

Одеська обласна державна адміністрація
Державний архів Одеської області

ОДЕСЬКІ АРХІВИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ
БЮЛЕТЕНЬ

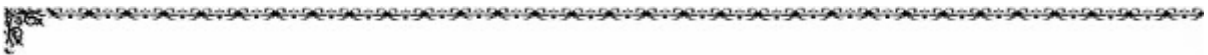
ВИПУСК XVI

№№ 1-3

СІЧЕНЬ-СЕРПЕНЬ

2012

Одеса
Прес-кур'єр
2012

Одеські архіви. Інформаційний бюлетень Державного архіву Одеської області. – Випуск XVI (№№ 1-3, січень-серпень 2012 р.). – Одеса: Прес-кур'єр, 2012. – 92 с.

“ОДЕСЬКІ АРХІВИ”

серію започатковано у 2007 р.

Редакційна колегія:

Білоусова Л.Г. – кандидат історичних наук, заступник директора Державного архіву Одеської області – *головний редактор*

Корецька О.А. – головний спеціаліст відділу зберігання та обліку документів – *секретар Редакційної колегії*

Березін С.Є. – провідний спеціаліст відділу науково-довідкового апарату – *технічний редактор*

Ксендзик О.І. – начальник відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади

Мартиненко О.В. – начальник відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків

Онопрієнко В.Ф. – начальник відділу науково-довідкового апарату

Солончук О.О. – начальник відділу зберігання та обліку документів

Успенська Г.Б. – начальник відділу формування НАФ та діловодства

Рецензент: **Гізер С.М.** – кандидат історичних наук, приват-доцент кафедри історії України Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського

Коректори: **Галицька Л.А., Корецька О.А.**

Затверджено до друку Науково-методичною радою Державного архіву Одеської області (протокол № 8 від 31 серпня 2012 р.)

Матеріали друкуються в авторській редакції. Думки і оцінки авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, прізвищ, дат та інших даних несуть автори публікацій.

Видавництво РВФ «Прес-кур'єр»

© Державний архів Одеської області, 2012

© Березін С.Є., оригінал-макет, 2012

© Автори статей, 2012

ЗМІСТ

ХРОНІКА ПОДІЙ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ ОДЕЩИНИ

День за днем Державного архіву Одеської області
(січень – серпень 2012 р.)..... 5

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Виногловська С.В. Список фондів, що надійшли на зберігання
до Державного архіву Одеської області
протягом січня-серпня 2012 року.....25

Корецька О.А. Огляд нових надходжень до бібліотечного
фонду Державного архіву Одеської області
(січень-серпень 2012 р.).....26

ДЕРЖАРХІВ: НАШІ ВІДДІЛИ

Успенська Г.Б. Звіт про роботу відділу формування НАФ
та діловодства за 8 місяців 2012 р. 34

РАЙОННІ І МІСЬКІ АРХІВИ ОБЛАСТІ

Панченко О.П. Про що розповідають архівні документи.....36

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА І ПРАКТИКА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Штенко О.Ю. Документальні джерела з історії острова Зміїний
у вітчизняних архівах.....37

Келер А.Н. Немцы Причерноморья во вновь открытых
документах ГПУ- НКВД-МГБ-КГБ-СБУ
(по материалам ГАОО)..... 40

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Герасимова С.Н. Александр Скарлатович Стурдза в истории
Одессы и семейный фонд Стурдз-Гагариных
в Госархиве Одесской области..... 45

Желясков С.А., Левченко В.В., Левченко Г.С. Церкви при навчальних
зкладах м.Одеси: історико-теоретичний та інформаційно-
статистичний огляди..... 49

Солончук О.О. Доля одного щоденника:
військові записки бойового генерала.....57

<i>Смирнов В.А.</i> «Шестьсот» (По материалам архивно-следственного дела № 26278-П Паленицы Владимира Ефимовича и Шмуклеровской Сабины Теодоровны).....	59
<i>Моторна І.В.</i> Положення єврейської громади Трансністрії (1941-1944 рр.) за матеріалами Державного архіву Одеської області.....	66

ГЕНЕАЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Синюгин Ю.Ю.</i> Родство и свойство «Козьмы Пруткова» (Цикл «Семейство Арцимовичей»). Адам Антонович Арцимович – основатель Новороссийского университета.....	71
---	----

ІСТОРІЯ ОДЕСИ У ПРЕСІ

<i>Чилей А.П. (составитель)</i> Дюк де Ришелье в памяти одесситов (публикации на страницах «Одесского вестника» за 1827 г.).....	78
--	----

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

До 90-річчя Одеського зоопарку.....	80
-------------------------------------	----

РЕЦЕНЗІЯ

<i>Корецька О.А.</i> Сталінські депортації очима постраждалих.....	82
--	----

ПРИВІТАННЯ

<i>Скальська З.О. (упорядник)</i> Вітаємо іменинників.....	84
Наші ювіляри.....	87

ХРОНІКА ПОДІЙ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ ОДЕЩИНИ

День за днем Державного архіву Одеської області: січень-серпень 2012 р.

5 січня. Надано науково-методичну допомогу Одеському державному екологічному університету з питань складання інструкції з діловодства (куратор О.Д. Лунякін).

- Завершено упорядкування документів постійного зберігання Служби автомобільних доріг за 2000-2008 роки (куратор Г.Б. Успенська).

9 січня. Директор Держархіву І.І. Ніточко надав інтерв'ю ТРК «Україна» про підсумки роботи архіву за 2011 рік та перспективи розвитку архівної галузі у 2012 році. Архівіст I категорії відділу інформації, використання документів НАФ та зовнішніх зв'язків С.М. Герасимова розповіла про роботу з дослідниками в читальному залі архіву.

- Головний спеціаліст відділу зберігання та обліку документів НАФ О.А. Корецька провела екскурсію по архівосховищу для представників ЗМІ.

11 січня. Одеський академічний український музично-драматичний театр імені В. Василька передав на державне зберігання документи за 1988-2001 роки, серед яких матеріали канцелярії, літературно-драматургічної частини, бухгалтерії, профспілкового комітету.

12 січня. Надано науково-методичну допомогу Апеляційному суду Одеської області та Державному управлінню охорони навколишнього природного середовища в Одеській області у складанні номенклатури справ (куратор Г.Б. Успенська).

17 січня. Заступник директора Держархіву Л.Г. Білоусова надала інтерв'ю журналістам ТРК «ГРАД» і «АРТ» за темою «Перші автомобілі та перші правила». Були представлені документи Одеської міської управи за

1911 рік: списки власників авто та мотоциклів, фото шоферів та машин, дозволи та білети водіїв, правила дорожнього руху.

18 січня. Директор Держархіву І.І. Ніточко та начальник відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О. Солончук перевірили стан архівної справи та діловодства архівного відділу Миколаївської райдержадміністрації. Начальник відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань О.І. Ксендзик перевірила роботу архівного відділу Березівської райдержадміністрації. Під час перевірки була надана науково-методична допомога та консультації.

23 січня. Директор Держархіву І.І. Ніточко надав інтерв'ю Одеській обласній державній телерадіокомпанії з нагоди 80-ї річниці утворення Одеської області.

24 січня. Директор Держархіву І.І. Ніточко виступив у радіоефірі Одеської обласної державної телерадіокомпанії з нагоди 80-ї річниці заснування Одеської області.

25 січня. Відбулося чергове засідання колегії Державного архіву Одеської області. Розглядалися наступні питання:

1. Про якість підготовки планово-звітної документації.
2. Про упорядкування документів Держархіву області.
3. Результати виконання наказу від 1 листопада 2011 року № 57 про удосконалення веб-сторінки Держархіву.
4. Про роботу із запитами та зверненнями громадян відділу документів трудового архіву Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міськради.
5. Основні напрямки роботи лабораторії з фізичного збереження документів Державного архіву області по створенню цифрових копій.

25 січня. Особовий фонд відомого одеського краєзнавця Сергія Зеноновича Луцка, який зберігається в Держархіві Одеської області з 2009 року, поповнився новими матеріалами від фондоутворювача. Надійшли документи народного артиста СРСР В.С. Василька: біографічні матеріали В.С. Василька та його дружини Ю.М. Розумовської-Василько; матеріали творчої діяльності В.С. Василька (рукописні твори, опубліковані твори); листування з родичами та знайомими; друківані видання, присвячені народному артисту СРСР В.С. Васильку та Українському музично-драматичному театру; фотографії сімейні та сцен з театральних вистав; плакати (афіші) одеських персональних виставок художників, поетів та ін.

26 січня. проведено засідання ЕПК Держархіву, на якому були розглянуті такі питання:
1. *Затвердження плану роботи ЕПК на 2012 рік.*
2. *Доповіді членів ЕПК про затвердження описів, актів, номенклатур.*

31 січня. За пропозицією користувача читального залу, одеського краєзнавця Олександра Андросова було запрошено журналістів ТРК «Град» відвідати архів та ознайомитися з документами про життя і діяльність в Одесі Дмитра Івановича Менделєєва. Співробітники архіву Сергій Березін та Світлана Герасимова розповіли про наукову та викладацьку роботу видатного вченого-хіміка у Рішельєвському ліцеї в 1855-1856 рр.

1 лютого. У ефірі ТРК «Град» вийшов репортаж до 105-ї річниці смерті автора періодичної таблиці хімічних елементів, видатного хіміка Д.І. Менделєєва. Участь у телесюжеті взяли співробітники архіву Світлана Герасимова та Сергій Березін. В програмі також було висвітлено питання про відображення імені вченого у топонімії Одеси: у 1946 р. сучасний провулок Топольського мав назву «провулок Менделєєва», та лише у 1953 р. вул. Присутственну було перейменовано на честь відомого вченого.

• В архіві пройшли методичні заняття для працівників Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради з питань

зберігання та обліку документів НАФ, укладання списку джерел комплектування, підготовки документації з планування і звітності. Заняття організували та провели начальник відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О. Солончук, заступник начальника відділу С.В. Виногловська, начальник відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань О.І. Ксендзик, начальник відділу формування НАФ Г.Б. Успенська

2 лютого. Держархівом проведено тематичну перевірку архівного підрозділу Одеської державної академії будівництва та архітектури, надано пропозиції зі створення електронної бази даних (куратор Т.В. Ратушна) та науково-методичну допомогу Одеському НДІ судових експертиз у складанні номенклатури справ (куратор В.О. Хромова).

3 лютого. Архів відвідали студенти 4 курсу гуманітарного факультету Одеського політехнічного університету (27 осіб). Заняття провели начальник відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О. Солончук і начальник відділу формування документів НАФ та діловодства Г.Б. Успенська.

8 лютого. Державна інспекція з контролю за цінами в Одеській області, у зв'язку з ліквідацією, передала на зберігання документи за 2011 рік: матеріали канцелярії, фінансово-господарського відділу, сектору кадрів.

9 лютого. Надано науково-методичну допомогу Одеському обласному центру зайнятості та Міському центру зайнятості (куратор Т.В. Ратушна), Одеському обласному управлінню водних ресурсів (куратор О.Д. Лунякін) у складанні номенклатури справ, положення про експертну комісію.

13 лютого. Працівники Держархіву ознайомили журналістів регіональних ЗМІ з умовами роботи читального залу, столу довідок, архівосховищ; розповіли про роботу колективу в аварійній будівлі, рівень заробітної плати, проблеми виконання запитів та роботу дослідників у читальному залі. У передачі також взяли участь професор Т.Г. Гончарук та аспірант А. Лобан.

13 лютого. У рамках заходів, присвячених 80-й річниці утворення Одеської області, в приміщенні головного корпусу Одеської обласної державної адміністрації було відкрито виставку документів і матеріалів з фондів Держархіву Одеської області.

80 років тому, 9 лютого 1932 року, на IV поза-черговій сесії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету XII скликання, що відбулася у місті Харкові, було прийнято рішення про утворення на території Української Соціалістичної Радянської Республіки п'яти областей: Харківської, Київської, Вінницької, Дніпропетровської та Одеської.

Про прийняття цієї постанови було оголошено у черговому номері «Вістей ВУЦВК» наступного дня – 10 лютого 1932 року; її повний текст був оприлюднений 29 лютого 1932 року на сторінках «Збірника законів та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України» №5.

За документами, що знаходяться на зберіганні у фондах Державного архіву Одеської області, встановлено, що вже 13 лютого 1932 року відбулося перше засідання бюро Одеського обласного комітету КП (б)У. Фактичним завершенням організаційного процесу по оформленню керівних установ нової адміністративно-територіальної одиниці стала Перша обласна партійна конференція, що відбулася у місті Одесі 27-30 травня 1932 року.

На той час до складу Одеської області входили частини сучасних Миколаївської, Херсонської та Кіровоградської областей.

30-ті роки минулого сторіччя стали для Одещини періодом значних досягнень і разом з тим, численних втрат. Усі ці сумні та радісні події – сторінки історії нашого краю. Знати та пам'ятати про них – наш святий обов'язок.

14 лютого. Заступник директора Держархіву Л.Г. Білоусова та головний науковий співробітник С.Є. Березін взяли участь у роботі «круглого столу» з питань взаємодії органів державної влади та громадськості, що відбувся в Одеській облдержадміністрації. Під час обговорення питань реалізації ініціативи «Відкритий уряд»,

Л.Г. Білоусова доповіла присутнім про досвід співпраці з громадськістю та про організаційну роботу стосовно створення при Держархіві Громадської ради.

- Начальником відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О.Солончук проведено заняття зі співробітниками відділу з обговорення методичних рекомендацій «Контроль наявності, стану і руху архівних документів та уточнення облікових документів у державних архівах України».

15 лютого. Журналісти ТРК «ГРАД» і «АРТ» відвідали архів з метою підготовки телепередачі про роботу колективу в аварійній будівлі архіву. Працівники архіву ознайомили журналіста Ірину Яковлеву з умовами роботи читального залу, столу довідок, архівосховищ.

- У новинах ТРК «Град» вийшов репортаж про роботу Держархіву Одеської області з громадськістю, про стан зберігання фондів та рівень заробітної плати архівістів, про проблеми виконання запитів громадян та роботу дослідників у читальному залі.

16 лютого. Проведено комплексну перевірку діловодної служби, роботи ЕК та архівного підрозділу Одеського обласного управління водних ресурсів, Управління у справах сім'ї та молоді Одеської облдержадміністрації (куратор О.Д. Лунякін).

17 лютого. У приміщенні Одеської філії Грецького Фонду Культури відбулося відкрите засідання з приводу організації Громадської ради при Державному архіві Одеської області.

До порядку денного було внесено:

- виступ директора Державного архіву Одеської області І.І.Ніточко «Про взаємодію архіву і громадськості: завдання на 2012 рік»;

- виступ заступника директора Держархіву Л.Г.Білоусової «Про забезпечення доступу громадськості до інформації суспільного значення: досвід та перспективи роботи архіву»;

- обговорення перспектив подальшої співпраці архіву та громадськості: внесення пропозицій від учасників зборів та проведення дискусій з актуальних питань;

- вибори складу та голови Громадської ради: внесення пропозицій та затвердження кандидатур.

Проведення Громадської ради викликало неабиякий інтерес з боку широких верств суспільства – на відкритому засіданні були присутні понад шістьдесят представників численних наукових, освітянських, культурно-просвітницьких установ та закладів Одещини, дослідників та постійних відвідувачів читального залу, громадян, які небайдужі до діяльності та подальшої долі архіву.

Під час обговорення із змістовними доповідями про перспективи подальшого розвитку співпраці архіву з громадськістю виступили:

Професор історичного факультету ОНУ імені І.І.Мечникова Олена Бачинська передає Держархіву перелік фондів до 1944 р. архіву в м. Кюстенділ (Болгарія)

Виступ одеського краєзнавця О.П.Чілея

член Асоціації німців України О.М. Келер з пропозицією продовжити передачу архівних матеріалів із архіву СБУ для вільного доступу до них; директор Одеського історико-краєзнавчого музею В.В. Солодова з ідеєю продовжувати традицію організації спільних експозицій; директор Муніципального музею приватних колекцій С.І. Остапова з пропозицією заснувати благодійний фонд архіву та розпочати спільний проект під назвою «Бабусі» з демонстрацією старих сімейних фотографій на веб-сайті Держархіву; доктор історичних наук, професор кафедри історії України ОНУ імені І.І. Мечникова А.О. Бачинська, яка, підтримуючи ідею обміну інформацією, передала в дар архіву путівник архіву у місці Кюстенділ (Болгарія) та запропонувала допомогу у поповненні тематичного каталогу силами науковців та дослідників; волонтер архіву, аспірант історичного факультету М. Кашкаєв запропонував свою допомогу у перекладі рубрики «Новини» на веб-сайті на англійську мову та поширенні інформації за кордоном; відомий одеський краєзнавець О.Ю. Розенбойм запропонував свою допомогу з надання консультацій дослідникам та розробки методички «Консультація краєзнавця» на веб-сайті Держархіву; одеський краєзнавець О.П. Чілей висловив побажання ініціювати звернення до органів влади та управління з порушенням питання про надання або спорудження нової будівлі для Державного архіву Одеської області.

Члени Громадської ради:
Панасенко Н.М., Сніжівська О.О., Остапова С.І.

Після обговорення були проведені вибори членів Громадської ради. На посаду голови було обрано керівника Академічного центру АсМАН та наукової групи Товариства «Одеський меморіал», кандидата філологічних наук Лідію Всеволодівну Ковальчук.

Виступ одеського краєзнавця О.Ю. Розенбойма

Виступ одеського краєзнавця,
члена Асоціації німців України О.М.Келлера

17 лютого. У новинах ТРК «АРТ» та «Град» пройшли телепередачі про засідання Громадської ради при Держархіві Одеської області та взаємодію архіву з громадськістю. У телепередачі взяли участь представники Громадської ради: інтерв'ю дали директор Одеської філії Грецького Фонду Культури С. Парадісопулос, професор кафедри історії України, д.і.н. О.А. Бачинська. Від архіву виступили: директор І.І. Ніточко, заст. директора Л.Г. Білоусова, головний спеціаліст Г.М. Паніван, реставратор О.Б. Філіпович. Було також докладно висвітлено хід роботи відкритого засідання Громадської ради.

19 лютого. Представники Державного архіву Одеської області взяли участь у роботі Меморіальної міжнародної наукової конференції пам'яті лауреата Державної премії України, академіка РАЕН, декана історичного факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, професора Володимира Никифоровича Станко (1937-2008), яка відбувалася в Одесі протягом 16-19 лютого 2012 року.

На пленарному засіданні, що проходило 16 лютого у головному конференц-залі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, із привітальним словом до присутніх звернувся друг вченого Михайло Цобенко.

Після урочистого відкриття, відбулася презентація випуску збірки наукових праць «Человек в истории и культуре», до якої увійшли статті випускників історичного факультету, співробітників архіву: «Розвиток інвайроментальної археології у радянський період» (О.Ю. Штенко, у співавторстві зі студенткою історичного факультету О.В. Артюховою), «Фонды Одесского общества истории и древностей в архивных собраниях: к вопросу о перспективах дальнейшей разработки материала» (С.Є. Березін, у співавторстві з к.і.н., доцентом Т.О. Ізбаи-Гоцкан), «Антиковедение и его представители в Новороссийском университете: кафедра всеобщей истории: Ф.И. Успенский, А.С. Трачевский, В.Н. Пирогов» (С.Є. Березін).

Значною подією стало відкриття меморіальної дошки на історичному факультеті – навчальному закладі, випускником якого був В.Н. Станко, та якому вчений присвятив майже два десятиріччя своєї педагогічної та адміністративної діяльності.

У конференції брали участь друзі та учні видатного вченого і педагога – представники наукових та освітянських установ з багатьох міст України, Молдови, Росії.

За результатами роботи конференції було прийнято рішення про регулярне проведення в Одесі міжнародних заходів, присвячених пам'яті професора В.Н. Станко.

22 лютого. В газеті «Одесская жизнь» № 8 (283) від 22 лютого - 4 березня 2012 року вийшла стаття Андрія Соколова: «Кто спасет память Одессы». У статті подано відомості щодо фондів архіву, умов зберігання, про роботу з громадянами з виконання запитів та звернень, роботу читального залу, проблеми у зв'язку з недостатньою штатною чисельністю, про аварійний стан архіву та можливість надання нової споруди.

23 лютого. Було проведено засідання Експертно-перевірної комісії Державного архіву Одеської області, на якому розглянуто питання якості формування Національного архівного фонду, збагачення його фото-, відео- та аудіоматеріалами, ілюстративними документами. До порядку денного були внесені такі питання:

1. Про роботу ЕК та стан упорядкування і зберігання справ в управлінні сім'ї та молоді ОДА (доповідала головний спеціаліст Управління сім'ї та молоді ООДА А.В. Сичова).

2. Про зміни назв фондів, які увійшли до «Зведеного каталогу метричних книг» (начальник відділу інформації О.В. Мартиненко).

3. Вимоги до включення документів НАФ до «Анотованого реєстру унікальних документів» (начальник відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О. Солончук)

4. Затвердження описів, актів, номенклатур.

5. Обговорення проекту номенклатури справ Державного архіву Одеської області.

24 лютого. На веб-сторінці Держархіву відкрито виставку он-лайн «До 125-річчя з дня народження українського режисера, актора, драматурга Леся Курбаса (1887-1837)». Представлено унікальні документи з фондів Державного архіву Одеської області: «Театральна майстерня художнього об'єднання «Березіль» (ф. Р-5441) та з особового фонду колекціонера С.З. Лушика (ф. Р-8098), в яких знайшли відображення життєвий шлях та творча діяльність видатного сина українського народу.

• У Державному архіві Одеської області завершено описування унікальної колекції «Голодомори в Одеській області 1932-1933, 1946-1947 рр. Пам'ять народу: свідчення, спогади, дослідження» (Ф. Р-8236, оп.2 – 388 од.зб. за 1922-2009 рр.). Робота здійснена начальником відділу науково-довідкового апарату Валентиною Онопрієнко. Основою колекції стали безцінні документальні свідчення трагедій Голодоморів в Україні, зібрані протягом 1997-2008 років архівними установами Одещини:

- Документи на паперових носіях: 388 од. зб.
- Документи на цифрових носіях: 31 справа, 55 компакт-дисків (2478 фотокадрів, 30 відеофрагментів, 37 відеофільмів, 3 відеокасети, 1 аудіозапис.

До колекції були включені такі матеріали. Пам'ятка та методичні рекомендації щодо підготовки Національної Книги Пам'яті «Голодомор 1932-1933 років в Україні» та обласного тому Національної Книги Пам'яті «Голодомор 1932-1933 років» (2008). Звіти та інформації про виконання заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 рр. в Україні (2008). Інформаційні зведення стосовно надання Держархіву Одеської області матеріалів про Голодомор 1932-1933 рр. районними та міськими архівними відділами (2008). Перелік книг РАЦС про смерть по м. Одесі за 1931-1933 рр., виданих управлінням Одеської облдержадміністрації для складання списків осіб, що загинули під час Голодомору 1932-1933 рр. (2008). Свідчення очевидців Голодоморів 1932-1933, 1946-1947 рр., зібрані у містах та районах Одещини (2007-2008). Протоколи опитування громадян для підтвердження факту голодомору 1932-1933 рр. (2008). Списки очевидців Голодомору 1932-1933 рр., що надали свідчення (2008). Списки свідків Голодоморів 1932-1933, 1946-1947 рр. (2008). Списки громадян, загиблих від Голодомору 1932-1933 рр. (за свідченнями та за книгами РАГС; 2008). Списки громадян, які постраждали від Голодомору 1932-1933 рр. (за свідченнями; 2008). Копії протоколу вилучення майна та худоби у мешканця с. Комишівка Суворовського району Ізмаїльської області П.А. Бугенка від 20.07.1948 (2008). Анкетні дані осіб, які пережили Голодомор 1932-1933 рр. в Україні (2008). Переліки населених пунктів, що постраждали, зникли та заново заселені у зв'язку з Голодомором 1932-1933 рр. (2008). Свідчення очевидців про осіб, що допомагали виживати постраждалим у роки Голодоморів та чинили опір геноцидній політиці (у рамках Всеукраїнської акції «Людяність у нелюдяний час»; міста та райони Одеської області; 2008). Список осіб, які допомагали вижити односельцям під час Голодомору 1932-1933 рр. (2008). Списки осіб – виконавців політики Голодомору 1932-1933 рр. (2008). Карти-схеми масових та поодиноких поховань загиблих від Голодомору 1932-1933 рр. на території Одещини (2008). Творчі, конкурсні та науково-пошукові роботи вчителів і учнів з тематики Голодоморів (2007-2008). Учнівські

реферати з тематики Голодоморів (2007-2008). Сценарії концертів-реквіємів, вечорів-реквіємів, учнівських конференцій, уроків-реквіємів, уроків пам'яті, уроків скорботи, класних годин, виховних годин, годин спілкування, лінійок пам'яті та ін., присвячені пам'яті загиблих від Голодоморів (2007-2009). Стінні газети, радіолінійки, доповіді, виступи, вірші та ін., присвячені пам'яті загиблих від Голодоморів (2007-

2009). Художні оповідання та вірші громадян (мешканців районів) про Голодомор (2007-2008). Народні приказки та прислів'я часів Голодоморів. Малюнки учнів початкової школи з тематики Голодоморів (2007). Книги, брошури, буклети, газетні статті з тематики Голодоморів (2005-2009). План проведення та сценарій Всеукраїнської акції «Засвіти свічку!» (2007). Переліки пам'ятників та пам'ятних знаків на вишанування пам'яті жертв Голодоморів та політичних репресій в Україні, встановлених на Одещині (2008). Переліки документів та матеріалів 1932-1933, 1946-1947 рр., зібрані на Одещині (2008). Фотодокументи: фотографії свідків Голодоморів (179; 1922-2009); пам'ятників та пам'ятних знаків жертвам Голодоморів та політичних репресій в Україні, встановлених на Одещині (143; 2007-2008); Всеукраїнських акцій «Засвіти свічку!», «33 хвилини» та виховних заходів в культурно-освітніх закладах, з відкриття та освячення пам'ятних знаків на вишанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 рр. в містах і селах Одещини (1038; 2007-2009). Звіти начальників архівних відділів райдержадміністрації та міських архівів про роботу з виконання плану заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 рр. в Україні (1998; 2008).

27 лютого. На запрошення Держархіву журналісти ТРК «ГРАД» відвідали наше приміщення з метою підготовки телепередачі до 125-річчя з дня народження видатного українського режисера, драматурга та публіциста Леся Курбаса. Архівіст Світлана Герасимова дала інтерв'ю стосовно документів архіву щодо театральної студії «Березіль», створеної в Одесі у 1924 р.

28 лютого. У новинах ТРК «Град» вийшов телесюжет за участю архівіста Світлани Герасимової, присвячений 125-річному ювілею Леся Курбаса.

29 лютого. На веб-сторінці архіву відкрито виставку он-лайн документів «Одеській області – 80 років».

- Одеський національний університет імені І.І. Мечникова передав на державне зберігання документи за 1954 - 1983 роки, серед яких матеріали звітів науково-дослідницьких робіт, канцелярії, учбової ради, наукової та учбових частин, факультетів, кафедр, деканатів, відділу аспірантури, підготовчого відділення, інспектору з закордонних зв'язків, бухгалтерії, відділу кадрів, профкому, групи народного контролю.

1 березня. Директор Держархіву І.І.Ніточко та провідний спеціаліст С.Є.Березін взяли участь у телевізійній програмі, присвяченій 80-річчю утворення Одеської області, яка демонструвалася у ефірі Одеської обласної державної телерадіокомпанії - програму було створено у традиційній творчій співпраці. Глядачі побачили оригінали документів, копії яких експонувалися в облдержадміністрації; представники архіву надали коментарі до представленого матеріалу та окреслили коло актуальних питань у справі збереження та примноження джерел нашої історичної пам'яті.

- Надано науково-методичну допомогу Головному управлінню державної казначейської служби в Одеській області (куратор Т.В.Ратушна) у складанні номенклатури справ; завершено упорядкування справ постійного зберігання Регіонального відділення фонду державного майна України по Одеській області (куратор В.О.Хромова).

7 березня. Напередодні Міжнародного жіночого дня журналіст ТРК «Град» Марія Сопкалова відвідала архів, щоб ознайомитися з цікавими документами про роль жінки в суспільстві у різні історичні епохи. У новинах ТРК «Град» вийшов репортаж за участю працівників архіву Світлани Герасимової

та Сергія Березіна, які представили унікальні документи і фотографії про відомих жінок-одеситок, а саме – про засновницю Одеського Архангело-Михайлівського жіночого монастиря, члена багатьох благодійних товариств княгиню Роксандру Едлінг (уродж. Стурдзу) та видатного офтальмолога, Героя Соціалістичної Праці, академіка Надію Олександрівну Пулковську; у репортажі йшлося також про систему жіночої освіти у XIX – XX ст., зокрема - про Вищі жіночі курси в Одесі.

- На державне зберігання надійшли документи Одеського обласного виробничого об'єднання будівництва, ремонту і експлуатації автомобільних доріг за 1971-1989 роки, серед яких матеріали канцелярії, бухгалтерії, місцевого комітету, відділів: технічного, головного механіка, організації праці і заробітної платні, фінансового, кадрів.

13 березня. Заступник начальника відділу інформації, використання документів та зовнішніх зв'язків С.А.Желясков на черговому засіданні секції книги Одеського будинку вчених провів презентацію науково-довідкового видання «Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Випуск 1. 1797-1939».

14 березня. Завідуючий лабораторією з фізичної збереженості документів Анатолій Хромов написав статтю «Політика Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора П.Є. Коцюби щодо козацьких військ Південної України», яка увійшла до наукового видання «Записки історичного факультету» ОНУ імені І.І. Мечникова (Випуск 20, 2009). У статті на основі архівних та опублікованих матеріалів висвітлюється політика П.Є. Коцюби щодо козацтва, визначається місце генерал-губернатора у процесі ліквідації Азовського та Дунайського козацького війська. У додатку до статті опубліковано оригінал одного з документів.

- Заступник начальника відділу інформації, використання документів та зовнішніх зв'язків Степан Желясков взяв участь у засіданні комісії з питань поновлення прав реабілітованих.

15 березня. Головний спеціаліст відділу науково-довідкового апарату Валентина Деречина взяла участь у Всеукраїнській науковій військово-історичній конференції, яка проходила у м. Києві, та виступила з доповіддю «З історії діяльності вищих органів державної влади України щодо створення військово-морських сил України (1991-1992).

- Проведено комплексну перевірку діловодної служби, роботи ЕК та архівного підрозділу Головного управління праці та соціального захисту населення; надано науково-методичну допомогу з питань складання номенклатури справ, упорядкування документів постійного зберігання, з особового складу, зберігання документів в архівному підрозділі (куратор Г.Б.Успенська).

17 березня. Заступник директора Держархіву Одеської області Лілія Білоусова взяла участь у презентації першого тому серії «Реабілітовані історією. Одеська область», що відбулася у приміщенні Золотого залу Одеського літературного музею. Видання є складовою частиною загальноукраїнського проекту «Реабілітовані історією», метою якого є дослідження репресивної політики радянської влади та увіковічення пам'яті імен тисяч безвинно постраждалих від її наслідків на Одещині.

Опубліковано унікальні свідоцтва: численні архівні матеріали (серед яких значне місце займають документи, що знаходяться на зберіганні у фондах архіву Одеської області), спогади, біографічні нариси та публікації про долю репресованих, інформація про пошук місць масових поховань, тощо.

Упорядники книги – керівник Одеського Академічного центру АсМАН та наукової групи Товариства «Одеський меморіал», кандидат філологічних наук Лідія Ковальчук та кандидат історичних наук Едуард Петровський. У роботі обласної редакційної колегії взяли участь представники Держархіву – кандидат історичних наук Лілія Білоусова (вона ж увійшла до складу авторського колективу) та Вероніка Алексеева.

16-17 березня. Головний науковий співробітник Олена Штепко та провідний спеціаліст Сергій Березін взяли участь у підготовці та роботі IV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Одеські читання – 2012», яка відбулася на історичному факультеті Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Під час роботи конференції було заслухано понад 200 доповідей науковців з України, Російської Федерації та Польщі, у яких розглянуто широке коло актуальних проблем археології, етнології, історії стародавнього світу та середніх віків, нової та новітньої історії, історії міжнародних відносин, спеціальних історичних дисциплін, історії України, історії Росії.

За результатами роботи конференції планується видання збірки наукових праць, до якої увійдуть тексти доповідей співробітників архіву: «Матеріали з історії острова Зміного: основні групи правових джерел» (О.Ю.Штепко) та «Одесская школа антиковедения в начале XX столетия: новые материалы к биографии М.Ф. Болтенко» (С.С.Березін).

20 березня. Заступник начальника відділу інформації, використання документів НАФ та зовнішніх зв'язків Степан Желясков виступив на обласному семінарі керівників музеїв закладів освіти в Одеському обласному гуманітарному центрі позашкільної освіти та виховання. Тема доповіді: «Використання архівних матеріалів Держархіву у формуванні експозицій, присвячених 80-й річниці утворення Одеської області».

21 березня. На веб-сторінці відкрито виставку он-лайн документів з фондів Держархіву, присвячену 170-річчю від дня народження видатного українського композитора та громадського діяча Миколи Віталійовича Лисенка (1842-1912).

21 березня. У рамках заходів, присвячених Дню визволення Одеси від фашистських загартників та річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні, у приміщенні головного корпусу Одеської обласної державної адміністрації було відкрито виставку документів з фондів Державного архіву Одеської області «Славетні дати пам'яті та шани». Електронні копії матеріалів експозиції також були надані до Одеської міської ради.

22 березня. Проведено комплексну перевірку діловодної служби, роботи Експертної комісії та архівного підрозділу Управління культури і туризму Одеської обласної державної адміністрації (куратор В.О.Хромова) надано науково-методичну допомогу з питань упорядкування документів постійного зберігання, з особового складу, формування справ.

23 березня. Відбулася прес-конференція, під час якої директор Держархіву Одеської області І.І.Ніточко ознайомив представників обласних та міських ЗМІ з підсумками роботи архівних установ Одеської області у 2011 році. На прес-конференції були присутні журналісти Одеської обласної державної телерадіокомпанії, ТРК «Град», «РІАК», «GNews», «Real Estate-TV», періодичних видань «Одеські вісті», «Юг»; ІА «Контекст-Причорномор'є», інтернет-видання «Таймер».

25 березня. Заступник директора Державного архіву Одеської області Л.Г. Білоусова взяла участь в урочистих заходах, присвячених Національному святу Греції – Дню Відродження, які були організовані Генеральним консульством Греції в Одесі та Одеською філією Грецького Фонду Культури.

В приміщенні Літературного музею відбулася презентація книги «Григорій Маразлі. Честь паче почесні» (Одеса, 2012). Автори книги – С.Г. Решетов і Л.В. Жік; публікація була здійснена за підтримки МЗС Греції.

Як зазначив С.Г. Решетов, неоцінну допомогу в пошуковій роботі автор знайшов у Держархіві Одеської області. Саме тут, разом із співробітниками архіву, багато часу дослідник працював над текстами унікальних документів минулих сторіч.

26 березня. Заступник директора Державного архіву Одеської області Л.Г. Білоусова взяла участь у презентації книги завідуючого сектором генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії Національної академії наук України, кандидата історичних наук В.В.Томазова «Рід Маврокордато в Російській імперії: історія роду в документах і фактах» (Хіос, 2012), яка відбулася у приміщенні Одеської філії Грецького фонду культури. Ця книга – третє видання з серії «Сім'ї острова Хіос», яка фінансується

Греко-українською палатою та особисто Я. Поліхронопулосом. Книгу видано грецькою мовою, але у майбутньому планується її переклад на російську та українську мови.

Автором попередньої книги з цієї серії, присвяченій історії відомої в Одесі сім'ї Петрокіно є заступник директора Держархіву, кандидат історичних наук Л.Г. Білоусова.

На презентації відбулася виставка унікальних документів з фондів Державного архіву Одеської області за темою «Рід Маврокордато в Одесі».

29 березня. Проведено засідання ЕПК Держархіву, на якому були розглянуті питання:

1. Про роботу ЕПК, стан упорядкування, обліку та зберігання документів в Управлінні культури Одеської облдержадміністрації.
2. Про виконання наказу Укрдержархіву № 139 від 29.12.2011 «Про вжиття заходів щодо упорядкування та приймання документів НАФ на постійне зберігання, що знаходяться в архівних підрозділах підприємств, установ і організацій понад встановлені роки»: проблемні питання, організація виконання у. «Зведеного плану-графіку на 2012 – 2016 роки».

3. Критерії укладання списку установ-джерел комплектування архівних відділів райдержадміністрацій: заслуховування керівників Ананьївського, Біляївського, Кодимського, Татарбунарського районних архівів та Южненського міського архіву. Консультації та рекомендації.

4. Затвердження інструкції з діловодства та Номенклатури справ Держархів.

5. Схвалення «Методичних рекомендацій щодо відбору на державне зберігання документів НАФ вищих та середніх навчальних закладів».

6. Про стан упорядкування документів Держархіву Одеської області за 2007–2009 роки.

7. Про виключення зі списку № 1 джерел формування НАФ ОП «Одесвинпром».

8. Про визначення категорії архівного фонду, документи якого готуються для передачі на державне зберігання.

9. Про затвердження описів, актів, та ін.

30 березня. На державне зберігання надійшли документи від Одеського технікуму вимірювань за 1950-1990 рр. До складу новоствореного фонду прийнято 193 справи, серед яких: накази з основної діяльності, протоколи та звіти державних кваліфікаційних комісій, річні фінансові звіти.

31 березня. В газеті «ЮГ» № 22(15954) від 31 березня 2012 року вийшла стаття Наталії Бржестовської: «Будущее архива - в виртуальной реальности». У статті подано відомості щодо умов зберігання документів, про роботу читального залу архіву та про доступ користувачів до архівних матеріалів на сайті Держархіву у розділі «Електронний архів».

2 квітня. Проведено комплексні перевірки діловодної служби, роботи ЕК та архівного підрозділу: Головне Управління агропромислового розвитку ОДА (куратор Г.Б.Успенська), Головне управління економіки ОДА (куратор Т.В.Ратушна); надано науково-методичну допомогу з питань упорядкування документів постійного зберігання, з особового складу, формування справ. Завершено упорядкування документів постійного зберігання Одеського державного економічного університету (куратор В.О.Хромова).

6 квітня. Директор Держархіву І.І. Ніточко та провідний спеціаліст С.Є. Березін взяли участь у презентації виставки «Традиційний румунський рушник» із фондів історичного музею м. Галац, альбому «Нижньодунайський рушник» та книжкової виставки «Рушниковий дивосвіт України», що відбулися у приміщенні музею Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

9 квітня. Оновлено он-лайн виставку документів і матеріалів з фондів Державного архіву Одеської області, присвячену 68-й річниці визволення Одеси від фашистських загарбників.

14 квітня. В газеті «Народна трибуна» № 15 (11997) від 14 квітня 2012 року вийшла стаття кандидата філософських наук Павла Козленка і головного спеціаліста Держархіву Валентини Деречіної «К 70-летию организации партизанского движения в Балтском районе». У статті розповідається про єврейських партизан, їх керівників та боротьбу проти німецьких окупантів.

19 квітня. Проведено тематичну перевірку діловодної служби Головного управління статистики в Одеській області (куратор Т.В.Ратушна) та тематичну перевірку архівного підрозділу Товариства з додатковою відповідальністю «Чорноморгідробуд», надано науково-методичну допомогу з питань зберігання документів постійного зберігання та з особового складу.

19 квітня. Відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції в Одеській області передав на державне зберігання документи за 1935 рік: книгу реєстрації актів цивільного стану про шлюб і алфавіт до книги по Комінтернівському району (Р-8224).

24 квітня. Видано друком п'ятий випуск збірки наукових праць «Воронцовский сборник» (Одесса, 2012), до якої увійшли матеріали Міжнародної наукової конференції «V Воронцовские чтения. М.С. Воронцов и его эпоха: историческая ретроспектива», яка відбулася в м. Одесі 5-6 листопада 2011 р.

На сторінках видання опубліковано статті співробітників архіву: «М.К. Павловский - настоятель церкви во имя Св. Александра Невского» (С.А. Желясков, у співавторстві з В.В. Левченко), «Кабинетные исследования острова Змеиный во второй половине XIX в.» (О.Ю. Штенко), «Э.Р. фон Штерн и постановка преподавания всеобщей истории в Новороссийском университете» (С.Є. Березін).

● Начальник відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду Олена Солончук та заступник начальника відділу інформації Степан Желясков взяли участь у ювілейному засіданні Наукової секції книги при Одеському будинку вчених.

912-е засідання було присвячено 60-річчю краєзнавчої діяльності і 45-річчю літературної творчості Сергія Зеноновича Лущика та проходило в Оріховій залі Одеського будинку вчених. У архіві зберігається особовий фонд С.З. Лущика - краєзнавця, бібліофіла і колекціонера (Р-8098). С.З. Лущик продовжує поповнювати свій фонд цікавими краєзнавчими документами.

25 квітня. На веб-сторінці розміщено он-лайн виставку документів і матеріалів з фондів Держархіву Одеської області, присвячену траурній даті - 26-ї річниці Чорнобильської катастрофи, що сталася 26 квітня 1986 року.

26 квітня. Було проведено засідання Експертно-перевірної комісії Держархіву, на якому були розглянуті такі питання:

1. Критерії укладання списку установ - джерел комплектування архівних відділів райдержадміністрацій: заслуховування керівника Арцизького районного архіву. Консультації та рекомендації.
2. Про визначення наказів з адміністративно-господарських питань.
3. Про приймання особового фонду професора Василя Терентійовича Галяса - історика, ветерана ОНУ імені І.І. Мечникова.
4. Про затвердження описів, актів, та ін.

3 травня. Проведені тематичні перевірки діловодної служби: Головного управління статистики в Одеській області (куратор Т.В. Ратушна) та Товариства з додатковою відповідальністю «Чорноморгідробуд» (куратор О.М. Бабко). Надано науково-методичну допомогу Головному управлінню статистики в Одеській області стосовно складання примірної номенклатури справ для районних та міських відділів статистики у зв'язку з реорганізацією.

4 травня. Видано перший номер наукового видання «Історичний альманах» (Центр досліджень з історії освіти, науки та техніки на півдні України імені академіка В.І. Липського, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2012), на сторінках якого опубліковано роботу співробітника архіву С.Є. Березіна «Архивные материалы и пресса о деятельности «Румынского университета» в Одессе».

8 травня. На веб-сторінці оновлено виставку он-лайн документів і матеріалів з фондів Держархіву «Герої Радянського Союзу Одещини», присвячену річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.

10 травня. Проведені тематичні перевірки архівного підрозділу: Одеського науково-дослідного протичумного інституту імені І.І. Мечникова, ПАБ «Одесільмаш», надано науково-методичну допомогу з питань зберігання документів постійного зберігання та з особового складу, формування справ (куратор І.В.Моторна).

15 травня. Видано друком черговий номер збірки наукових праць «Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Випуск 3(32) «Історичні науки» (Миколаїв, 2012), на сторінках якого опубліковано роботу співробітника архіву О.Ю. Штепко «Відтворення розвитку острова Зміїного на сторінках суспільно-аналітичного щотижневика «Дзеркало тижня»».

16 травня. Одеський художній музей передав документи на державне зберігання за 1947-2001 роки: книги відгуків відвідувачів, афіші, запрошення на виставки, дні відкритих дверей, лекторії, накази з основної діяльності, накази Міністерства культури та обласного управління культури з основної діяльності музею, плани і звіти роботи, штатні розписи, протоколи профспілкових зборів.

17 травня. На базі Одеського регіонального інституту державного управління було проведено семінар – нараду «Забезпечення збереженості НТД. Проблеми та шляхи їх вирішення на сучасному етапі» з представниками організацій та підприємств Одеської області за участю Центрального державного науково-технічного архіву України та Державного архіву Одеської області. Розглядалися питання роботи ЕК юридичних осіб – джерел формування НАФ в зоні комплектування ЦДНТД України, роботи з НТД архівних підрозділів та ЕК організацій – джерел комплектування Державного архіву Одеської області, законодавчої та методичної бази архівної справи в Україні, ключові питання збереженості НТД – невід’ємної частини НАФ України, тощо.

22 травня. В приміщенні Держархіву відбувся методичний семінар, на якому співробітники архіву прослухали лекцію за темою «Історія Великої Вітчизняної війни у біографіях: безсмертний подвиг двічі Героя Радянського Союзу Сидора Артемовича Ковпака», присвячену 125-річному ювілею з дня народження видатного сина українського народу (*доповідач – начальник відділу інформації О.В.Мартиненко*).

Присутні також ознайомилися з літературою бібліотечного фонду архіву та матеріалами за темою, що розміщені на веб-порталах, у яких знайшли відображення героїчні сторінки партизанської боротьби проти фашистських загарбників, що розгорнулася на тимчасово окупованих територіях за часів Великої Вітчизняної війни. На семінарі були розглянуті питання перспективності подальшого дослідження архівних матеріалів за темою. Як було зазначено, на веб-сторінці Держархіву постійно публікуються електронні матеріали з історії Великої Вітчизняної війни (огляди, реєстри та описи фондів, методичні розробки, виставки онлайн). На жаль, в архіві немає документів, на сторінках яких би знайшли пряме відображення життєвий шлях та військова діяльність С.А. Ковпака: ця інформація знаходиться в Центральних державних архівах України, у фондах Держархівів Полтавської та Сумської областей.

23 травня. Особовий фонд відомого одеського краєзнавця Сергія Зеноновича Лущика поповнився новими матеріалами від фондоутворювача. Надійшли документи про святкування 60-річчя краєзнавчої діяльності С.З. Лущика та матеріали професора С.Т. Каменського: особові документи (свідоцтво, програма дипломної роботи, виписки ВАК, списки, переліки наукових праць, характеристика, особова справа, фотокартка); вирізки з газет про діяльність С.Т. Каменського в Одеському інституті інженерів морського флоту СРСР; наукові роботи з питань суднобудівництва.

24 травня. Співробітники Державного архіву Одеської області взяли участь в урочистому відкритті XIII Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині», яка відбулася протягом 24-26 травня у приміщенні Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького.

26-27 травня. Завідуючий лабораторією фізичної збереженості документів і страхового фонду Анатолій Хромов взяв участь у роботі Міжнародних наукових читань «Південна Україна: козацька та післякозацька доба (XVI-XX ст.)», які відбулися в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова.

Конференція, що проводилася з нагоди 15-річчя Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАН України, була присвячена пам'яті видатного історика, педагога та громадського діяча, який свого часу також працював у нашому архіві - Анатолія Діомидовича Бачинського (1933-1995). На конференції співробітник Держархіву Анатолій Хромов виступив з доповіддю на тему «Поліцейська служба дунайських козаків в Одесі в другій третині XIX ст.».

29 травня. Співробітники Держархіву Одеської області взяли участь в презентації виставки «Бессарабія крізь віки: до 200-річчя Бухарестського мирного договору», яка була урочисто відкрита в приміщенні музею відділу рідкісних видань і рукописів Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького. Виставка приурочена до ювілейної дати дуже значної події в історії нашого регіону: саме 16 (28) травня між Росією та Туреччиною було укладено мирний договір, згідно положенням якого територія Дунай-Дністровського межиріччя увійшла до складу Російської імперії. Експозиція обіймає історію Бессарабії від найдавніших часів до сучасності: на виставці представлені унікальні джерела з фондів бібліотеки, а також ілюстративний етнографічний матеріал, що показує традиції цього багатонаціонального регіону.

30 травня. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова передав на державне зберігання документи за 1977-1983 роки наукової та навчальної частин, факультетів, кафедр, деканатів, планово-фінансового відділу, бухгалтерії.

31 травня. Було проведено засідання ЕПК Держархіву, на якому розглянуто такі питання: 1. *Про роботу ЕК, стан упорядкування, обліку та зберігання документів Головного управління юстиції в Одеській області.* 2. *Про включення до складу фонду 93 копії справи 42-а «Об археологическом изыскании на о. Фидониси», як такої, що знаходиться на збереженні у фондах Одеського археологічного музею.* 3. *Про виключення із списку №1 Товариства з додатковою відповідальністю «Чорноморгідробуд».* 4. *Схвалення «Методичних рекомендацій щодо відбору на державне зберігання документів НАФ вищих та середніх навчальних закладів».* 5. *Про затвердження описів, актів, номенклатур та ін.*

• Методист відділу формування НАФ та діловодства Т.В.Ратушна взяла участь у семінарі з підвищення кваліфікації секретарів сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад у центрі підвищення кваліфікації Одеського регіонального інституту державного управління за темою «Порядок комплектування архіву. Завдання та перспективи розвитку галузі архівознавства та діловодства на сучасному етапі розвитку суспільства». Надано науково-методичну допомогу Одеському апеляційному адміністративному суду стосовно складання положення про ЕК та архів (куратор Г.Б.Успенська).

Протягом травня, на базі відомчих архівів: Одеського національного театру опери та балету, Одеської національної академії зв'язку імені О.С. Попова, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького, студенти історичного факультету ОНУ імені І.І. Мечникова проходили архівну практику. Вони були ознайомлені з веденням архівного діловодства, правилами формування, зберігання та підготовкою справ до передачі на зберігання.

11 червня. У Держархіві, за участю начальників відділів відбулося методичне заняття з приводу оптимізації роботи по створенню єдиної бази даних архіву. У роботі методзаняття взяла участь керівник проектів компанії «Електронні архіви України» Ірина Зінькова, яка розповіла архівістам про сучасні технологічні рішення у цій галузі.

13 червня. Заступником начальника відділу зберігання, обліку документів і страхового фонду С.В. Виногловською надано методичну допомогу начальнику архівного відділу Іллічівської міської ради з питань обліку документів НАФ та ведення списку фондів.

19 червня. На виконання розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації від 06.04.2012 № 328/А-2012 «Про організацію підвищення кваліфікації державних службовців обласної та районних державних адміністрацій у 2012 році» 18-19 червня 2012 року в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України пройшов тематичний короткотерміновий семінар для керівників та спеціалістів архівних відділів райдержадміністрацій на тему: «Актуальні питання організації та ведення архівної справи». У семінарі взяли участь 26 начальників архівних відділів райдержадміністрацій Одеської області.

Семінар проводили заступник директора-начальник Управління ПКК ОРІДУ НАДУ при Президентові України С.Г. Давтян та спеціалісти Держархіву: начальник відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади О.І.Ксендзик; начальник відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду О.О. Солончук; начальник відділу формування НАФ та діловодства Г.Б. Успенська та методист відділу Т.В. Ратушна; заступник начальника відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків С.А. Желясков.

20 червня. З 1 січня 2013 р. набирає чинності нова редакція Закону України «Про державну службу», з текстом якої можна ознайомитися на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. На веб-сторінці архіву розміщено посилання на цей електронний ресурс.

21 червня. Директор Держархіву І.І. Ніточко надав інтерв'ю представникам ЗМІ - журналістам ТРК «Здоров'є», «А-1», «А-2». Були порушені питання стосовно основних

напрямків діяльності архіву, роботи із зверненнями громадян, видавничих проектів та проблеми аварійного стану приміщення.

- На веб-сторінці оновлено виставку «Пам'ятники воїнам-визволителям, воїнам-землякам, партизанам, підпільникам та жертвам Холокосту в містах та районних центрах Одещини», до якої увійшли матеріали фонду Р-8216 – Колекція фотографій пам'ятників міст та сіл Одеської області.

22 червня. Директор архіву І.І. Ніточко надав інтерв'ю журналістам ТРК «Круг». Під час розмови у студії йшлося про участь архівів Одещини у проекті «Народний бюджет», про актуальні проблеми розвитку архівної справи на сучасному етапі.

27 червня. Співробітники Держархіву Одеської області взяли участь в урочистому зібранні з нагоди 16-ї річниці прийняття основного закону нашої держави - Конституції України, що відбулося в приміщенні Одеського національного академічного театру опери та балету.

- На веб-сторінці Держархіву оновлено виставку он-лайн, присвячену визначній даті - 16-й річниці з Дня прийняття основного закону держави - Конституції України.

- Управління Національного банку України в Одеській області передало на державне зберігання документи за 1991-1999 роки відділів: загального, грошового обігу і емісійно-касових операцій, бухгалтерського обліку, звітності, касового виконання держбюджету і міжбанківських розрахунків, ревізійного, аналізу діяльності комерційних банків, кредитних ресурсів і державних інвестицій, операційного, валютних операцій і контролю, кадрів, профспілкового комітету.

2 липня. Заступник директора Держархіву Одеської області Л.Г.Білоусова надала інтерв'ю журналістам ТРК «Град» з приводу візиту до Одеси відомого історика-краєзнавця, професора університету Торонто (Канада) пані Анни Маколкін. Понад п'ятнадцять років тому дослідниця вперше познайомилася з матеріалами фондів «Канцелярія Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора», «Канцелярія Одеського градоначальника», після чого неодноразово поверталася до читального залу архіву для подальшої роботи з унікальними документами, які знаходяться на збереженні в Одесі.

3 липня. Спеціалістами реставраційної майстерні Держархіву відреставровано документи НАФ з фонду друкованих матеріалів Комунальної установи «Ізмаїльський архів». Це 50 карт та планів населених пунктів Бессарабії королівства Румунії за 1925-1943 рр. (сучасні райони Одеської області: Білгород-Дністровський, Ізмаїльський, Кілійський, Тарутинський, Татарбунарський та Ренійський).

- Директор Держархіву Одеської області І.І.Ніточко надав інтерв'ю журналістам Одеської обласної телерадіокомпанії. У студії йшлося про сучасний стан розвитку архівної справи на Одещині та участь архіву в проєкті «Народний бюджет».

5 липня. У зв'язку з реорганізацією Управління державної служби Головного управління державної служби України в Одеській області, підготовлені до передачі на державне зберігання документи за 2005-2011 роки (куратор Т.В.Ратушна). До складу документів увійшли накази, положення, річні звіти, протоколи, документи щодо проведення всеукраїнських конкурсів: «Кращий держслужбовець», «Приязна адміністрація», тощо.

9 липня. Директор Держархіву І.І.Ніточко на апаратній нараді в облдержадміністрації виступив з доповіддю, у якій йшлося про необхідність своєчасної систематизації та передачі на державне збереження до архівів документів від установ і підприємств області.

12 липня. Надано науково-методичну допомогу Прокуратурі Одеської області у складанні положення про ЕК та архівний відділ (куратор Г.Б.Успенська); Управлінню охорони здоров'я та Головному управлінню розвитку інфраструктури та енергозабезпечення ОДА у складанні інструкції з діловодства (куратор В.О.Хромова)

18 липня. Управління державної служби Головного управління державної служби України в Одеській області передало на державне зберігання документи за 2005-2011 роки: наказ Головного управління державної служби України; положення про Управління державної служби Головного управління державної служби України в Одеській області; накази з основної діяльності; річні плани та звіти; кошториси доходів та видатків; штатні розклади; протоколи засідань конкурсних комісій; річні статистичні звіти з кадрових питань; листування щодо проведення Всеукраїнських конкурсів: «Приязна адміністрація» в Одеській області, «Кращий державний службовець».

10 липня. Видано друком четвертий випуск збірки наукових праць «Одіссос. Актуальні проблеми історії, археології та етнології» (Одеса, 2012. – XII+607+I с.), до якої увійшли

матеріали IV Міжнародної конференції «Одеські читання», що пройшла 16-17 березня 2012 року на історичному факультеті ОНУ імені І.І. Мечникова.

До збірки увійшли роботи молодих вчених, аспірантів і студентів із провідних наукових центрів України, Росії та Польщі; тематика статей охоплює широке коло проблем археології, етнології, історії стародавнього світу та середніх віків, нової та новітньої історії, історії міжнародних відносин, спеціальних історичних дисциплін.

Фундаторами та постійними членами Організаційного комітету «Одеських читань» та редакційної колегії наукового видання є представники Державного архіву Одеської області - Олена Штепко (відповідальний секретар конференції) та Сергій Березін (технічний редактор). На сторінках видання опубліковано їхні статті - «Одесская школа антиковедения в начале XX столетия: новые материалы к биографии М.Ф. Болтенко» (С.С. Березин) та «Матеріали з історії острова Зміїного: основні групи правових джерел» (О.Ю. Штенко).

19 липня. Проведено комплексну перевірку служби діловодства, ЕК та архівного підрозділу управління охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації; надано науково-методичну допомогу з питань упорядкування документів постійного зберігання, з особового складу, формування справ (куратор В.О.Хромова).

25 липня. Директор Держархіву Одеської області І.І. Ніточко провів чергову зустріч з представниками регіональних ЗМІ - пресконференцію за темою «Роль державних архівних установ Одеської області в інформаційному суспільстві».

Під час розмови директор нагадав присутнім журналістам, що державні архіви України зберігають понад 58 млн. справ документів Національного архівного фонду, 2 млн. з яких знаходяться у Держархіві Одеської області. В області діє мережа з 26 районних та 7 міських державних архівних установ, а також 33 трудових архівів, керівним і науково-методичним центром для яких є саме Держархів Одеської області.

У поточному році у Держархіві значна увага приділяється питанням інформатизації архівної галузі. Головною метою є максимальна автоматизація науково-довідкового апарату архіву, яка дозволить користувачам опрацьовувати значні масиви інформації через мережу Інтернет. Першим її етапом є створення електронних варіантів фондів архіву методом оцифрування, сканування та електронного набору текстів з подальшим оприлюдненням їх на сайті. Це масштабна робота, і в Україні Одеський архів є піонером серед обласних архівів.

Розробка науково-довідкового апарату здійснюється у тісній співпраці з партнерами та друзями. Надзвичайно результативним є досвід роботи з історичним факультетом Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Аналогічні проекти здійснювалися з Грецьким Фондом Культури, школою-гімназією № 4, громадською організацією «Любимый город», промислово-будівельним холдингом «ІнКор» та ін.

Активно триває процес інформатизації в районних і міських архівах: завершено формування веб-сторінок районних і міських архівних відділів, які розміщені на сайтах райдержадміністрацій і міських рад. Оновлено електронний перелік фондів районних і міських архівів, який оприлюднено на веб-сторінці Держархіву.

Діяльність архівних установ має яскраво виражену соціальну направленість і орієнтована на широке коло споживачів, виконання запитів громадян та установ. Кількість виконаних у 2011 р. запитів архівними

установами області – близько 15,5 тис., в т. ч. обласним архівом - 6 тис. У 1 півріччі виконано по області 5,2 тис. запитів, Держархівом - 1995 запитів соціально-правового характеру та 258 тематичних запитів. Найбільше громадяни звертаються про підтвердження трудового стажу та вилучення копій актів цивільного стану - це біля 70% кількості виконаних запитів соціально-правового характеру. Значна кількість заяв надходить з питань підтвердження майнових прав, приватизації, про підтвердження біографічних даних.

Під час прес-конференції йшлося також й про проблеми архіву, такі як нестача працівників – виконавців запитів у відділі використання ДАОО. Якщо врахувати фактичну кількість виконаних запитів соціально-правового характеру в цілому, то згідно нормативам, у столі довідок повинно працювати 17 спеціалістів, а працює 4. Це свідчить про велике перевантаження архівістів.

У читальних залах обласного архіву, незважаючи на аварійний стан приміщень, працювало 329 користувачів (1227 відвідувань) – науковців, генеалогів та громадян, що розшукували документи з соціально-правових питань. В архіві працювали 27 іноземних дослідників з 11 країн: США – 2, Німеччина – 2, Росія – 8, Молдова – 6, Польща – 1, Румунія – 3, Білорусь – 2, Естонія – 1, Греція – 1, Франція – 1, Швеція – 1, Швейцарія – 2.

Протягом першого півріччя обласним архівом підготовлено 14 виставок (план - 3), в т.ч. 8 он-лайн. Тематика різноманітна – «До 80-річчя Одеської області», «До Дня Конституції України», «Велика Вітчизняна війна», «До 125-річчя з дня народження режисера і драматурга Леся Курбаса», «До 26-ї річниці Чорнобильської катастрофи», «До 170-річчя з дня народження композитора Миколи Лисенка» та ін.

Теле- і радіопередачі Держархіву завжди різноманітні і висвітлюють цікаві події архівної галузі - результати роботи, презентації видань, інтерв'ю з керівництвом архіву та дослідниками, архівну практику студентів. Держархів брав участь у 30 телепередачах.

Архівістами області велася активна робота з інформування населення та популяризації архівної справи. Протягом 2012 року архівістами області опубліковано 11 статей у наукових та періодичних виданнях, також вийшло 3 статті про архів.

Видавничі проекти – це традиційно успішний напрямок діяльності Державного архіву Одеської області, відомого у світі не тільки своїми фунда-

ми, а й науковими кадрами. З 1995 по 2012 рр. опубліковано 53 науково-довідкових видання. З 2000 р. видається серія «Праці Державного архіву Одеської області», з 2007 р. – періодичний інформаційний бюлетень «Одеські архіви», здійснюється робота над путівником «Державний архів Одеської області. Фонди дорадянського періоду» (серія «Архівні зібрання України»).

Архівом проводилася практика зі студентами 4-х навчальних закладів (130 осіб): історичного факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Південно-українського педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеського національного політехнічного університету та Одеського автомеханічного технікуму.

У прес-конференції взяли участь представники Одеської обласної державної телерадіокомпанії, ТРК «АТВ», «Град», «G-TV», «PIAK», ІА «Контекст-Причорномор'є», газети «Одесские известия», сайту «Взгляд из Одессы».

25 липня. Генерал-есаул Українського козацтва В.Я.Тимофеев передав на державне зберігання документи за темою «Козаччина Одещини ХХ-ХХІ ст.», які увійшли до об'єднаного фонду 8243 «Козацькі товариства Одещини». До Держархіву надійшли такі документальні матеріали: основні документи Адамівської школи козацько-лицарського виховання; довідка про Адамівський осередок козацтва (1990-2003); козацькі газети та вирізки із газет зі статтями на різну тематику; матеріали Козацьких Рад АОК; листування керівників державних структур; інформація про виконання розпорядження ОДА; спогади очевидців; щоденник Адамівського сільського голови; історія військового козацького мистецтва; виступи на педагогічних конференціях; пояснювальна записка про проведення обласного семінару; інформація про хід виконання наказу Міністерства освіти і науки; посібники козака; статут Козацької Республіки «Січ»; матеріали з питань організації загальнокорисної праці в школі та ритуалу посвячення в козачата; положення про Козацьке тілодуховиховання; різні фото з заходів, що проводилися з участю підростаючого покоління та інше.

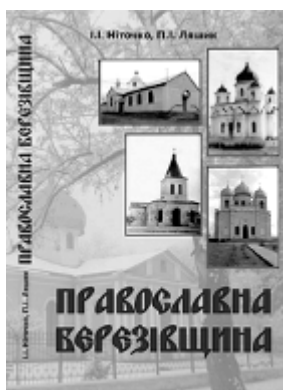
26 липня. Проведено засідання ЕПК Держархіву, на якому були розглянуті такі питання: 1. Про вилучення з НАФ документів з особового складу партійних фондів відповідно до рішення ЦЕПК від 19.04.2012 р.; 2. Про надання категорії фонду Управління державної служби Головного управління державної служби України в Одеській області; 3. Затвердження описів, актів, номенклатур та ін.

1 серпня. Директор Державного архіву Одеської області І.І.Ніточко та начальник відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду О.О.Солончук були відряджені для надання методично-практичної допомоги начальнику архівного відділу Савранської райдержадміністрації та начальнику КП «Трудовий архів в Савранському районі». Обговорювалися питання зі збереженості та обліку документів НАФ, формування НАФ та форм звітності.

• На державне зберігання надійшли документи нового особового фонду «Гаяс Василь Терентійович – історик, ветеран одеського національного університету імені І.І.Мечникова». Серед них: зошит В.Т.Гаяса, листи А.В.Флоровського до В.Т.Гаяса з питань джерелознавства історії (деякі написані з Праги), стаття В.Т.Гаяса «Русский историк-славист А.В. Флоровский», стаття В.М.Хмарського «Василь Терентійович Гаяс (бібліографічні матеріали до 85-річчя з дня народження)».

2 серпня. Проведено перевірку архівного підрозділу Товариства з обмеженою відповідальністю «Український науководослідний інститут верстатів, інструментів, приладів». Надано науково-методичну допомогу з питань упорядкування документів постійного зберігання, з особового складу, формування справ.

10 серпня. З друку вийшло чергове видання Державного архіву Одеської області, 34-й том серії «Праці Державного архіву Одеської області», - книга «Православна Березівщина», авторами якого є директор Держархіву Іван Іванович Ніточко та благочинний храмів Березівського округу протоієрей Петро Іванович Ляшик.

У книзі вперше розглянуто історію розвитку релігійних закладів Березівського району, починаючи з 1808 року по теперішній час.

Видання має 5 глав: «Структура та керівництво православної церкви», «Віра у нашому серці (авторські роздуми)», «Виникнення та діяльність релігійних закладів на території Березівського району до 1917 року (за документами ДАОО)», «Занепад релігійних закладів після 1917 року (за документами ДАОО)», «Усна історія релігійних закладів Березівського району».

Видання має 5 глав: «Структура та керівництво православної церкви», «Віра у нашому серці (авторські роздуми)», «Виникнення та діяльність релігійних закладів на території Березівського району до 1917 року (за документами ДАОО)», «Занепад релігійних закладів після 1917 року (за документами ДАОО)», «Усна історія релігійних закладів Березівського району».

Особливу цікавість серед мешканців Березівки викликає остання глава, так як у ній подано розповідь про внесок кожного березівчанина у відродження храмів Березівщини після 1991 року. У главі переплітаються спогади березівчан, розповідь протоієрея Петра Ляшика, священників району про їх спільну роботу на ниві Христовій: будівництво храмів, ремонти, створення хору, паломництва, меценатство та ін. Текст ілюстрований чисельними фотографіями храмів, прихожан, цікавих подій церковного життя. У процесі створення праці використано значну кількість різноманітних джерел: документи архіву, книги, періодичні видання, науково-довідкову літературу, спогади березівчан. У додатках подано цікаву інформацію зі справ ДАОО дореволюційного періоду: список церковних земельних ділянок, форму одягу церковних старост та ін., також іменний та географічний покажчики. Книга вишла з друку за сприянням народного депутата України С.Р. Гриневецького.

15 серпня. На державне зберігання до об'єднаного фонду Р-8243 «Козацькі товариства Одещини» надійшли документи Чорноморського козацького з'єднання за 1993-2011 роки: накази крайового військового отамана, універсали, протоколи засідань Ради крайової старшини, протоколи засідань Ради отаманів, протоколи засідань крайової канцелярії, матеріали (накази і положення про конкурси, протоколи журі, конкурсні роботи та інше) Першого обласного історичного конкурсу «Козацька держава» та Першого обласного екологічного конкурсу «Збережемо Україну - козацьку державу», конкурсні малюнки учнів Одещини.

16 серпня. Проведено перевірку служби діловодства, роботи Експертної комісії та архівного підрозділу Управління Національного банку України в Одеській області (куратор Т.В.Ратушна). Надано науково-методичну допомогу з питань упорядкування документів постійного зберігання та з особового складу.

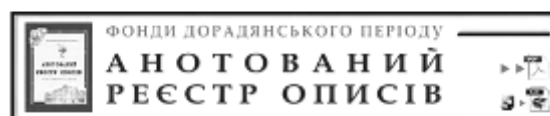
22 серпня. Надано науково-методичну допомогу Управлінню з питань надзвичайних ситуацій (куратор Г.Б. Успенська), Управлінню у справах сім'ї та молоді (куратор О.М. Бабко), Службі у справах дітей (куратор І.В. Моторна) стосовно складання інструкції з діловодства.

23 серпня. З нагоди XXI річниці Незалежності України на веб-сторінці архіву розміщено виставку он-лайн документів і матеріалів з фондів Центральних державних архівів України та Державного архіву Одеської області, присвячену цій видатній даті

27 серпня. На веб-сторінці Держархіву завершено розміщення бази даних, до якої увійшли веб-сторінки усіх міських архівів, архівних відділів міських рад, архівних відділів райдержадміністрацій та районних архівів Одеської області, які знаходяться на веб-ресурсах органів влади.

29 серпня 2012 року. ПАТ «Одеський машинобудівний завод «Червона гвардія» передав на державне зберігання документи за 1989-2002 роки, серед яких такі документи: накази з основної діяльності, протоколи засідань правління та наглядової ради, техпромфінплани, річні звіти з фінансової діяльності, матеріали профспілки.

27 серпня. На веб-сторінці Держархіву завершено розміщення першої частини проекту «Електронний архів», а саме - бази даних, до якої увійшли цифрові копії описів фондів дорадянського часу (більш ніж тисяча файлів). У подальшому планується розміщення копій описів фондів радянського часу та періоду незалежності.

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Виногловська Світлана Володимирівна

*заступник начальника відділу зберігання, обліку
документів та страхового фонду ДАОО*

Список фондів, що надійшли на зберігання до Державного архіву Одеської області протягом січня-серпня 2012 року

За період січня-серпня 2012 року Державний архів Одеської області
прийняв на державне зберігання 5708 справ до 14 фондів і частин фондів:

1. **Р-1438 сч** «Одеський орден Трудового Червоного прапора державний університет імені І.І. Мечникова» – 4631 од. зб. за 1954-1983 роки.
2. **Р-1985** «Одеське обласне управління Національного банку України» - 418 од. зб. за 1991-1999 роки.
3. **Р-2000 сч** «Виконавчий комітет Одеської обласної ради депутатів трудящих» – 18 од. зб. за 1984-1992 роки.
4. **Р-4905** «Одеське обласне управління по будівництву, ремонту і експлуатації автомобільних доріг» – 28 од. зб. за 1971-1989 роки.
5. **Р-5585** «Одеській художній музей» – 106 од. зб. за 1947-2001 роки.
6. **Р-7292** «Одеський український музично-драматичний театр ім. В.С. Василька» – 109 од. зб. за 1988-2001 роки.
7. **Р-8098** «Луцкіч Сергій Зенонович – одеський краєзнавець, бібліограф та колекціонер» – 70 неописаних справ, 629 документів за 1902-2012 роки.
8. **Р-8224** «Відділ запису актів громадянського стану Виконавчого комітету Комінтернівської районної ради» – 2 од. зб. за 1935 рік.
9. **8238** «Державна інспекція з контролю за цінами в Одеській області» – 21 од. зб. за 2011 рік.
10. **Р-8240** «Калініченко Олександр Олександрович, командир 1-го рангу підводного човна» - 3 неописаних справи, 45 документів за 2009-2012 роки.
11. **Р-8252** «Одеський технікум вимірювань» – 193 од. зб. за 1950-1990 роки.
Фонд надійшов вперше.
12. **Р-8253 дск** «Державне підприємство «Науково-дослідний проектно-конструкторський інститут морського флоту України» – 15 дск од. зб. за 1981-2012 роки.
Фонд надійшов вперше.
13. **8254** «Відділ з питань банкрутства в Одеській області Державного департаменту з питань банкрутства» – 41 од. зб. за 2009-2011 роки.
Фонд надійшов вперше.
14. **8256** «Управління державної служби Головного управління державної служби України в Одеській області» - 53 од. зб. за 2005-2011 роки.
Фонд надійшов вперше.

Корецька Олена Анатоліївна
головний спеціаліст відділу зберігання,
обліку документів та страхового фонду ДАОО

Огляд нових надходжень до бібліотечного фонду Державного архіву Одеської області (січень-серпень 2012 року)

Січень

1. Невмитий В.І. Втіхи на воді. – Одеса, 2009.

Книгу подаровано автором – поетом Володимиром Івановичем Невмитим, заступником генерального директора Одеської обласної державної телерадіокомпанії, членом правління Національної спілки журналістів України, членом Національної спілки письменників України. Книга є третьою збіркою його віршів (перша - «Tabula rasa», друга - «Озонна зона»). Вступне слово написано Богданом Сушинським – академіком, членом Національної спілки письменників України, віце-президентом Української асоціації письменників.

Більшість віршів Володимира Івановича наповнена думками про красу рідної природи та, звичайно, про любов до жінки. Але збірка відрізняється від праць інших поетів не цим, а вражає повною відсутністю розділових знаків у тексті.

На обкладинці видання подано розповідь про автора та фото.

2. Сагайдак В.П. Прийшов сказати. Вірші. – Одеса, 2008.

Книгу подаровано бібліотеці редактором збірки – поетом Володимиром Івановичем Невмитим, заступником генерального директора Одеської обласної державної телерадіокомпанії, членом правління Національної спілки журналістів України, членом Національної спілки письменників України.

У короткій анотації до збірки її названо посмертною книжкою Василя Поліоновича Сагайдака, але коли і чому помер поет, на жаль, не вказано. Вірші у збірці поділено на три глави: «Де зимує душа моя», «Одеські сонети», «Що для нас відсудить час». Тематика віршів дуже різноманітна: це любов і до Батьківщини, і до жінки, і до природи, і до батьків. Також є вірші, присвячені окремим людям, окремим подіям. Образи людей живописні і ліричні.

Журнали

1. «Відомості Верховної Ради України», №48-49 (грудень). - Київ, 2011; №1 (січень). – К., 2012.

2. «Офіційний вісник Президента України», №34-35 (грудень). – К., 2011; №1 (січень). – К., 2012.

Лютий

1. Духовні обереги рідного краю / Упоряд.: Л. Голота, Є. Букет. – Київ, 2011.

Видання є шостою книгою «Бібліотеки «Слова Просвіти», підготовленою Національною спілкою краєзнавців України та редакцією тижневика «Слово Просвіти». Шоста книга присвячена пам'яті академіка НАН України, Героя України, голови Національної спілки краєзнавців України Петра Тимофійовича Тронька. 12 вересня 2011 року Петро Тимофійович пішов з життя, але його одностайно продовжують справу свого товариша. У збірці вміщено доповідь П.Т. Тронька «Віхи становлення сучасного історичного краєзнавства», підготовлену ним до урочистого пленуму, присвяченого 85-річчю заснування Національної спілки краєзнавців України, який відбувся 26 травня 2010 року. Крім того видання містить багато статей, що знайомлять з історією населених пунктів України, діяльністю видатних людей та ін.

На обкладинці збірки вміщено фото Петра Тимофійовича.

2. Реабілітовані історією. Одеська область. Книга перша / Упор.: Л.В. Ковальчук, Е.П. Петровський. – Одеса, 2010.

Видання входить до всеукраїнської науково-документальної серії книг під загальною назвою «Реабілітовані історією», що складається з 27 томів і досліджує історію репресій за часів радянської влади.

Перша книга складається з 4-х розділів: «Репресії на Одещині», «Мовою документів», «Нариси, спогади, статті», «Місця поховання». Об'єктом дослідження першого розділу є історія репресій на Одещині, починаючи з 1918 року і закінчуючи 80-ми роками 20-го сторіччя. У другому розділі вміщено документи, пов'язані з репресіями, які розподілено на групи за періодами. Третій розділ містить біографічні нариси, статті, спогади, що стосуються репресованих одеситів і мешканців Одеської області. Останній розділ знайомить читачів з проблемами пошуку масових поховань жертв репресій та мав би містити анотований перелік таких місць із зазначенням приблизної кількості загиблих, розподілом за статтю, датою дослідження та ін., але автори вказують, що, не дивлячись на закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій» та численні накази уряду, подібна інформація у нашій області продовжує бути «державною таємницею». Комісії з пошуку місць поховань ще не вирішили цієї проблеми. Тому в главі представлено публікації одеської преси про роботу та перешкоди у діяльності пошуково-дослідницької групи громадської організації «Одеський Меморіал», і не надано тих відомостей, які мали б бути за вимогами редакторів серії.

Видання містить фотодокументи, розподілені на 4 групи. Це портрети репресованих, титульні аркуші справ, виписки з протоколів, графіки кількості арештів та оперативно-слідчої роботи, знімки, зроблені на місцях розкопок та ін.

3. Грек И.Ф. Болгары Молдовы и Украины: вторая половина XVIII в. – 1995 г.: Библиографический указатель литературы / Сост. И.Ф. Грек; науч. ред. Н.Н. Червенков; библиограф. ред. Л.М. Коробко. – Кишинев, 2003.

Книгу подаровано бібліотеці Державного архіву Одеської області науковим редактором покажчика, доктором історії М.М. Червенковим.

Ідея створення покажчика виникла у автора ще в період існування Радянського Союзу, і її втілення тривало багато років. Але, як зазначає І.Ф. Грек, після розвалу нашої держави співпраця членів міжнародного колективу упорядників набагато ускладнилась. Румунський колектив відмовився від продовження роботи, болгарський вирішив сам видати свою частину. Продовжували роботу в цьому напрямку тільки упорядники від Інституту міжетнічних досліджень, тому вона затягнулася ще на кілька років.

До покажчика входить близько 9000 бібліографічних джерел, виданих різними мовами, в основному, болгарською, російською, молдавською, українською, румунською. Джерела розподілено на 11 глав за тематичною ознакою. Наприклад: «Болгарское население СССР в 1944-1991 гг.», «Болгары республики Молдова в 1991-1995 гг.» та ін. Кожна з глав розподіляється на пункти, які в свою чергу мають два підпункти: «Істочники» та «Література». У 11-й главі «Вспомогательные указатели» подано географічний та іменний покажчики, алфавітний список використаних збірок, книг та періодичних видань.

Вступні статті написано докторами історії І.Ф. Греком та М.М. Червенковим.

Журнали

1. «Відомості Верховної Ради України», №2-3 (січень). – Київ, 2012.
2. «Офіційний вісник Президента України», №2-3 (січень). – Київ, 2012.
3. «Краєзнавство», №4 (четвертий квартал). – Київ, 2011.

Березень**1-3. Енциклопедія історії України. Т. 6-8 / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. - Київ, 2009-2011.**

Видання розглядає основні етапи та поняття історичного розвитку України, біографії відомих українців.

Т.6: «Ла-Мі». - К., 2009. Том починається біографією Василя Лаби – греко-католицького пастиря. Закінчується біографією Володимира Варламовича Міяковського – літературознавця, історика, архівіста.

Т.7: «Мл-О». - К., 2010. Том починається біографією Михайла Петровича Млакового – прозаїка, публіциста. Закінчується розповіддю про термін «очкове» – вид натуральної данини, що сплачувалася медом в Україні протягом 16-18 ст.

Т.8: «Па-Прик». - К., 2011. Том починається біографією Адольфа Павінського – польського історика, професора. Закінчується розповіддю про прикордонну битву на початку Великої Вітчизняної війни.

В кінці енциклопедії подано список основних скорочень та алфавітний покажчик авторів книги.

4. Богданович О.В. Жизнь архитектора Дмитренко (1858-1918). - Одесса, 2011.

Видання подаровано бібліотеці архіву автором – Ольгою Віталіївною Богданович.

Книга містить розповідь про життєвий та творчий шлях одеського архітектора кінця 19 – початку 20 сторіччя, нащадка першобудівників Одеси Юрія Мелетійовича Дмитренка. Починається статтю ігумені Серафими на честь пам'яті архітектора. Потім у своїй передмові автор розповідає про події, що передували її роботі над книгою. Відомості про Ю.М. Дмитренка розташовано у хронологічному порядку, починаючи з моменту народження (1858 р.). Народився він в Одесі, тут провів усе своє життя. Особливу цікавість викликає розділ «Инвалидный дом», де автор знайомить нас з історією створення будинку, який зараз має адресу: вул.Мечникова, 33, а у 1884 році планувався як будинок для інвалідів. Гортаючи книгу, можна побачити, скільки одеських будинків створено за планами Дмитренка – це і будівля теперішнього пологового будинку №2, і бактеріологічна станція, і церква на честь Вознесіння Господнього, і будівля Одеського національного морського університету (до революції – будівля Інституту шляхетних дівчат) та багато інших. З некрологів, розміщених у кінці книги, дізнаємося, що Дмитренко помер 21 липня 1918 року в Одесі.

Видання ілюстровано знімками будівель, у проектуванні яких брав участь Ю.М. Дмитренко.

5. Человек в истории и культуре. Выпуск 2. Мемориальный сборник материалов и исследований в память лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора Владимира Никифоровича Станко / Отв.ред. А.А. Пригарин. - Одесса, 2012.

Видання подаровано бібліотеці співробітником Держархіву Сергієм Березі ним – одним з авторів статей, що увійшли до збірки.

Збірка поділяється на 5 розділів: «В память об ученом и человеке, науке и судьбе», «Археология Причерноморья в европейском контексте», «Этнология: практики исследования культур», «История Северного Причерноморья», «История научных знаний». Перший розділ містить статті, автори яких розповідають біографію В.Н. Станка, про перші зустрічі з ним, свої враження стосовно професора та багато іншої цікавої інформації. У інших розділах подано статті науковців та дослідників стосовно історичного розвитку людини у нашому краї та України в цілому.

6. Смирнов В.О. Реквием XX века. Часть V. – Одесса, 2010.

Видання є останньою частиною серії «Реквием XX века». Складається з нарисів автора, його особистих спогадів та заключних сторінок щоденника вчителя музичної літератури школи імені професора П.С. Столярського – Володимира Опанасовича Швеця. Нариси змальовують зміст архівно-слідчих справ репресованих громадян, біографії вчених, науково-популярні і загальнофізичні питання.

У додатках подано іменний покажчик, список ілюстрацій, підписи до малюнків на кольоровій вкладці.

Книгу ілюстровано фотографіями вчених, репресованих, подій, документів.

Журнали

1. «Відомості Верховної Ради України», №6-9 (лютий-березень). - Київ, 2012.
2. «Збірник урядових нормативних актів України», №13, №17-32 (квітень-червень 2011 р.). - Київ, 2012.
3. «Офіційний вісник Президента України», №4-8 (лютий).- Київ, 2012.

Травень**1. Історичний альманах / Редкол.: В.О. Кузнєцов (голова) та ін. – Одеса, 2012.**

Видання Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Альманах поділяється на три розділи: 1.Історія півдня України в контексті всесвітньої історії; 2.Історія освіти; 3.Теорія та практика освіти. Перший розділ містить статті, в основному, які розглядають життя південних українців в період Великої Вітчизняної війни. Це статті В.П. Щетнікова, Л.Б. Бондар, І.М. Усатенко. У другому розділі цікавість викликають статті О.М. Столбиної «Н.К. Крупская как создатель теоритических основ строительства советской школы» та С.Є. Березіна «Архивные материалы и пресса о деятельности «Румынского университета» в Одессе». У третьому розділі особливої уваги заслуговує стаття Н.В. Гузик, що знайомить читачів з новаторською системою викладання у 70-80-ті роки 20 сторіччя вчителя хімії Ананьївської середньої школи №2 М.П. Гузика, авторський проект якого став одним з чотирьох переможців Всесоюзного конкурсу на кращий проект школи майбутнього, що відбувся в 1987 році (у конкурсі брало участь близько 400 проектів).

У кінці видання вміщено короткі відомості про авторів.

2. Хромов А.В. Реалізація місцевою владою південної України політики уряду Російської імперії щодо козацтва у XIX ст. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (на правах рукопису). – Одеса, 2012.

Захист праці відбувся 25 квітня 2012 р. о 13.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів та висновків. У кінці подано список використаних джерел у кількості 304 одиниці.

Перший розділ присвячено історіографії та огляду джерел. У другому подано розповідь про заходи регіональної влади південної України до місцевого козацтва у першій чверті XIX ст. Третій розділ розглядає діяльність місцевої адміністрації південної України з розв'язання козацького питання в другій чверті XIX ст. Дослідженням четвертого розділу є козацтво у контексті реалізації керівництвом Новоросійського і Бессарабського генерал-губернаторства державної політики у 1844-1868 роках.

Список використаних джерел поділяється на кілька пунктів: опубліковані документи, Полное собрание законов Российской империи (перші два зібрання), архівні матеріали, наративні джерела.

3. Перелік документів, що створюються в діяльності Державного комітету архівів України, державних та інших архівних установ України, із зазначенням строків зберігання. – Київ, 2010.

Перелік є виданням Державного комітету архівів України. Погоджено міністром культури і туризму України М.А. Кулиняком та президентом Національної академії наук України Б.Є. Патеном.

Методичне видання має кілька розділів: 1. Загальні положення; 2. Структура Переліку і порядок його застосування; 3. Організація проведення експертизи цінності документів та їх відбору для зберігання і знищення, та сам Перелік у табличному вигляді, який має номер статті, назву виду документів, строки зберігання документів та примітки.

Перелік схвалено протоколом засідання Центральної експертно-перевірної комісії Державного комітету архівів України від 25.03.2010, №1.

Журнали

1. «Відомості Верховної Ради України», №16-18 (квітень-травень). - Київ, 2012.
2. «Збірник урядових нормативних актів України», №35-47 (червень-серпень 2011 р.). - Київ, 2012.
3. «Офіційний вісник Президента України», №13 (квітень). - Київ, 2012.

Липень

1. Список памятников истории и искусства (могил) на 2-м городском кладбище / Арутюнова И.В., Головань В.И., Панасенко Н.А. и др. – Одесса, 2008.

Видання вийшло за сприянням комісії підтримки видавничої діяльності громадських організацій міста Одеси.

Списком передуює вступна стаття, де подано розповідь про історію виникнення 2-го кладовища, яке мало з'явитися у місті під час епідемії холери 1848 року. Але остаточному вирішенню питання завадила Кримська війна, і тільки у 1856 році генерал-губернатором А.Г. Строгановим було дано дозвіл на влаштування нового кладовища. Роком його заснування вважається 1857 рік. Списки могил подано за номерами діляниць (алфавітний порядок відсутній). Крім прізвища, імені та по-батькові подано стислу інформацію про померлого: звання, посада, у деяких прізвище скульптора, що створив надгробок.

У додатках подано списки учасників Кримської, Російсько-турецької та інших війн (до 1919 р.), похованих на 2-му кладовищі; покажчик місць поховання воїнів, що загинули у роки Великої Вітчизняної війни.

2. Общество независимых художников в Одессе: библиографический справочник / сост.О.М. Барковская. – Одесса, 2012.

Видання подаровано бібліотеці відділом мистецтв Одеської національної наукової бібліотеки імені М.Горького.

Довідник складається з двох частин: 1. Деятельность общества независимых художников; 2. Участники выставок.

У вступній статті подано розповідь про події, що передували створенню товариства незалежних художників, яке виникло як альтернативне відносно товариства південноросійських художників, що мало монополію на влаштування виставок. Багатьох художників-авангардистів не влаштовувала думка консервативного журі таких виставок. Молоді художники почали їх влаштовувати самі. Далі подано розповідь про проходження таких молодіжних виставок, які закінчились створенням нового товариства.

У першій частині подано перелік літератури, що розглядає діяльність товариства незалежних художників, перелік виставок та хроніку діяльності товариства (1916-1920 рр.). Друга частина містить біографії учасників виставок, розташованих у алфавітному порядку. У додатках подано іменний покажчик.

Видання ілюстровано фотографіями учасників виставок, каталогів та афіш виставок, автопортретами художників та ін.

3. Захарова О.Ю. Граф С.Р. Воронцов – посол Российской империи. – Симферополь, 2005.

Видання подаровано бібліотеці автором – Захаровою Оксаною Юрївною.

Книга містить 11 глав, у першій з яких автор розповідає про сім'ю Воронцових взагалі, починаючи з 1714 року. У тому числі і про юні роки Семена Романовича Воронцова, який народився у 1744 році. У другій главі подана більш детальна розповідь про службу Семена Романовича у діючій армії. Далі найбільш цікавими главами є десята «Жизнь после отставки» та одинадцята «Наследники». Після відставки граф Семен Романович Воронцов так і не повернувся до Росії, а жив багато років у Англії, де і помер 9 червня 1832 року, залишивши після себе сина – М.С. Воронцова та двох онуків – Семена і Софью.

Видання ілюстровано портретами сім'ї Воронцових, їх друзів, родичів, краєвидами Англії, зображенням вулиці ім. Воронцова у Лондоні та ін.

4. Немцы Одессы и Одесского региона: сборник докладов / сост. А. Айсфельд, Э.Г. Плесская. – Одесса, 2003.

Збірка містить доповіді, проголошені на міжнародних наукових конференціях у місті Геттинген (Германія) протягом 1995 – 2001 років. Видання надруковано за сприянням уповноваженої Федерального уряду Германії з питань культури та ЗМІ і Міністерства внутрішніх справ Нижньої Саксонії.

Збірка складається з трьох частин, у першій з яких подано статті з інформацією про склад архівних фондів стосовно німецької колонізації Півдня. У другій частині розглянуто соціально-економічне життя колоністів на території України. Статті про політичне життя, культуру і освіту подано у третій частині.

У числі авторів збірки фігурують також і співробітники та постійні дослідники ДАОО: О.А. Солончук – начальник відділу зберігання, обліку та страхового фонду архіву, Є.Г. Плесская – дослідник, науковий редактор збірки, О.В. Коновалова – колишній співробітник архіву, А.Н. Келер – наш постійний дослідник.

У додатках подано іменний покажчик, етногеографічний покажчик, відомості про авторів.

Журнали:

1. «Відомості Верховної Ради України», №19-26 (травень-червень). - Київ, 2012.
2. «Збірник урядових нормативних актів України», №1-18 (серпень-листопад 2011 р.). - Київ, 2012.
3. «Воронежский вестник архивиста», №8-9. – Воронеж, 2010-2011.

Серпень

1. Православна Березівщина / І.І. Ніточко, П.І. Ляшик. – Одеса, 2012.

10 серпня з друку вийшло чергове видання Держархіву, 34-й том серії «Праці Державного архіву Одеської області», - книга «Православна Березівщина» авторами якого є директор ДАОО Іван Іванович Ніточко та благочинний храмів Березівського округу протоієрей Петро Іванович Ляшик. Також у створенні праці брали участь співробітники ДАОО О.А. Корецька, Л.П. Бубликова, С.Є. Березін та наш постійний дослідник І.Л. Комаровський.

У книзі вперше розглянуто історію розвитку релігійних закладів Березівського району, починаючи з 1808 року по теперішній час.

Видання має 5 глав: «Структура та керівництво православної церкви», «Віра у нашому серці (авторські роздуми)», «Виникнення та діяльність релігійних закладів на території Березівського району до 1917 року (за документами ДАОО)», «Занепад релігійних закладів після 1917 року (за документами ДАОО)», «Усна історія релігійних закладів Березівського району». Особливу цікавість серед мешканців Березівки викликає остання глава, так як у ній подано розповідь про внесок кожного березівчанина у відродження храмів Березівщини після 1991 року. У главі переплітаються спогади березівчан, розповідь протоієрея Петра Лящика, священників району про їх спільну роботу на ниві Христовій: про будівництво храмів, ремонт, створення хору, паломництва, меценатство та ін. Текст ілюстрований чисельними знімками храмів, прихожан, цікавих подій церковного життя.

В процесі створення праці використано значну кількість різноманітних джерел: документи архіву, книги, періодичні видання, науково-довідкову літературу, спогади березівчан.

У додатках подано цікаву інформацію зі справ ДАОО дореволюційного періоду: список церковних земельних ділянок, форму одягу церковних старост та ін., також іменний та географічний покажчики.

Книга вийшла з друку за сприянням народного депутата України С.Р. Гриневецького.

2. Дворянские сословные учреждения Воронежской губернии в последней четверти XVIII – первой половине XIX вв.: Монография / Т.Н. Литвинова. – Воронеж, 2010.

Автором книги є головний архівіст Державного архіву Воронізької області Тетяна Миколаївна Літвінова, яка працює в архіві з 1987 року. У 2005 році Тетяна Миколаївна захистила кандидатську дисертацію з історії дворянських закладів.

У своїй праці автор дослідила нормативно-правову базу дворянських закладів, процес створення дворянської корпорації Воронізької губернії, починаючи з перших виборів губерньського предводителя у кінці 1779 року, та її діяльність. Книга складається з трьох глав: «Организация дворянской сословной корпорации Воронежской губернии в 1785-1801 гг.», «Деятельность корпорации Воронежской губернии в сословных учреждениях в первой половине XIX в.», «Институт предводителей дворянства в системе местного управления Воронежской губернии в первой половине XIX в.» та має вступну статтю, заключне слово, список джерел, іменний покажчик. У додатках подано статистичні дані різного характеру: свідчення щодо кількості дворян Воронізької губернії, списки осіб, які брали участь в губерньських зборах, повітові списки дворян, що мали право брати участь у виборах та ін.

3-4. Державний архів Черкаської області: Анотований реєстр описів. – Т.1: Фонди дорадянського періоду. – Київ, 2006; Т.2. – Кн.1: Фонди періоду після 1917 року. – Черкаси, 2010.

Реєстр входить до серії «Архівні зібрання України». Довідник містить фонди семи повітів Київської губернії та одного Полтавської губернії, з територій яких складається сучасна Черкаська область.

У передмові подано розповідь про історію створення Державного архіву Черкаської області, структуру анотацій описів справ фондів, про тематику справ найбільш цікавих фондів. Фонди у реєстрі розташовані за порядковими номерами, анотації містять інформацію про назву фонду та його територіальну належність, назву фонду мовою оригіналу, загальну кількість справ у фондї, крайні дати документів, номер опису, кількість справ, внесених до опису та їх крайні дати, анотації справ, внесених до опису. До реєстру увійшли фонди з номера 1 по 931. Всього анотовано 710 фондів дореволюційного періоду.

Другий том складається з чотирьох книг (до ДАОО надійшла тільки перша книга), у яких подано анотації до 4901 фонду періоду після 1917 року. Оскільки 90% документів за 1917-1941 рр. були знищені під час Великої Вітчизняної війни, то перелік, в основному, містить фонди післявоєнного періоду. У першій книзі подано анотації, починаючи з фонду Р-1 до фонду Р-1417 включно. Але у покажчику фондів установ, організацій та підприємств за галузевою ознакою присутні всі наявні у архіві фонди післяреволюційного періоду. Також у додатках подано перелік об'єднаних та переданих фондів і вільних номерів; іменний та географічний покажчики. У додатках подано покажчик фондів установ, організацій та підприємств за галузевою ознакою; перелік об'єднаних та переданих фондів і вільних номерів; іменний та географічний покажчики.

5. Приходы и церкви Подольской епархии. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. Выпуск девятый / Под редакцией священника Евфимия Сецинского. – Каменец-Подольский, 1901 (переиздано: Белая Церковь, 2009).

Книгу подаровано бібліотеці ДАОО заступником начальника відділу інформації, використання та зовнішніх зв'язків Степаном Андрійовичем Желясковим.

Перевидання довідника присвячене 150-й річниці від дня народження Юхима Йосиповича Сіцинського – фундатора поділлязнавства, який вважається батьком історії Подільського краю завдяки багатьом своїм працям, що досліджують історію, археологію та статистику Поділля. Найбільшою з його праць і є «Приходы и церкви Подольской епархии».

У довіднику автор зібрав найголовніші географічні, історичні, етнографічні відомості про всі поселення Подільського краю, що існували на той час, чим зробив свою працю безцінною для сучасних архівістів, краєзнавців та істориків.

Перевидана праця складається зі вступної статті, що містить інформацію про біографію та діяльність Ю.Й.Сіцинського, розповідь про праці науковця, події, які відбувалися навколо його імені після смерті; 12 розділів (від кількості повітів), у яких подано інформацію про створення повіту, його кліматичні умови, географічне розташування, кількість населення, релігійні заклади, тощо. Таку ж саму інформацію подано про кожен населений пункт повіту, які розташовані у алфавітному порядку. В кінці подано іменний та географічний покажчики, складені Сіцинським.

6. Сичкаренко К.И. Одесса – мой город родной. Стихи. – Одесса, 2008.

Автором збірки є Костянтин Іванович Січкаренко – батько головного спеціаліста відділу зберігання, обліку та страхового фонду Держархіву Валентини Костянтинівни Січкаренко.

Тематика віршів дуже різноманітна: автор передає в них свої думки та хвилювання, які пережив під час війни, змальовує природу рідного міста, життя селян у колгоспах, розповідає про негаразди сучасної України; присутня і любовна лірика. Але незалежно від теми, всі твори пройняті невимовною тугою за своєю молодістю, своєю країною, своїм минулим.

Хоча автор збірки не є професійним митцем і все життя пропрацював на Одеській залізниці, але поет вміє захоплювати читача правдивістю образів, сміливістю висловів, глибиною думок, і навіть змішання двох мов не змогло зіпсувати своєрідного стилю написання віршів.

Читаючи твори Костянтина Івановича, мимоволі починаєш відчувати його переживання та шкодувати разом з автором за нашим спільним минулим. Не кожному професійному митцю вдається досягнути такого впливу на читачів.

Журнали:

1. «Відомості Верховної Ради України», №27-30 (липень). - Київ, 2012.
2. «Збірник урядових нормативних актів України», №19-23 (листопад-грудень 2011 р.). - К., 2012.
3. «Офіційний вісник Президента України», №21-22 (липень). - К., 2012.

ДЕРЖАРХІВ: НАШІ ВІДДІЛИ*Успенська Галина Борисівна**начальник відділу формування НАФ та діловодства ДАОО***Звіт про роботу відділу формування НАФ
та діловодства за 8 місяців 2012 року**

За період січня-серпня 2012 року організаціям області надано науково-методичну допомогу в розробленні та погоджено на засіданні ЕПК Держархіву Одеської області:

1. 21 положення про Експертні комісії організацій, що входять до списку № 1 - джерел формування Національного архівного фонду:

- Управління у справах сім'ї та молоді ОДА;
- Управління регіонального розвитку, містобудування та архітектури ОДА;
- Обласне управління водних ресурсів;
- Одеський обласний центр зайнятості;
- Державне підприємство «Одеський морський торговий порт»;
- КУ «Одеський обласний протитуберкульозний диспансер»;
- Головне управління економіки ОДА;
- Одеське обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України;
- Одеська національна наукова бібліотека імені М. Горького та інші.

2. 6 положень про архівні підрозділи організацій, що входять до списку № 1:

- Одеське обласне управління водних ресурсів;
- Державне підприємство «Одеський морський торговий порт»;
- КУ «Одеський обласний протитуберкульозний диспансер»;
- Державне управління охорони навколишнього середовища та інші.

3. 1 положення про діловодну службу Головного управління МНС України в Одеській області.**4. 15 інструкцій з діловодства наступних організацій, що входять до списку № 1:**

- Одеська обласна державна адміністрація;
- Головне управління юстиції в Одеській області;
- Державний архів Одеської області;
- Державна служба з лікарських засобів в Одеській області;
- ПАТ «Одессільмаш»;
- Головне управління з МНС України в Одеській області;
- Головне управління розвитку інфраструктури та енергозбереження та інші.

5. 24 номенклатури справ в кількості 12299 справ наступних організацій, що входять до списку № 1:

- Державна установа «Інститут стоматології АМН України»;
- Управління регіонального розвитку, містобудування та архітектури ОДА;
- Управління морегосподарського комплексу, транспорту та зв'язку;
- Одеське обласне управління водних ресурсів;
- Державна митна служба;
- Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області та інші.

За 8 місяців 2012 року було проведено:**12 комплексних перевірок служб діловодства, ЕК та архівних підрозділів наступних організацій, що входять до списку № 1 – джерел формування НАФ:**

- Управління охорони об'єктів культурної спадщини;
- Одеське обласне виробниче управління по водному господарству;
- Головне управління праці та соціального захисту населення;
- Управління сім'ї та молоді;
- Управління у справах фізичної культури та спорту;
- Головне управління агропромислового розвитку;
- ДП «Одеський морський торговельний порт»;
- Головне управління економічного розвитку та інші.

11 тематичних перевірок наступних організацій, що входять до списку № 1:

- Одеська обласна академія будівництва та архітектури;
- ВАТ «Чорноморгідробуд»;
- Головне управління статистики;
- Одеський науково-дослідний протичумний інститут.

8 контрольних перевірок наступних організацій, що входять до списку № 1:

- Головне фінансове управління;
- Одеський обласний центр української культури;
- Управління обласної ради з питань використання майна і приватизації та інші.

Також за 8 місяців 2012 року було перевірено 5708 справ, що підлягають прийманню на державне зберігання таких установ:

- Одеський академічний український музично-драматичний театр імені В. Василько;
- Державна інспекція з контролю за цінами в Одеській області;
- Одеський національний університет імені І.І. Мечникова;
- Служба автомобільних доріг в Одеській області;
- Одеська державна академія технічного регулювання та якості;
- Відділ з питань банкрутства в Одеській області;
- Одеський художній музей;
- Управління Національного банку України в Одеській області та інші.

Необхідно підкреслити, що за 8 місяців 2012 року співробітниками відділу формування НАФ та діловодства було проведено 7 семінарів та лекцій:

- «Підготовка і передавання справ до архіву установи. Складання і оформлення річного розділу опису справ постійного зберігання та з особового складу» - для *Головного управління праці та соціального захисту населення, Головного управління Міністерства надзвичайних ситуацій України в Одеській області.*
- «Порядок комплектування архіву. Завдання та перспективи розвитку галузі архівознавства та діловодства на сучасному етапі» - для *секретарів сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад.*
- «Складання номенклатури справ. Формування та передавання справ до архіву установи» - для *районних архівних відділів.*
- «Формування НАФ - робота з поповнення державних архівів документами НАФ». *Лекцію було проведено для студентів історико-філологічного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.*
- «Методика складання списків джерел формування НАФ» - для *районних архівних відділів.*

РАЙОННІ ТА МІСЬКІ АРХІВИ ОБЛАСТІ

Панченко Оксана Павлівна

начальник архівного відділу Любашівської райдержадміністрації

Про що розповідають архівні документи

Найдавніші справи, що зберігаються в нашому архівному відділі, датовані 1944 роком. Це фонд районної спілки споживчих товариств.

Цінним історичним джерелом є книга наказів виконкому Любашівської районної ради депутатів трудящих за 1944-1952 роки. Перший запис у ній зроблено 1 квітня 1944 року, на другий день після відновлення радянської влади. Згідно з наказом №1 до виконання обов'язків голови райвиконкому приступив Закревський Клавдій Іванович. Наступним наказом призначено штат райвиконкому.

Післявоєнне життя розпочалося з відбудови колгоспного виробництва. Подальший розвиток економіки району можна прослідкувати за документами архівного фонду районної інспектури ЦСУ. Так, в 1949 році вже налічувалось 59 колгоспів. у кожному господарстві були кузня, столярсько-теслерська майстерня, де працювало по 2 ковалі та по одному столяру, які майстрували вози і сани. Приміром, в колгоспі ім. Будьонного села Кричунове було виготовлено 6 нових саней та 2 ходи парокінні. Займались селяни також маслоробством, сироварінням, рибальством, виноробством, виробництвом мотуззя. В колгоспі «Сталінська Конституція» села Гвоздавка Друга працювало 6 рибалок, які за рік наловили 200 кг риби.

У звіті про хід будівництва значиться, що колгоспниками було зведено 132 оселі. До нього додаються списки колгоспників-забудовників по кожній сільській раді. Наприклад, у с. Заплази було побудовано одну хатину, а 4 сім'ям доводилося проживати в землянках.

Заслугують на увагу відомості про кількість худоби. Так, в селі Мала Софіївка (тепер частина Любашівки) в підсобних господарствах колгоспників у 1949 році утримувалось всього 7 корів. Одним з господарів був Закревський Клавдій, тодішній голова райвиконкому. Були й такі господарі, які тримали півкорови, бо ділили годувальницю з сусідом. Що стосується базарних цін, то у березні 1949 року борошно пшеничне коштувало 5 крб. за кг, картопля – 1 крб. за кг, капуста квашена – 5 крб./кг, яйця – 10 крб. за десяток, молоко – 4 крб. за літр, свинина – 20 крб. за кілограм. У грудні того ж року ціни на продукти значно зменшились. З цього приводу статист до звіту додає письмове пояснення: «Дороги замерзли, збільшився вивіз борошна на базар, збільшився забій тварин, що є основною причиною зниження цін».

В матеріалах по статистиці культури і охорони здоров'я є списки жінок, які народили дітей у першому півріччі 1950 року. В Познанському пологовому будинку села Познанка Друга з січня по липень народилось 17 дітей, з них – 7 хлопчиків та 10 дівчаток.

В цій же справі є звіт про мережу навчальних закладів. Станом на 19 вересня в районі функціонувала 41 школа: 24 початкові, 14 семирічок та 3 середні. Влитку в єдиному піонерському таборі відпочило 84 дитини.

Багато цікавих фактів з історії Любашівського району можна дізнатись з наших фондів. І чим більше років документу, тим ціннішим та значимим він стає для нас.

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА І ПРАКТИКА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Штенко Олена Юріївна

головний науковий співробітник відділу НДА ДАОО

Документальні джерела з історії острова Зміїний у вітчизняних архівах

Серед усієї маси джерел, які «розповідають» нам про острів Зміїний, вагома частина належить письмовим, які, в свою чергу, розподіляються на опубліковані та неопубліковані, тобто - архівні джерела, які, дають нам можливість реконструювати процес дослідження острівних пам'яток. Вони досить різноманітні і зберігаються у різних наукових установах нашої країни та Російської федерації. У Одеському археологічному музеї Національної Академії Наук України [1], Санкт-Петербурзькій філії архіву Російської Академії Наук [2], рукописному архіві Інституту історії матеріальної культури РАН [3], відділі рукописів Інституту російської літератури («Пушкінський дім») РАН, Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського НАН України [4], Російському державному архіві ВМФ та, звісно, у Держархіві Одеської області.

Основна маса справ, що зберігаються у ДАОО, відносяться до фонду №93 - «Одеське товариство історії та старожитностей». Багато відомостей про археологічну діяльність товариства на острові ми черпаємо з журналів засідань ОПС [5]: нам стає відомо про хід та специфіку робіт на о. Фідонісі (обговорення проблем розбудови острова і захисту його пам'яток розпочалося вже на першому засіданні після його урочистого відкриття) [6], про ставлення до нього керівництва товариства та його членів, допомогу сторонніх осіб в обличчі П.В. Соловйова, Д.А. Сідері, карантинних чиновників Алексеєва та Ситнікова [7] та кількість і якість знахідок [8]. Окрім цього, ми бачимо формування публікацій членів товариства археологічного, нумізматичного та, навіть, картографічного характеру [9].

Доповнюють та уточнюють дані журналів засідань товариства «Журнал входящим бумагам в Одесское Общество Истории и Древностей на 1839 год» [10] та фінансові документи «Приход и расход сумм Общества (1839-1855 гг.)» й «Приходно-расходная книга 1845 г.» [11]. Останні досі не були введені у науковий обіг, хоча їх джерельний потенціал достатньо великий - окрім того, що ми маємо змогу прослідити, як велася діловодна документація у ОПС, нам стає відомо фінансовий бік справи: яка кількість коштів виділялася на проведення розкопок на острові, який існував механізм розрахунку з чиновниками та купцями, що привозили до товариства археологічний та нумізматичний матеріал. Всі ці моменти допомагають ретельно розглянути сам процес досліджень на острові, його вагомість у матеріальному еквіваленті, а через те - зробити висновки про його загальну цінність для товариства.

Лише підкреслює значущість острова Зміїний справа, що стоїть окремо (міститься у фонді №1) - «Дело о воспрещении частным лицам делать археологические разыскания на острове Фидониси» [12]. Цей документ висвітлює головну думку: у свідомості невеликої частини населення Півдня Російської Імперії острів Фідонісі сприймався як пам'ятка історії та культури, а інша (нажаль більш об'ємна) частина розглядала цей простір з позиції наявності на ньому матеріальних цінностей. Саме тому, президент товариства А. Негрі пише: «Археологічні дослідження на острові Фідонісі, розпочаті Товариством при діяльній участі та за посередництвом Вашого Превосходительства, і Музей

Товариства з деякого часу став вже збагачуватися старожитностями, відкритими на цьому острові, тому прикро було би Товариству, позбутися того, що по всій справедливості та по праву першого займання повинно невід'ємно належати йому. Забороною робити пошуки на острові Фідонісі всякому іншому, окрім самого Товариства, Товариство утримало би за собою той класичний куток землі, котрий воно перше, при сприянні Вашого Превосходительства, почало досліджувати Товариство, з цим виключним правом ще більше збагатити свій музей, до якого Ваше Превосходительство зробило значне прирощування» [13].

Прохання задовольнили - артефакти, що знаходили на Зміїному, одразу потрапили до музею товариства, яким завідував сам «дослідник» Зміїного М.Н. Мурзакевич, що зафіксовано у справі «Матеріали по истории Музея. 1839 - 26 марта 1897 гг.» [14] Він ретельно описав усі знахідки, підготував їх класифікацію та деякі інтерпретував (звісно, з позицій розвитку історичної науки у першій половині XIX ст.). Цікаві його примітки, де автор приводить не тільки дані письмових джерел, а власну трактовку, власний погляд на роль острову Зміїний та храму Ахілла на ньому у стародавній, грецькі часи.

Деяко осторонь стоять справи з того ж фонду №1 «Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора» - «Шханечні журнали» пароплава Сулін. За даними цих журналів, ми знаємо, що розкопки, які були офіційно припинені 25 квітня 1851 р. тривали до липня 1852 р.: «...Отримав свідчення, про те, що чини карантинного відомства, які знаходяться на острові для риття землі з метою пошуку старожитностей при колезькому чиновнику секретарі Ситнікові, мають нужду у провізії та закінчили усі роботи...» [15]. Записи у Журналі за 1853 р. підтверджують наявність чиновників на острові, але про проведення археологічних робіт конкретно не йдеться, єдине, що ми можемо з точністю сказати - пароплав „Сулін» продовжував приймати участь у вивезенні речей зі Зміїного [16]. Також нам необхідно зосередити свою увагу на матеріалах, що містяться у фондах Одеського Археологічного музею, які неможливо розглядати у відриві від інших матеріалів ОПС. Вони репрезентовані декількома справами: стаття Болтенко М.Ф. «Проблемы археологического исследования островов западной части Черного моря (Березани и Змеинога)» з фонду дослідника [17], де автор висвітлює проблеми вивчення історії острову Зміїний та «Археологические изыскания на острове Фидониси» [18]. Остання справа дуже важлива для розкриття не тільки історії дослідження острову, а також для створення ментального образу - його сприйняття вченими та чиновниками того часу. Склад справи неоднорідний: тут є і листування виконуючого обов'язки Новоросійського генерал-губернатора з Товариством, і відгуки, і рапорти, і відношення, що стосуються всіх сфер буття ОПС на протязі 1839 - 1852 рр.

Неоднорідними також є справи, знайдені нами у Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського НАН України. Серед наявних справ фонду №5 «Архів Одеського товариства історії та старожитностей» ми бачимо частину вищезгаданого листування у справі № 1534-1547 «Переписка о найденных на острове Феодониси (Змеином) остатков памятников древности, монет и других вещей и о передаче их Одесскому Обществу любителей истории и древностей» [19], неоцінений труд «Топографическое описание острова Фидониси и Березани», де було піднято та з'ясовано багато питань стосовно історії та ролі острову у давні часи та у XIX ст. [20] Також у складі фонду є документ, створений І.П. Бларамбергом, який ретельно зібрав та проаналізував усі доступні на той момент згадки про Левке в античній та середньовічній письмовій традиції та дійшов висновку про наявність двох островів Ахілла у Причорномор'ї незалежно від Г.К. Кьоллера [21]. Не обійшли увагою також і військову історію - справа «Матеріали, относящиеся к истории второй турецкой войны (1787-1791)» у своєму складі містить також опис битви поблизу о. Фідонісі [22].

Розглядаючи історію культурного освоєння острову Зміїного, можна зробити висновок, що інформативність справ, які зберігаються у вітчизняних архівах, достатньо велика. Не дивлячись на те, що частина з них – вже відома науковій спільноті, були знайдені нові матеріали, дані нові трактовки і пошук, спричинений постійною необхідністю вивчення та переосмислення минулого, продовжується, щоб розкрити нові сторінки історії та культури нашого краю взагалі, і острова Зміїного зокрема. Якщо поглянути на джерельний склад цих справ, то вони досить неоднорідні: це і листування, і діловодні матеріали, і роздуми вчених того часу, тому треба дуже обережно аналізувати їх, враховуючи особливості тих чи інших видів джерел.

- [1] Науковий архів Одеського археологічного музею НАН України. - Інв. №59182. - Болтенко М.Ф. «Проблемы археологического исследования островов западной части Черного моря (Березани и Змеинога)» [«Фонд М.Ф. Болтенко». - Спр.13].
- [2] Н.Д. Критский. План острова Фидонисия с показанием на нем древних развалин. 1823 г. - *Оригінал*: Санкт-Петербурзький філіал Архіву РАН. - Ф. 88. - Оп. 1. - Арк. 19, 68-70 / *цит. за*: Тункина И.В. К истории изучения острова Фидониси (Змеиный) в конце XVIII - середине XIX в. // Петербургский археологический вестник. - 1992. - № 2. - С. 52-56.
- [3] Ситников П. Объяснительное сведение о разыскании древностей на острове Фидонисии. 19 июля 1852 г. - *Оригінал*: Рукописний архів Інституту історії матеріальної культури. - Ф. 3. - оп. 1. - Спр. 620. - Арк. 3-4 зв. / *цит. за*: Тункина И.В., указ. соч. - С. 57-58.
- [4] Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. - Ф. V: Спр. 836. - Матеріали относящиеся к истории второй турецкой войны (1787-1791); Спр. 1534-1547. - Переписка о найденный на острове Феодониси (Змеином) остатков памятников древности, монет и других вещей и о передаче их Одесскому Обществу любителей истории и древностей; Спр. 716-718. - Топографическое описание острова Фидониси и Березани; Спр.1017. - Antiquites decouvertes en differens tems dans les ruines d'Olbia et conservees dans le Cabinet du Conseiller d'etat de Blaramberg á Odessa.
- [5] Державний архів Одеської області. - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 1-3.
- [6] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 9 зв.
- [7] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 40, 58 зв., 66 зв. - 67, 130, 150; Спр. 2. - Арк. 19 зв., 37, 43, 101.
- [8] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 58 зв., 130, 150-151 зв.; Спр. 2. - Арк. 37.
- [9] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 118 зв., 123, 130.
- [10] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 138.
- [11] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 190,193.
- [12] ДАОО - Ф. 1. - Оп. 166. - Спр. 71.
- [13] Там само - Арк. 1 зв.
- [14] ДАОО - Ф. 93.- Оп. 1. - Спр. 174.
- [15] ДАОО. - Ф. 1. - Оп.5а. - Спр. 11 за 1852 р. - Арк.18.
- [16] ДАОО. - Ф. 1. - Оп.5а. - Спр. 9 за 1853 р.
- [17] НА ОАМ НАНУ. - Інв. №59182.
- [18] Там само.
- [19] ІРЦБУ - Ф. V - Спр. 1534-1547.
- [20] ІР НБУ - Ф. V. - Спр. 716-718.
- [21] ІР НБУ - Ф. V. - Спр.1017.
- [22] ІР НБУ - Ф. V - Спр. 836. - Арк. 14-15.

Келер Алексей Николаевич

*вице-президент Ассоциации немцев Украины,
директор ОНО «Институт этнических исследований» (Одесса)*

Немцы Причерноморья во вновь открытых документах Г П У - Н К В Д - М Г Б - К Г Б - С Б У

(по материалам архивов Одесской области)

Государственный архив Одесской области (далее – ГАОО) по праву считается одним из наибольших хранилищ документов по истории причерноморских немцев. По неофициальным данным, число дел, имеющих отношение к данной тематике, составляет около двухсот тысяч единиц хранения. Официальной статистики, к сожалению, нет – эти документы так долго замалчивали и прятали, что теперь еще много лет их придется идентифицировать и вводить в научный оборот.

Новыми фондами, пополнившими хранилища архива, являются документы, переданные из спецхранов УСБУ в Одесской области. Это:

1) картотека лиц, прошедших «фильтрацию» в различных пунктах в 1944-1945 годы и позже, вплоть до конца 1950-х годов. Их количество, указанное в описи – 61200 карточек [5];

2) фильтрационно-трофейные дела лиц, возвращенных (возвратившихся, иммигрировавших) в СССР в те же годы. Количество – 27533 дела [4];

3) архивно-следственные дела осужденных двойками/тройками при НКВД и другими внесудебными органами. Количество – более 12 тысяч (процесс передачи продолжается) [6].

Следует сделать оговорку, что указанное количество, в частности, карточек – это официальные данные, записанные в актах приема-передачи документов из одного архива в другой и внесенные в описи.

На самом деле картина выглядит несколько иначе, о чем позволяет сделать вывод анализ уже обработанных карточек. С начала года удалось оцифровать и сделать реестр на литеры «А» и «Б» общим количеством более 11 тысяч. Сделав интерполяцию с учетом национальной составляющей, получаем, что ориентировочное количество карточек должно быть около 90 тысяч.

Учитывая, что в фонде имеется большое количество карточек с указанием пятизначного (или меньше) номера с литерой «Д» (ххххх-Д) соответствующего фильтрационного дела, следует предположить, что еще задолго до передачи, т.е. в архиве КГБ, по каждому делу были составлены карточки, которые просто добавили в общую картотеку. Но никто не пересчитывал их новое количество. Очевидно, что суммарные данные по п.п. 1) и 2) дают аналогичное количество.

Похожее число (около 92 тысяч) дает произведение количества карточек в ящике (по обработанным – в среднем 1280 шт.) и количества ящичков (72 ящика). До нынешней обработки их, очевидно, никто не пересчитывал (!).

Количество обработанных карточек о немцах составляет около 42%, что в конечном итоге может дать около 38 тысяч персоналий.

Пока трудно сказать, каким будет окончательное количество: дублирующиеся карточки это число уменьшат, а записанные в одной карточке дети или родители его увеличат, но несомненно – это количество заслуживает внимания.

Что касательно общего числа немцев, проходящих по тем или иным документам (списки частично опубликованы [9; 12]), то в данное время оно будет лишь предварительным. Если не делать анализ повторения информации об одном и том же человеке в разных источниках, то это количество уже перевалило за сто тысяч.

К отмеченным выше трем категориям документов следует добавить следующие, хранящиеся в различных архивах Одессы или Киева, а именно:

4) материалы так называемого «Фонда протоколов внесудебных органов и документы о расстрелах» (название неофициальное), которые были переданы из Одессы в Киев и ныне находятся в Отраслевом государственном архиве СБУ (ОГА СБУ) [8].

В настоящее время эти дела порциями и на время присылаются в Одесское УСБУ для копирования в рамках программы «Реабилитированные историей».

Обработаны дела с №11 по №208 включительно. Это 166 дел с протоколами Одесской тройки с августа 1937 г. по ноябрь 1938 г.; несколько дел с протоколами двоек; протоколы Молдавской тройки; и поступающие в последнее время дела, содержащие приказания, приговоры, протоколы, акты о приведении в исполнение приговоров над осужденными к ВМН, конечный объём которых неизвестен.

Среди этих дел имеются документы начала 1930-х гг. и, что практически не попало ранее, расстрельные документы начала Великой Отечественной войны до момента сдачи Одессы в октябре 1941 г.

Важно отметить, что все эти материалы Одесского региона - в тогдашних границах Одесской области. Объём дел – от ста до двухсот страниц и более; количество обработанных, как указано, около двухсот и сколько их всего – неизвестно. Ориентировочное количество имен оценить сложно, но это десятки и, не исключено, сотни тысяч (!);

5) в архиве ГУМВД в Одесской области хранятся архивные дела на 26382 спецпоселенцев, из которых около 22 тысяч - немцы, и еще данные о 6740 делах, переданных в соседние областные УМВД [1];

6) картотека спецпереселенцев, на которых в том же архиве нет дел, а имеются лишь краткие сведения (учетные карточки). Картотека не обрабатывалась, но количество оценивается более чем в 30 тысяч единиц [1];

7) картотека раскулаченных, насчитывавшая несколько лет назад 21725 карточек [3]. Реестра, а соответственно и статистики по какому-либо признаку, в т.ч. и национальному, нет. Тем не менее, исходя из частичной обработки картотеки, оценочное количество упоминаемых немцев региона составляет не менее 5 тысяч глав семей;

8) жертвы голодоморов. Данное направление только в последние годы получило государственную поддержку, но пока нет и вероятно никогда уже не будет полной документально-статистической картины этих трагедий. Списки жертв по отдельным населенным пунктам и архивным фондам включены в специальные издания [7; 10].

Указанные восемь направлений - источников поиска сведений и количественной оценки - дают лишь ориентировочные данные.

Кроме того, для количественной оценки следует добавить сведения из специального издания по соседней Николаевской области [11], а также других регионов бывшего СССР от Прибалтики до Камчатки, от крайнего Севера до республик Средней Азии. Дело в том, что практически в любом региональном издании или картотеке есть выходы из нашего региона.

Комплексный подход в изучении источников из разных регионов позволяет проследить и другой немаловажный аспект, а именно – перипетии судьбы того или иного человека. Так данные об осужденных в начале 1930-х годов к высылке кулаков (в большинстве на 3 года) пересекаются со сведениями северных регионов европейской территории бывшего СССР (в частности много было выселено в Архангельскую область); данные об осужденных к ВМН пересекаются с расстрельными списками троек; данные об осужденных к различным срокам в 1937-1939 годы разбросаны по всей территории ГУЛАГа; это же относится и к прошедшим фильтрацию.

Но два региона следует отметить особо, это Новосибирская область в России и Карагандинская в Казахстане. Во время исследования архивно-следственных дел, касающиеся немцев, арестованных в первые дни войны (непосредственно 22 июня, а по сельским выходцам – 23 и в последующие дни), попадались документы, официально подтверждающие тот факт, что УНКВД по Одесской области в сентябре 1941 г. в полном «комплекте», т.е. вместе с сотрудниками, документами и подследственными эвакуировалось в Новосибирскую область. До войны, кстати, одним из «излюбленных» мест ссылки был Сузунский край – один из районов той же Новосибирской области.

Особо хочется сказать о данных из картотеки фильтрационных лагерей, где в двух соседних пунктах часто сконцентрирована вся суть советской системы. В пункте 12а «Решение фильтрационной комиссии» писали: «направить по месту жительства», но в следующей строке – 12б «направлен», как правило, записан либо пункт в Сибири, либо в Казахстане, либо ещё дальше. Даты этих «решений» часто отличаются в день-два, а иногда и вовсе совпадают.

Похожая ситуация просматривается и в соответствующих фильтрационно-трофейных делах репатриантов. Например, в одном из дел [4, Д. 153-Д] имеется документ (1947 г.) со списком лиц, «проходивших фильтрацию в ПФЛ № 0313 и убывших по месту рождения». Из 12 человек, перечисленных в списке, двое по алфавиту попадают в обработанную часть картотеки: Барт Ф.Г. – на которого вообще нет карточки, и Арнольд О.Ф. – на которого имеется карточка с отметкой, что дело направлено в УМВД г. Актюбинска. Дата – 03.03.1949 г.

Тем не менее, пока трудно проследить судьбу всех перемещенных лиц. В первую очередь из-за того, что всё ещё не все документы открыты, а из открытых – не все изучены.

В последнее время появилась еще одна непреодолимая проблема – получение сведений из фонда № 7 «Спецпоселенцы» ГУМВД в Одесской области.

Стоит сделать оговорку: в Украине до сих пор нет закона «О депортированных». Соответственно, категория «спецпоселенцы» не попала под процесс прямой реабилитации. Из-за этого доступа исследователей к данному фонду нет. В рамках государственной программы «Реабилитированные историей» были получены и затем опубликованы в т. 4 «Одесского мартиролога» [9, т. 4] списочные данные спецпоселенцев. Была налажена система подготовки на основе хранящихся в ГУМВД дел соответствующих справок – точно таких, какие выдают родственникам по запросам (фамилия, имя, отчество, место и дата рождения, место жительства, дата и место спецпоселения, дата освобождения, сведения о семье и близких родственниках).

Поскольку доступа извне к данным фондам не было, то единственный вариант – оплата с помощью финансирования, выделяемого на программу «Реабилитированные историей», работы сотрудников архивов. Но с 2008 года данное финансирование прекратилось. Не удалось найти и внебюджетные источники, тем более, что бюджетное финансирование прекратилось по многим проектам. К сожалению, этот проект остановлен.

Это тем более печально, что данный фонд сформирован не в Одессе, а в силу своей специфики, формировался в местах спецпоселений. В 1960-1970-е годы эти дела пересылались по месту рождения спецпоселенца. Таким образом, в документах зафиксировано и то, откуда человек вышел, и где, и сколько он находился. Как раз благодаря исследованиям по справкам, выдаваемым из областного ГУМВД, можно было составить более или менее полную картину: из каких именно областей и в какой мере в Одессу были присланы (или не присланы) дела на спецпоселенцев.

Следующим этапом должна была стать обработка картотеки спецпоселенцев (см. в перечне п.6). Этому же планировалось посвятить и очередной (5-й) том Одесского мартиролога. Но теперь вся работа по данному направлению остановилась! На сколько? – Ответа не может дать никто.

Хотелось бы более подробно остановиться на таком источнике, как архивно-следственные дела репрессированных немцев.

1. До сих пор не известно точное количество немцев, на которых были заведены подобные дела и сколько их хранится в фонде прекращенных дел архива УСБУ в Одесской области, помимо тех, которые переданы в ГАОО. Ранее по опубликованным материалам значилось 4763 человека. Но до сих пор из общей массы дел приходится «выуживать» ранее неидентифицированных или записанных с другой национальностью, а после, преследуемых как немцев, в том числе и получивших статус «фольксдойче» лично, а не как член семьи.

2. В фондах архива УСБУ имеются материалы на немцев, осужденных не по политическим, а по уголовным статьям УК УССР. Это могли быть участники вооруженных восстаний и бунтов, неплательщики налогов и т.д. Частично они включены в список [12]. Соответственно этих людей не коснулась волна реабилитаций. Сколько их – никто и не собираются сообщать.

3. Указанные в п. 1 архивно-следственные дела часто содержат информацию, выходящую за временные рамки самого дела. Например, в делах 1937-1939 гг. при допросах очень часто выплывала информация как о самом подсудимом, так и обо всех родственниках – участниках восстаний 1919 г., отслуживших в царской, белой и других армиях и военизированных соединениях (немецкий полк или немецкие карательные отряды в 1918-1920 гг.), а также о тех, кто эмигрировал, был осужден, раскулачен, выслан, лишен права голоса и т.д. Эта информация ценна тем, что может быть единственной из доступных источников, если не единственной вообще.

4. Особо следует отметить дела 1930-1931 гг. – периода раскулачивания и принудительной коллективизации, когда по региону прокатилась волна так называемых «женских волынок», иногда переходивших в кровавые разборки с представителями властей. В это время советская система ещё не имела такого влияния в селе, и поэтому следствие велось не так жестко. Документальная часть изобилует подробностями событий, в том числе и о повседневной жизни населения.

5. При пересмотре этих же дел в 1956-1960-е гг., особенно расстрелянных граждан на протяжении 1937-1938 гг., производилось большое количество запросов в различные спецфонды и архивы обо всех участниках, так называемых контрреволюционных, фашистских и прочих организаций. Запросы-ответы содержат иногда краткие сведения о лицах, не имеющих отношения к данному делу, а иногда и к данному населенному пункту, где якобы проходили инкриминируемые события. Но уже сами по себе эти сведения являются источником информации, особенно если их личные дела ещё не открыты для исследований или находятся неизвестно где. В некоторых делах таких справок десятки.

6. Очень показательными являются документы периода реабилитации, обнародованные после выхода Указа Президиума Верховного Совета СССР от 16 января 1989 года «О дополнительных мерах по восстановлению справедливости в отношении жертв репрессий, имевших место в 30-40-х и начале 50-х годов», и принятия Закона Украинской ССР «О реабилитации жертв политических репрессий на Украине» от 17 апреля 1991 года.

При подготовке заключения о реабилитации по тому или иному лицу, производились запросы в адресные бюро одесского или иных соответствующих облисполкомов относительно самого репрессированного (иногда и расстрелянных), всех членов его семьи и всех свидетелей, проходивших по делу. Так вот, можно констатировать такую статистику: в каждом из более тысячи обработанных дел, таких запросов от трех-пяти до нескольких десятков, а положительных ответов наберется не более полусотни. Причем часть из них – это бывшие свидетели по делу, не являющиеся немцами по национальности.

Конечно, кто-то мог сменить фамилию, переехать в другой район или еще как-нибудь «незаметно» вернуться. Но, тем не менее, вышеуказанная статистика красноречиво показывает, сколько немцев смогло вернуться в родные края.

[1] Архив УИТ ГУМВД в Одесской области. Фонд № 7 (Спецпоселенцы).

[2] Архив УСБУ в Одесской области. Фонд «П» (прекращенных дел).

[3] Государственный архив Одесской области. Тематический каталог: Раскулаченные.

[4] ГАОО. - Ф. Р-8065. - Оп. 1. Фильтрационно-трофейные дела.

[5] ГАОО. - Ф. Р-8065. - Оп. 1а. Картотека лиц, проходящих по фильтрационным делам и трофейным материалам.

[6] ГАОО. - Ф. Р-8065. - Оп. 2. Архивно-следственные дела.

[7] Голодомори в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. Дослідження, спогади, документи / Ред. кол. Ніточко І.І. та ін. - Одеса: Астропринт, 2007.

[8] ОГА СБУ. - Ф. 6. - Оп. 3.

[9] Одесский Мартиролог. Данные о репрессированных Одессы и Одесской области за годы советской власти / Сост. Л.В. Ковальчук, Г.А. Разумов. Тт. 1-4. Одесса, 1997, 1999, 2005, 2006.

[10] Правда про голодомор на Одещині. Березівський район. Ред. кол. Ніточко І.І. та ін. Одеса: Астропринт, 2008.

[11] Реабілітовані історією. Миколаївська область. Книга 1. Миколаїв, 2005; Книга 2. Миколаїв, 2006; Книга 3. Миколаїв, 2007; Книга 4. Миколаїв, 2008.

[12] Bosch Anton, Bertsch Anton, Wanner Michael. Trauerbuch Odessa-2. Zweite erweiterte Ausgabe. Nürnberg, 2007.

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Герасимова Светлана Николаевна

архивист I категории отдела использования документов, информации и внешних связей ГАОО

Александр Скарлатович Стурдза в истории Одессы и семейный фонд Стурдз-Гагариных в Госархиве Одесской области

Александр Скарлатович Стурдза (1791-1854) был выдающимся дипломатом, богословом, писателем, переводчиком и одним из самых ярких активистов среди одесских благотворителей и меценатов.

В современной украинской историографии очень мало исследований, посвященных богатому научному и духовному наследию представителя одесской интеллигенции, одесита не по рождению, но по духу А.С.Стурдзы. Отсутствие разработки этой проблемы и её краеведческий характер обуславливают актуальность данной публикации.

Цель работы - исследование одесского периода жизни Александра Скарлатовича и описание общей характеристики семейного фонда Стурдз-Гагариных (ф.141) Государственного архива Одесской области как ценнейшего и незаменимого источника для изучения этой династии.

Александр Стурдза родился в Яссах в семье молдавского боярина Скарлата Дмитриевича. Его мать Султана - дочь молдавского господаря Константина Мурузи, который происходил из знатного греческого рода, представители которого в 1204 году переселились из Византии в Трапезунд, а затем в Молдавию. В 1792 году, после рождения Александра, семья эмигрировала в Россию. А. Стурдза получил великолепное домашнее образование, владел несколькими языками, изучал богословие, философию и историю, а высшее образование получил в германских университетах. Образование и знание иностранных языков позволили Александру сделать замечательную карьеру в министерстве иностранных дел. Он работал в канцелярии Дунайской армии адмирала П. В. Чичагова в Бухаресте, участвовал в походе против императора Наполеона I. На протяжении 1815-1816 гг. занимал должность переводчика статс-секретаря по иностранным делам И.А. Каподистрии, редактировал Акт про Священный Союз, подписанный 14 (26) сентября 1815 года в Париже. По поручению императора Александра I составил тексты некоторых указов, в частности и указа от 20 января 1815 года про высылку иезуитов из России. [1]

В 1816 году А. Стурдза стал членом Ученого комитета Министерства народного просвещения, а в 1818 г. определен в Главное правление училищ при Министерстве духовных дел и народного просвещения, где он составил «Наставление для руководства Ученого комитета». Этот документ определял основные направления политики в сфере народного образования и выделял отдельно науки теологические, антропологические и физико-математические. [2]

В 1821 г. А.С. Стурдза ушел в бессрочный отпуск и переехал в Одессу. Однако во время русско-турецкой войны 1828-1829 гг. был командирован в Бухарест, руководил походной канцелярией министра иностранных дел. После окончания войны Александр Скарлатович окончательно поселился в Одессе, посвятив себя литературной, общественной и благотворительной деятельности. В это время его имя было широко известно не только в России, но и далеко за её пределами. А.С.Стурдза написал более 80 сочинений, опубликованных в России, Франции, Германии и Греции. Каждая из публикаций была значительным вкладом в соответствующую сферу деятельности. Больше внимание он уделял проблемам истории и теории религии. Как религиозный философ, он особенно интересовался проблемой соотношения науки и религии. [3]

Александра Стурдзу и его сестру-единомышленницу Роксандру Эдлинг (урожденная Стурдза) связывают с Одессой многие благотворительные акции. Александр и Роксандра способствовали созданию Одесского Архангело-Михайловского женского монастыря (1844 г.) «с целью воспитания девушек преимущественно духовного звания». При монастыре была больница, где люди могли получить самую разнообразную помощь, а также женское училище для сирот, ставшее позднее Епархиальным училищем. В 1846 г. Стурдза построил на свои средства кладбищенскую Воскресенскую церковь на участке Одесского женского монастыря - при могиле своей сестры, графини Эдлинг на Среднем Фонтане в Одессе. [4]

Они стали основателями и благоустроителями Одесской богадельни сиротных сестер, которая была основана в 1850 году и существовала вплоть до 1919 года, являясь образцом христианского милосердия и высококвалифицированной медицинской помощи и ухода за больными. Первым попечителем богадельни стал сам Александр Скарлатович, а потом его дело продолжили зять и внуки. Устав богадельни был подготовлен Александром Скарлатовичем и утвержден 22 января 1850 г. Целью богадельни было оказание женщинам медицинской помощи и «обучение желающих ухаживать за ними». [5] С 1859 года богадельня стала называться Стурдзовской. Здание богадельни и церковь «Всех скорбящих радости» сохранились и теперь располагаются по ул. Базарной, 2а, однако по справочным изданиям XIX ст. мы встречаем адрес - ул. Белинского, 2. Несколько вариантов адресов объясняется изменениями в топонимике города и особенностями определения адреса в разное время, а расположение здания остается неизменным.

А.С. Стурдза также известен своей научной исторической деятельностью. В 1839 году он стал одним из учредителей Одесского общества истории и древностей и первым его вице-президентом, долгое время возглавлял Императорское общество сельского хозяйства Южной России. [6]

В своих работах А.С. Стурдза рассматривает вопросы истории конца XVIII - нач. XIX ст., в частности, положение русской православной церкви, борьбы за освобождение Греции и др. Стурдза известен своими сочинениями «La Grece en 1821», «Вера и ведение», «Рассуждение об учении и духе православной церкви», «Нечто о философии христианской», «Идеал и подражание в изящных искусствах», «Нечто об этимологии и эстетике по отношению к истории и к науке древностей», «Письма о должностях священного сана» и др.

Подтвердить роль и значимость А.С. Стурдзы в разных областях позволяют материалы семейного архивного фонда Стурдза-Гагариных, который хранится в Государственном архиве Одесской области под № 141.

Фонд поступил на хранение в 1920 году. Во время войны фонд претерпел значительные утраты. Среди утраченных материалов фонда были (перечень дается по названию дел в первичной описи): биография Роксандры Скарлатовны Эдлинг, урожденной Стурдза (1786-1844); домашн. училища взаимного обучения (1821-1844); участие А.С. Стурдзы и графини Эдлинг в делах благотворительных обществ (1807-1851); беседа любителей русского слова и Арзамас. Царствование Александра I; материалы А.С. Стурдзы на греческом языке (1798-1851); богословские сочинения Стурдзы. История церкви (1819-1844); переписка Стурдзы с греками (1794-1852), копии писем Стурдзы к молдавскому князю (14.05.1845); переписка А.С. Стурдзы с женой и детьми (1824-1852); переписка с духовной цензурой А. Стурдзы (1843-1851); черновик письма барону Остенсакену по поводу связей с Балканами во время Крымской войны 1854 г. А.С. Стурдза (1854); переписка с турецким консулом А. Стурдзы (07.04.1870-07.04.1871) и др. [7]

В 1990 году опись фонда была переработана, так как заголовки дел, даты были неточными и неполными, опись находилась в неудовлетворительном состоянии. Утраченные дела во вновь составленную опись не вносились. В опись 1 внесено 79 единиц хранения (дел). Дела просистематизированы по авторско-номинально-хронологическому признаку и перешифрованы. Последним номером (№ 79) в опись, на правах дела, внесена недействующая опись № 1, которая хранится в фонде.

И хотя фонд понес значительный ущерб, среди материалов архива есть документы, которые имеют большую ценность для исследования жизни и деятельности выдающегося представителя одесской интеллигенции XIX ст.

Материалы фонда можно условно отнести к нескольким тематическим блокам. Первый блок семейного фонда включает *личные документы* членов семей Стурдза и Гегариных-Стурдза (1801-1852); личную переписку на французском, греческом и русском языках (1794-1909); хозяйственные и финансовые документы и переписку по имениям (1783-1897, 1910-1919); указы о награждении орденами и медалями А.С. Стурдзу; литографии, изображающие А.С. Стурдзу и Р.С. Эдлинг и др.

Отдельное место в фонде занимают *материалы исторического характера* из архива А.С. Стурдзы. К данным документам можно отнести Указы Екатерины II князю Зубову П.А. (копии) (12 мая 1796 г.), выписку из представления Херсонского военного губернатора относительно молдавских переселенцев между реками Бугом и Днестром в конце XVIII в. (1792), заметки исторического характера не установленного автора на немецком, французском и латинском языках (1821-1852), записку об организации колонии около Аккермана на французском языке (без даты), «Записку о Греции» неизвестного автора на французском языке (без даты), проект устава о цензуре, подготовленный А. Стурдзой и др.

Часть материалов освещают *дипломатическую деятельность* А.С. Стурдзы и являются источником для изучения международных отношений. Это деловая переписка А.С. с графом К.В. Нессельроде, графом Н.С. Мордвиновым, Ф. Гонсалесом и др., письмо графа Нессельроде князю А.Н. Голицину. К данному виду документов можно отнести журнал А.С. Стурдзы о его путешествии из Дрездена во Флоренцию (на французском яз.) и письма, полученные во время пребывания в Дрездене (1819 г.).

Большой объем фонда занимают *материалы, собранные и написанные А.С. Стурдзой и отложившиеся в его архиве*. Это инструкции, записки и др. по улучшению народного образования и воспитания в христианском духе в России, написанные и собранные А.С. Стурдзой (1818-1842); материалы по истории Архангело-Михайловского женского монастыря, о строительстве Кладбищенской Воскресенской церкви на Среднем

Фонтане (при могиле графини Р. Эдлинг) с пометками А.С. Стурдзы (1830-1891); первый Устав Одесской богадельни сердобольных сестер (составлен А.С. Стурдзой) 1850 г.; паставление священникам, служащим при больницах и тюремных замках (составлено А.С. Стурдзой) (без даты); стихотворения и богословские сочинения А.С. Стурдзы.

Отдельный блок занимают *документы семьи Гагариных-Стурдза*. Это материалы о благотворительной деятельности князей Гагариных-Стурдза, связанной с Одесским женским благотворительным обществом (наставления, правила, переписка и др.) (1845-1881); отчеты по экономиям и переписка по имениям, нотариальные акты, переписка по хозяйственным и финансовым вопросам.

В связи с тем, что совладельцем торгового дома «Князь Юрий Гагарин и К» являлся К.А. Кржечковский, *материалы семьи Кржечковских* отложились в фонде Гагариных-Стурдза и отображают предпринимательскую деятельность членов династии Стурдза. Сохранилась деловая переписка К.А. Кржечковского, доверенности разных лиц, данные Кржечковскому для проведения операций с капиталами, продажи и покупки имущества доверителя. Имеются материалы о торговом доме «Князь Юрий Гагарин и К» (1906-1919), а также личные документы и фотографии.

Следует также обратить особое внимание на часть материалов, связанных с деятельностью семьи Стурдз-Гагариных, которые хранятся в других фондах Государственного архива Одесской области. Имена исследуемой семьи наиболее часто встречаются в фонде Строительного комитета (Ф.59), где мы находим документы по имениям и владениям князей Гагариных; в фонде Управления Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора (Ф.1) имеется формулярный список о службе князя Е. Гагарина (1859 г.). (8) В фонде Общества сельского хозяйства Южного края России (Ф.22) немало материалов о его вице-президенте – А.С. Стурдзе. Деятельность А.С. Стурдзы также отражена в материалах фонда Одесского общества истории и древностей (Ф.93), одним из основателей которого он был.

Исследователей фонда ждут неожиданные и достойные внимания находки. Документы, которые имеют большую научную ценность и позволяют раскрыть неизвестные или малоизвестные страницы истории, связанные с жизнью и деятельностью семьи Стурдз-Гагариных.

Александр Скарлатович Стурдза внес большой вклад в историю Одессы и сделал очень многое для ее жителей. Его деятельность на благо города послужила достойным примером для последующих поколений, и память об этом замечательном человеке жива до сих пор.

[1] Гребцова И.С., Гребцов В.В. Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст. (В аспекте проблемы: центр-регион). – Одесса: Астропринт, 2006. – С. 113, 114.

[2] Романюк В.П., Ершов Л.А. Быть, а не казаться: Александр Стурдза и его время. – Киев: «Автограф», 2004. – С. 290.

[3] Діанова Н.Н. Співпраця архієпископа Інокентія (Борисова) з О.С.Стурдзою // Пам'ять століть. – Одеса, 2011. – № 3-4 (91-92). – Арк. 43

[4] Государственный архив Одесской области. – Ф. 141. – Оп. 1. – Д. 17. – Л. 43.

[5] ГАОО. – Ф. 141. – Оп. 1. – Д. 19.

[6] ГАОО. – Ф.141. – Оп. 1. – Д. 18.

[7] ГАОО. – Ф. 141. – Оп. 1. – Д. 79.

[8] ГАОО. – Ф.1. – Оп. 197. – Д. 112.

Желясков Степан Андрійович
заступник начальника відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків ДАОО
Левченко Валерій Валерійович
к.і.н., викладач Одеського національного морського університету
Левченко Галина Сергіївна
к.і.н., доцент Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Церкви при навчальних закладах Одеси: історико-теоретичний та інформаційно-статистичний огляди

Дослідження історії Одеси є провідним напрямком сучасних науковців, одними з аспектів якого виступають історія церков і навчальних закладів. Історії деяких з них перетиналися впродовж багатьох років, тому що крім парафіяльних/приходських церков, в Одесі також будувалися домові храми при навчальних закладах. [1] Отже, впродовж XIX – початку XX ст., до часу остаточного встановлення радянської влади, при деяких навчальних закладах, від гімназій до університету, діяли домові церкви. Вони були як янголи-охоронці своїх альма-матер, в яких під час свят і урочистих подій збиралися викладачі, учні, студенти, співробітники та міське населення для отримання духовної підтримки, благословення. Діяльність духовенства у навчальних закладах була важливою складовою їх пастирства. Формування у вітчизняній історичній науці нових концепцій історії України, можливість залучення широкого кола раніше недоступних для дослідників документів дає можливість неупереджено проаналізувати великий спектр проблем, зокрема переосмислити результати взаємовпливу суспільства, держави і церкви. Важливою ланкою формування такої системи стосунків були церкви при навчальних закладах.

Питання співіснування церков і навчальних закладів Одеси ще не ставало предметом спеціального дослідження. Виняток складають праці одеської дослідниці Н. М. Діанової, [2] присвячені питанням освіти у відносинах між суспільством і церквою, студій щодо історії церкви святого Олександра Невського при Імператорському Новоросійському університеті [3] та видання «Зведеного каталогу метричних книг» [4], що включає перелік наявних у фондах ДАОО метричних книг православних церков Одеси, де вказані загальні дані про деякі домові церкви при навчальних закладах.

Джерелами для проведення комплексного дослідження зазначеної проблеми стали наявні метричні книги домових храмів, стислі статистичні данні зі «Справочной книги Херсонской епархии» [5] та поодинокі публікації сучасних дослідників.

У XIX – на початку XX ст. релігія відігравала вагомий роль в суспільстві та зокрема, у діяльності навчальних закладів. Звичним явищем були домові храми, які розташовувалися в прибудованих до основної будівлі приміщеннях з окремим входом [6], або, як у більшості випадках, розміщувалися безпосередньо в навчальних корпусах, над якими зводили купол та встановлювали хрест. Виключення складають дві домові церкви – Григорія Богослова та мучениці Зої і Павла та Наталії, будівлі яких були розташовані окремо. До того ж Григоріє-Богословська церква серед усіх храмів мала дзвіницю [7]. Вони були місцем проведення церковних служб, молебнів, літургій. Святі, в дні пам'яті яких засновувалися навчальні заклади або на честь яких освячувалися церкви, традиційно ставали покровителями та заступниками всіх тих, хто був пов'язаний з цим закладом.

За територіально-адміністративним підпорядкуванням всі церкви при навчальних закладах входили до складу другого благочинницького округу. Всі церкви були одноприс-тольними та без приходів. Через це причт храмів був малочисельним, переважно по дві

особи – священик і диякон (псаломщик). У рідких випадках церкви взагалі не мали причту, а служби правили священики, яких запрошували забудовники/улаштувачі храмів.

З майже вісімдесяти (за підрахунками авторів) православних церков міста Одеси та передмість шістнадцять (майже одна третина від загальної кількості) діяли при навчальних закладах, які відповідно поділялися на світські та духовні, а відповідно профілю підпорядковувалися Міністерству народної освіти, Військовому міністерству та Святішому Правлячому Синоду. За фінансуванням вони поділялися на державні, громадські та приватні. Самі церкви підпорядковувалися Херсонській духовній консисторії православної церкви. Церков інших віросповідань при цих навчальних закладах не виявлено.

Майже всі священнослужителі церков при навчальних закладах поєднували службу Божу з освітянською діяльністю при цих та інших закладах. При цьому вони, з одного боку, діяли у відповідності з духовним покликанням в якості настоятелів храмів, а з іншого – як педагоги, що викладали у навчальних закладах релігійні дисципліни: Закон Божий, Богослов'я, історію церкви, тощо.

Серед світських навчальних закладів, що підпорядковувалися Міністерству народної освіти, у десяти з них за наявними даними були церкви: Григоріє-Богословська церква при Одеському міському училищі (слід відзначити, що церква знаходилася при міському училищі і, відповідно даних «Справочной книги Херсонской епархии», вона «...служила удовлетворению религиозных потребностей учащихся в учебных заведениях, ближайших к месту ее нахождения и помещающихся в городских зданиях»), Олександринська церква при Інституті шляхетних дівчат (інша назва закладу – Інститут імператора Миколи I), Олександринська церква при 2-му дівочому училищі, Олександринська церква при 4-й чоловічій гімназії, Олександро-Невська церква при Імператорському Новоросійському університеті (до 1865 р. – при Рішельєвському ліцеї), Олександро-Невська церква при Комерційному училищі, Миколаївська церква при 2-й чоловічій гімназії, Олександро-Невська церква при Казенному училищі, Олексіївська церква при 5-й чоловічій гімназії, Павло-Наталіївська церква при училищі сліпих. У відомстві Військового міністерства знаходилися три одеських навчальних заклади, при яких діяли церкви: Георгіївська церква при Юнкерському училищі, Кирило-Мефодіївська церква при Кадетському корпусі та Сергіївська церква при Артилерійському училищі. Духовних навчальних закладів, підпорядкованих Святішому Правлячому Синоду, при яких були храми, налічувалося три: Кирило-Мефодіївська церква при Духовному училищі, Свято-Андріївська церква при Духовній семінарії, Свято-Дмитрівська церква при єпархіальному жіночому училищі.

Однією з особливостей деяких перелічених церков (одинадцять з шістнадцяти) є той факт, що у фондах ДАОО за окремі роки зберігаються їх метричні книги. Цінність цих документальних джерел у тому, що вони є одним з всестанових документів, який відображає рух населення та залишається найменш дослідженим комплексом масових джерел дорадянського періоду, особливо ті, які зберігаються в регіональних архівах. Ведення метричних книг знаходилося в юрисдикції духовного відомства та здійснювалося безпосередньо в церковному приході. Записи метричних книг виконували різні функції. Крім початкової, культової, що зводилось до запису народжень, шлюбів і смертей, фіксування основоположних біографічних відомостей, сьогодні вони несуть статистико-демографічну, правову й наукову функції та є не тільки первинним генеалогічним джерелом, але й найбільш достовірним по відношенню до всього масиву родовідних матеріалів. Записи в метричних книгах проводилися представником причту, підписи в них ставили представники причту храму та свідки (за бажанням), які брали участь у проведенні обряду. Тому книги на сьогоднішній день залишаються дуже важливим історичним джерелом, де в хронологічній послідовності фіксувалися акти цивільного стану.

Збільшення кількості навчальних закладів, що пов'язано з проведенням освітньої реформи 1860-х рр., припадає на другу половину XIX – початок XX ст., коли в Одесі відбувалися потужні освітні та релігійні рухи громадськості. У місті закладалися, будувалися і освячувалися ціла низка церков. Особливо складними роками їх діяльності були 1914–1920 рр., в яких автори виділяють два періоди. Перший період – події Першої світової війни, коли у зв'язку з близьким розташуванням Одеси до театру воєнних дій, у місті збільшилась кількість військових підрозділів, представники яких ставали фігурантами таїнств (особливо вінчання та поховання) церков при навчальних закладах, що відображено у записах метричних книг. Другий період пов'язаний з соціально-економічними і політичними змінами у суспільстві в 1917–1920 рр., – революції, часті зміни влади, громадянська війна, еміграційні процеси. Це негативно вплинуло на діяльність та долю церкви під час тимчасової влади більшовиків, а остаточне утвердження радянської влади у місті 1920 р. призвело до відділення церкви від держави та закриття храмів при навчальних закладах. Особливістю другого періоду є той факт, що, на відміну від першого, збільшилась не тільки кількість записів у метричних книгах та й кількість церков, при яких почали вести метричні книги.

Цікавим та маловідомим фактом є те, що три колишні домові церкви при навчальних закладах Одеси були відновлені та існували деякий час у період окупації міста німецько-румунськими військами. Це Кирило-Мефодіївська при колишньому Духовному училищі, Григоріє-Богословська та Олександро-Невська університетська церкви. [8]

Відповідно до профільного підпорядкування навчальних закладів розглянемо історію храмів, що діяли при них.

Серед всіх храмів при навчальних закладах слід виділити Олександро-Невську ліцейську/університетську церкву, яка була найдавнішою (дев'яносто два роки) та діяла при державному вищому навчальному закладі. Всі інші функціонували при середньо-спеціальних або загально-середніх навчальних закладах. Як ми вище зазначали, історія університетської Олександро-Невської церкви вже ставала об'єктом наукового дослідження, рівно як й ретельно досліджені її наявні метричні книги. [9] У зв'язку з цим основна увага в статті буде приділена іншим храмам при навчальних закладах.

Ще однією найдавнішою церквою при навчальних закладах Одеси була церква святої мучениці цариці Олександри при Інституті шляхетних дівчат, історія якої нараховує вісімдесят сім років (1833–1920). Інститут було започатковано 1821 р. на вулиці Мечникова (Внешня), 34. Історія храму починає відлік від 1833 р. від 1833 р., коли інститутська церква була не тільки влаштована, але й забезпечена всім необхідним для здійснення в ній богослужіння, але урочисте освячення відбулося тільки 8 квітня 1834 р. У своєму первісному вигляді вона проіснувала до 1859 р., коли зі спорудженням нової будівлі для інституту була побудована нова церква. У 1897 р. церква була знову розширена. Її освячення відбувалося в жовтні того ж року. У різні часи настоятелями були протоієреї М.К. Павловський (прослужив понад 30 років), В.М. Войтковський, священник І. Сапоровський, І. Стрельбицький. [10] Останнім настоятелем церкви св. Олександри, коли вона була переведена 1920 р. в один з житлових будинків на вулиці Старо-портофранківській, був священник Михайло Користін. За всю історію існування церкви на сьогодні у наявності є метричні книги за 1834 і 1875 рр., в яких записи тільки про смерть. [11] 8 лютого 2002 р. відбулося освячення відродженої Олександринської церкви в історичному приміщенні, яке сьогодні належить Одеському національному морському університету. Це факт став першим випадком відкриття церкви при навчальному закладі в новітній історії Одеси.

До середини XIX ст. населення Одеси зросло та перевищило чисельність більше трьохсот тисяч осіб. Забудовувалися і заселялися нові райони міста, а для підростаючого покоління впродовж другої половини XIX ст. відкривалися нові навчальні заклади, при яких відкривалися церкви. Однією з перших в цей час стала Олександрівська церква при Одеському казенному реальному училищі (вулиця Ямська (нині Новосельського), 85). У день відкриття училища – 2 вересня 1873 р., архієпископ Херсонський і Одеський, Преосвященний Дмитро благословив перших учнів і викладачів іконою святого Олександра Невського. Саме на честь цього великого святого у майбутньому була названа домована церква при училищі, яку в ознаменування 25-річчя царювання Імператора Олександра II побажав влаштувати одеський меценат Г. Г. Маразлі. Навесні 1880 р. за проектом архітектора Д. Є. Мазірова на третьому поверсі будівлі училища розпочалися будівельні роботи. Іконостас для церкви виконав майстер Клепш, ікони написав художник Швайкевич. 28 квітня 1883 р. над церквою був піднятий і встановлений хрест, а з початком навчального року, 11 вересня, церква була урочисто освячена на ім'я святого Олександра Невського. [12] На сьогодні церква, як і сама будівля, не збереглася. Під питанням залишається й факт ведення метричних книг кліром храму. На цьому місці після війни було споруджено нову будівлю, в якій нині розміщується гуртожиток автодорожнього технікуму.

Ще одна церква на ім'я святого благовірного князя Олександра Невського існувала при Комерційному училищі. Одеське, Імператора Миколи I, комерційне училище як середній навчальний заклад, що готував учнів до комерційної діяльності, був заснований 1862 р. Спочатку училище знаходилося в будівлі на розі вулиць Софіївської та Торгової, а з 1877 р. – у спеціально спорудженій для нього будівлі на вулиці Преображенській, 8. У цьому приміщенні як і попередньому, не передбачалося окремого місця для церкви. Трагічна смерть імператора Олександра II 1 березня 1881 року, викликала бажання одеського купецтва увічнити пам'ять царя. Тому було вирішено спорудити храм на ім'я святого Олександра Невського в Комерційному училищі. На початку 1884 р. влаштування храму повністю завершили. Його урочисте освячення відбулося 29 березня 1884 р. У різні часи настоятелями церкви були священники Антоній Чепурін (перші десять років), Платон Петров, Микола Чудновцев, протоієрей Платон Лук'янов. Беззмінним псаломщиком при храмі був Федір Петрович Пирожний. [13] У листопаді 1920 р. за розпорядженням нової влади церква була закрита, а її скарб відвезли до епархіального складу. Тепер будівля колишнього училища належить Одеському державному економічному університету, але храм у ньому не відновлено. У ДАОО в наявності є п'ять метричних книг (1885–1888 і 1890 рр.). В усіх них представлені записи про народження та відсутні записи про шлюб, а в трьох (1885, 1886, 1890) відсутні записи про смерть. [14]

Церква святої мучениці цариці Олександри при 2-му дівочому училищі як середньому навчальному закладі, що готував вчителів для початкових навчальних закладів, знаходилася на вулиці Старопортофранкіфська, 32. Дані з історії церкви майже відсутні. На сьогодні будинок зберігся, там розташована ЗОШ № 26, але церква не відновлена. У ДАОО зберігаються дві метричні книги цього храму за 1919–1920 і 1921 рр. При цьому, за 1919–1920 роки відсутні записи про смерть, а за 1921 р. – про шлюб. [15]

Григоріє-Богословська церква одна з наймолодших за віком. У період підготовки до святкування 100-річчя міста міський голова Г. Г. Маразлі виступив з пропозицією побудувати на свої кошти церкву для духовного розвитку учнів декількох навчальних закладів міста. Місце для церкви було обрано на Старопортофранківській вулиці (№ 18) у провулку між міським шестикласним училищем і 2-ю жіночою гімназією, а юридично вважалось – при Одеському міському училищі – середньому навчальному закладі,

який готував учителів для початкових навчальних закладів. Закладка нового храму відбулася 9 серпня 1894 р., а 16 березня 1896 було здійснено урочисте освячення на ім'я святителя Григорія Богослова і святої мучениці Зої (так звали батьків Г. Г. Маразлі). На 1914 р. клір храму складала: священник Микола Іванович Матвеєвич, псаломщик Федір Константинович Бойченко і староста Іван Іванович Русаневич. У 1930-ті рр. храм було закрито, а його приміщення перебудовано під склад промислового підприємства. [16] За понад двадцятирічне існування церкви святителя Григорія Богослова і мучениці Зої у наявності на теперішній час є два метричні книги за 1919–1920 рр., що містять тільки записи про народження і смерть (відсутні записи про шлюб). [17] Відроджений храм Григорія Богослова і мучениці Зої освячено 14 березня 1991 р.

Церква святої мучениці Олександри при 4-й чоловічій гімназії (середній загальноосвітній навчальний заклад) існувала на вулиці Пушкінській, 9. Була влаштована 1899 р. на кошти почесного опікуна гімназії А.А.Анатра [18]. Тривалий час настоятелем храму був протоієрей Є.Ф.Новик (дід відомого одеського краєзнавця, бібліофіла та колекціонера С.З.Лущика). На 1914 р. старостою був К.О.Шапошников. [19] Сьогодні в цьому приміщенні розташовано Музей західного та східного мистецтва. В ДАОО у наявності є метричні книги цієї церкви за 1919–1920 рр. зі всіма записами. [20] Нині церкву не відновлено.

Дві церкви при навчальних закладах були побудовані на кошти представників родини Маврокордато. Це Миколаївська церква при 2-й чоловічій гімназії (побудована у 1889 р., вул. Старопортофранківська, 26, священник С.В.Лобачевський) та Павло-Наталіївська церква при училищі сліпих (побудована у 1899 р., Французький бульвар, 44, священник І.Є.Загардан) [21].

Також у певний час існували Олексіївська церква при 5-й чоловічій гімназії та Іллінська церква школи садівництва, але, на жаль, на сьогодні авторам не вдалося віднайти матеріали щодо історії цих культових установ при інших навчальних закладах. Наприклад, Рішельєвська гімназія, 3-я чоловіча гімназія, тощо.

Три церкви дорадянського періоду історії Одеси підпорядковувалися відомству Військового міністерства. Одним з найстаріших храмів серед навчальних закладів цього профілю була церква святого великомученика Георгія Переможця при Юнкерському училищі, яке було засноване 27 червня 1865 р. як військово-навчальний заклад з метою підготовки офіцерів піхоти для російської армії. Церква знаходилася в приміщенні закладу на Італійському бульварі, 8. Храмове свято співпадало зі святом училища – 6 травня (23 квітня) – день пам'яті святого великомученика Георгія Переможця. Тільки шість метричних книг (1879–1880, 1886–1889 рр.) за майже п'ятдесятирічне існування церкви святого великомученика Георгія Переможця зберігаються у фондах ДАОО. Книги представлені всіма трьома частинами, окрім записів про шлюб і смерть, що відсутні в метриці 1886 р. [22] На сьогодні будинок зберігся, але церква не відновлена.

Кирило-Мефодіївська церква при Кадетському корпусі (закритий початковий військово-навчальний заклад з програмою середнього навчального закладу з повним пансіоном і напіввійськовим внутрішнім розкладом для підготовки молоді до військової кар'єри) діяла від 1902 до 1919 рр. Її урочиста закладка відбулася 10 травня 1901 р. на 4-й станції Великого Фонтану (Фонтанська дорога, 10). 6 жовтня 1902 р. було освячено корпусний храм у пам'ять святих рівноапостольних Кирила і Мефодія. [23]

На 1914 р. протоієреєм церкви був Сергій Васильович Петровський, дияконом Іван Корнійович Фролов, псаломщиком Яків Лукич Рубан. Кирило-Мефодіївська церква є єдиним з досліджуваних храмів, метричні книги якої відповідно до років існування, збереглися майже в повному обсязі – за шістнадцять років (1902–1919). Виключення складають метрики двох років – 1914 і 1915. У наявних метричних книгах відсутні тільки записи про шлюб за 1911 р. [24] На сьогодні церква відновлена.

При Артилерійському училищі діяла церква преподобного Сергія Радонежського. Училище фактично почало діяти 1912 р. за адресою Фонтанська дорога, 4, але 8 жовтня (25 вересня) 1913 р. відбулося урочисте відкриття училища, яке було названо на честь онука імператора Миколи I, генерал-інспектора артилерії і шефа училища князя Сергія Михайловича. За традицією при училищі було відкрито храм на честь небесного покровителя шефа училища – преподобного Сергія Радонежського, як покровителя російського воїнства і особливого покровителя дітей, бажаючих успіхів у навчанні. Храм училища розташовувався в центральній частині другого і третього поверхів головного корпусу. Після революції богослужіння в Свято-Сергієвому храмі припинилися, а в ньому розмістилися спортивний зал, і музей училища. Три метричні книги церкви преподобного Сергія Радонежського за 1917–1919 рр. зберігаються у ДАОО, в яких у наявності всі записи. [25] На сьогодні приміщення церкви знаходиться у віданні Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. Поступово відбувається відродження храму.

Найдавнішим храмом серед духовних навчальних закладів була церква святих рівноапостольних Кирила і Мефодія при Духовному училищі. Одеське чотирикласне духовне училище як православний початковий навчальний заклад було засноване 1838 р. на вулиці Мечникова (Внешня), 74. Храм був побудований 1882 р. В різні часи в ньому служили священники Михайло Клопотов, Федір Міляновський, протоієрей Стефан Костянтинович Карпинський. З остаточним встановленням радянської влади церква була закрита. [26] У фондах ДАОО зберігаються метричні книги цієї церкви тільки за два роки – 1919 і 1920. У них представлені записи про народження і смерть (відсутні про шлюб). [27] Відроджена Кирило-Мефодіївська церква знову освячена 19 грудня 1997 р.

Церква святого апостола Андрія Первозванного діяла при Духовній семінарії – православному середньому навчальному закладі, що готував кадри священнослужителів. Спочатку храм знаходився на розі Олександрівського проспекту та вулиці Жуковського (Поштова), а з 1903 р. розташовувався на другому поверсі в новій спеціально спорудженій будівлі для семінарії за адресою – вулиця Канатна (Полтавської перемоги), 99. Першим настоятелем був ректор семінарії Архимандрит Анатолій. [28] На 1914 р. до складу кліру церкви входили протоієрей Костянтин Васильович Бречкевич, духовний протоієрей Василь Ілліч Іващенко, священник Олександр Онісіфорович Новицький, диякон Олександр Олексійович Балунаца. У 1920 р. за наказом Губернського відділу народної освіти Свято-Андріївська церква була закрита. [29] У фондах ДАОО зберігаються тридцять метричних книг за період від 1878 до 1911 р. (відсутні за 1887, 1902–1904 рр.). Записи про народжених знаходимо у двадцяти двох книгах (відсутні за 1900, 1905–1911 рр.). У метриці 1880 р. відсутня частина про шлюб. Менше всього частин про смерть, що спостерігаємо тільки в одинадцяти книгах (відсутні за 1879–1881, 1886, 1890–1895, 1897–1906, 1908, 1910 рр.). [30] На сьогодні храм відновлено.

Окремо від інших духовних навчальних закладів стоїть Єпархіальне жіноче училище, закладка будівлі якого в огорожі Архангело-Михайлівського жіночого монастиря відбулася 22 квітня 1875 р., а відкриття – 16 серпня 1878 р. Училищний храм було вирішено зводити в пам'ять покійного покровителя цього закладу архієпископа Димитрія (Муретова). Закладений був 9 квітня 1885 р. при архієпископі Ніканорі (Бровковічі) та освячений 3 червня 1886 р. в ім'я святого Димитрія Ростовського. Храм розташовувався на двох верхніх поверхах нової триповерхової прибудови в правому крилі будівлі Єпархіального училища. У церкву можна було потрапити з Успенської вулиці по широких мармурових сходах. З перших днів старостою Свято-Димитрійського храму при Єпархіальному училищі був обраний відставний поручик Єгор Олександрович Леслі, якого в березні 1889 р. замінив Микола Васильович Катаєв. У 1917 р. Єпархіальне жіноче училище було переведено у відання Міністерства народної освіти та перетворено в жіночу гімназію. Після остаточного закріплення в місті радянської влади, постановою Одеського губкому від 21 травня 1921 р. з будівлі церкви видалили ікони, а на території монастиря була розгорнута діяльність 34-го, перейменованого потім в 3-є, дитячого містечка. У 1924 р. тут відкрився землемірно-меліоративний технікум, а з 1929 р. розмістилися меліоративний і землевпорядний факультети Сільськогосподарського інституту, які 1932 р. було перетворено у Меліоративний інститут. [31] Нині церква не відроджена. Відкритим питанням для науковців залишається факт ведення метричних книг при церкві.

Слід зазначити, що останнім часом спостерігається тенденція не тільки до відновлення будинків церков при навчальних закладах, що існували в дорадянський період (Олександринська церква при колишньому Інституті шляхетних дівчат (сьогодні Одеський національний морський університет) і Кирило-Мефодіївська церква при колишньому Кадетському корпусі (сьогодні інститут сухопутних військ), а й створення нових храмів при університетах (храм святої мучениці Тетяни при Одеському національному університеті №Юридична академія», протестанська церква при Християнському гуманітарно-економічному відкритому університеті, заснованому 1997 р.).

Історія взаємин домових церков та навчальних закладів заслуговує на продовження комплексного дослідження. Окремий інтерес складає питання дослідження метричних книг, які на сьогодні є дуже важливим і значущим історичним джерелом. У свою чергу, звернення до метричних книг храмів при навчальних закладах Одеси дозволяє виявити або уточнити дані біографій представників педагогічного складу, в тому числі їх родичів, складу причту та деталізувати історичні події міста і краю. Метричні книги представляють безсумнівний інтерес для краєзнавців та істориків, які вивчають минуле Одеси.

[1] У статті автори акцентують увагу на домових церквах при навчальних закладах (середніх, середньо-спеціальних, вищих), що знаходилися у підпорядкуванні різних відомств. Освітня діяльність приходських церков Одеси, при яких існували початкові та середні навчальні заклади, що знаходилися у підпорядкуванні Святійшого Урядового Синоду, заслуговує на окреме комплексне дослідження.

[2] Діанова Н. М. Внесок вищого православного духовенства Одеси в розвиток світської освіти у другій половині XIX ст. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2010. – Вип. XXIX. – С. 37–40.

[3] Левченко В. В., Левченко Г. С. Александро-Невская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Проблемы славяноведения. – Брянск, 2010. – Вып. 12. – С. 144–157; Левченко В. В., Левченко Г. С. Из истории Императорского Новороссийского университета: Александро-Невская церковь // Воронцовский сборник. – Вып. 4. – Одесса, 2011. – С. 40–46; Левченко В. В., Левченко Г. С. Утраченная святыня Одесского университета. Александро-Невская церковь Императорского Новороссий-

ского университета: история и судьба // Вестник Александро-Невской лавры. – № 7–8. – Санкт-Петербург, 2011. – С. 10–11; Желясков С. А., Левченко В. В. М. К. Павловский – настоятель церкви во имя св. Александра Невского при Императорском Новороссийском университете // Воронцовский сборник. – Вып. 5. – Одесса, 2012. – С. 53–60.

[4] Зведений каталог метричних книг. Вип. I. 1797–1939. – Одеса, 2011. – 424 с.

[5] Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса, 1906. – С.40–53

[6] *Наприклад, Кирило-Методіївська церква при духовному училищі, Дмитрівська церква при єпархіальному училищі та Іллінська церква школи садівництва.*

[7] У «Ведомости о наличии колоколов в церквях г.Одессы» на 1930 р. зазначено 33 християнських храми із даними ваги їх дзвонів. Вага дзвонів Григоріє-Богословського храму складала 40 пудів (понад 655 кілограмів).

[8] ДАОО. – Ф. Р-1234. – Оп. 7. – Спр. 193. – Арк. 4–5.

[9] Желясков С. А., Левченко В. В. Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету як історичне джерело: статистичне, джерелознавче та історично-демографічне дослідження // Записки історичного факультету. – Одеса, 2010. – Вип. 21. – С. 212–219; Желясков С. А., Левченко В. В. Метрические книги Александро-Невской церкви Императорского Новороссийского университета как источник биографических исследований его профессорско-преподавательского состава // Південний захід. Одесика. – Вип. 11. – Одеса, 2011. – С. 22–34; Желясков С. А., Левченко В. В. Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) як джерело для історичних, статистичних, джерелознавчих, демографічних, краєзнавчих та генеалогічних досліджень // Зведений каталог метричних книг. – С. 91–97.

[10] Стрельбицкий И. Церковь Одесского института имп. Николая I. – Одесса, 1907. – 108 с.

[11] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 3. – Спр. 428; Оп. 6. – Спр. 61.

[12] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 310.

[13] Там само. – С. 311.

[14] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30, 69, 93, 137, 173.

[15] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1220, 1237.

[16] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – С. 157–164, 313.

[17] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

[18] Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса, 1906. – С.50

[19] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – С. 315.

[20] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

[21] Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса, 1906. – С.50–51

[22] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 11. – Спр. 17; Оп. 12. – Спр. 13, 80, 93, 137, 147.

[23] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – С. 315; Решетов С. Одесский кадетский корпус: страницы истории // Вечерняя Одесса. – 2009. – 2 июня.

[24] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 527, 559, 592, 627, 689, 714, 748, 802, 822, 847, 899, 930, 1128, 1237.

[25] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1164, 1215, 1230.

[26] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – С. 167–175, 310; Олійників О. С. Наснага одеської душі: Одеські храми та добродійні товариства і осередки. – Одеса, 2008. – С. 70–71.

[27] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

[28] Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса, 1906. – С.53

[29] Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 316.

[30] ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 117; Оп. 12. – Спр. 12, 27, 38, 46, 76; Оп. 13. – Спр. 7, 37, 38, 119, 139, 161, 178, 207, 232, 263, 298, 329, 362, 395, 431, 482, 512, 800.

[31] Олійників О. С. Наснага одеської душі. – С. 113–117.

Солончук Олена Олексіївна

начальник відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО

Доля одного щоденника: військові записки бойового генерала

В Державному архіві Одеської області зберігається невелика кількість фондів військових органів, установ Російської імперії та особових фондів військовослужбовців. Це насамперед пов'язано з утворенням центрального державного військово-історичного архіву СРСР (м. Москва), до якого й була передана в 1953 р. переважна кількість військових фондів з Одеси. На теперішній час в Державному обласному архіві зберігається 7 фондів військово-адміністративних органів та 4 особових фонда військових.

За складом військові фонди поділяються на установи: *повітові* керівні органи - 375 «Одеський повітовий військовий начальник», 755 «Управління Балтського повітового військового начальника», 779 «Балтське повітове рекрутське присутствіє»; *судові* - 450 «Перший Одеський особливий тимчасовий військовий суд Одеського військового округу», 455 «Одеський військово-окружний суд»; *майнові* - 106 «Управління військових споруд з будівництва залізничної лінії Миколаїв–Роздільна, Водопій–Колосівка, Бельци–Унгени, м. Одеса» та *наглядові* - 736 «Військовий цензор Одеського військового округу».

На жаль, серед документів цих фондів відсутні джерела до вивчення історії Першої світової війни. Це можна пояснити як хронологічними межами діяльності установ, так і покладеними на них основними функціями.

З чотирьох особових фондів військовослужбовців (171 «Байков Лев Львович (1869–?) – генерал-майор, начальник штабу 32-го армійського корпусу Південно-західного фронту, командир 115-ї піхотної дивізії, начальник штабу 12-ї армії», 271 «Родинний фонд Бернадських», 292 «Кузнецов П.О. – начальник 31-ї піхотної дивізії 10-го армійського корпусу 3-ї армії Південно-західного фронту», 289 «Ізмайлов Олександр Олександрович – поміщик, підполковник, завідувач оперативною частиною штабу Одеського військового округу») тільки у фондах Бернадських та П.О. Кузнецова є документальні матеріали, які висвітлюють події Першої світової війни (за російськими хроніками того часу - Велика війна).

Зупинимось докладніше на діяльності та біографії останнього. Донедавна у справі фонду були відсутні біографічні відомості про Полікарпа Олексійовича Кузнецова. Не допоміг і склад його особового фонду. На відміну від сучасних надходжень на державне зберігання, які повинні включати до складу фонду документальну повноту діяльності та життя фондоутворювача, надходження 30-х років минулого сторіччя відзначені роздрібненістю. Не є виключенням й фонд П.О. Кузнецова. В опис включені тільки п'ять справ: записки про військові дії, військові розпорядження про становище євреїв в армії та на території військових дій (відмічені факти антисемітизму). [1]

Саме записки привернули увагу, тим що вони згадуються у спогадах генерал-майора імператорського генштабу Бориса Володимировича Геруа. Геруа писав: *«Начальник дивізії Кузнецов носил редкое длинное имя, которое я уже забыл, и за которым можно было подозревать происхождение из духовенства, любившего щеголять такими необычными именами. Это был человек небольшого роста, плотный, с черной, седеющей острой бородкой, обильно распространявшейся на щеки; был он «мрачно» умный и с патентом офицера Генерального штаба; несообщительный – в противоположность жизнерадостному Саввичу. Служить с ним было все же возможно без трений. Едва ли Кузнецов был вообще способен на дружеское сближение, но раз уверовал в подчиненного, он не мешал ему работать и шел навстречу.»*

Параллельно со службой он систематически вел какие-то записки в крошечных книжках, которые вынимал из кармана по несколько раз в день и что-то в них записывал. Быть может, это был дневник, в котором историк мог бы потом найти хронику событий – больших и малых – не только по дням, но и по часам. Тайна этих аккуратных заметок мелким почерком осталась нераскрытой и, наверное, ушла в могилу с их автором». [3, 69-70]

Було припущено, що саме такий щоденник зберігся в фонді. Справа № 1 з назвою «Записки про військові дії» має штамп Одеської державної публічної бібліотеки (нині Одеської національної бібліотеки ім. Горького) від 24 травня 1929 року. [2] З огляду на те, що фонд потрапив до обласного архіву в 1930 році, можна припустити, що потрапив саме з бібліотеки, як непрофільний. [1]

Щоденник являє собою зошит формату А5. Аж ніяк не схоже на «крихітну книжечку» з описання Геруа. На титульному аркуші проставлено олівцем № 12. Зошит розпочато 11 квітня 1915 р. і закінчено 31 травня того ж року. Записи велись власником щодня і містять в собі опис подій, що відбувались на фронті в Галичині з додаванням офіційних військових відомостей, у т.ч. з розпоряджень, наказів і телеграм. Є матеріали про допит австрійського військовополоненого, бомбардування російських позицій з аероплану. Але окрім цього в зошит вклені креслення військових дислокацій, друковані статистичні відомості про стан захворюваності в російській армії і кілька різних аркушів формату А6 також з описом того, що відбувалось. Саме виходячи з розміру аркушів можна припустити, що генерал Кузнецов вів два щоденника різних форматів. Один маленький - для фіксації на місці подій, інший - заповнювався після служби і містив більш ретельний опис з додаванням допоміжних документів.

Ще щоденник містить в собі згадки про діяльність начальника штабу Геруа, як у вигляді автора креслення військової дислокації, так й автора подій. [2, 96] Це додає достовірності мемуарам самого Б.В.Геруа.

Без сумніву, щоденник бойового генерала часів Першої світової війни є ще одним свідомством військової історії і дозволяє поглянути на війну не тільки через офіційні джерела.

На останнє додаємо біографічні відомості про Полікарпа Олексійовича Кузнецова. [4; 5; 6] П.О. Кузнецов освіту здобув в Сибірській військовій гімназії (м. Тобольськ). В 1879 р. - закінчив Третє військове Олександрівське училище та отримав призначення у Петропавловську фортечну артилерію.

В 1885 р. він закінчив Миколаївську (на честь імператора Миколи I) академію Генерального штабу та проходив службу в Туркестанському військовому окрузі. В 1889 р. Полікарпа Олексійовича призначено старшим ад'ютантом канцелярії начальника Амудар'їнського відділу. В 1891 - капітан Генерального штабу, з 1894 р. - штаб-офіцер для особливих доручень при командуючому військами Туркестанського військового округу. З 1895 р. - підполковник, командир 5-го Оренбурзького козачого полку, з 24 вересня 1899 р. - полковник, з 25 серпня 1900 р. - начальник штабу 13-ї піхотної дивізії.

П.О. Кузнецов був призначений 17 квітня 1904 року командиром 59-го піхотного Люблінського полку, з 18.08.1905 - командиром 1-ї бригади 3-ї піхотної дивізії, з 13.01.1906 - командиром 1-ї бригади 15-ї піхотної дивізії у званні генерал-майора, з 29.01.1907 - командиром 2-ї бригади 15-ї піхотної дивізії.

В 1910 році П.О. Кузнецова було призначено начальником штабу VIII армійського корпусу, з яким він вступив у Першу світову війну в складі 8-ї армії генерала О.О. Брусилова. З 13.01.1915 - Полікарп Олексійович командувач 31-ю піхотною дивізією, генерал-лейтенант, з 24.10.1915 - командир XXXVII Армійського корпусу 12-ї армії, з 26.01.1916 - командир XIII Армійського корпусу Дванадцятої армії, в 1917 році

отримав чин генерала від інфантерії. Був учасником «корнілівського заклоту». Подальша доля невідома. З огляду на те, що щоденник П.О. Кузнецова потрапив до Одеси, можна припустити, що він евакуювався з Одеси разом з Добровольчою армією в лютому 1920 р.

[1] Державний архів Одеської області. - Справа фонду 292 «Кузнецов П.О. – начальник 31-ої піхотної дивізії 10-го армійського корпусу 3-ї армії Південно-західного фронту».

[2] ДАОО. - Фонд 292 «Кузнецов П.О. – начальник 31-ої піхотної дивізії 10-го армійського корпусу 3-ї армії Південно-західного фронту». - Оп 1. - Спр. 1 «Записки про військові дії», 188 арк.

[3] Геруа Б.Г. Воспоминания о моей жизни. - Том II. - Париж: Военно-историческое издательство «Танаис», 1970. - 220 с.

[4] Залесский К.А. Кто был кто в Первой мировой войне: биографический энциклопедический словарь. - Москва: ООО «Издательство АСТ», ООО «Издательство Астрель», 2003. - С. 334-335.

[5] Список генералам по старшинству. Составлен по 1 июля 1906 г. - СПб: Военная типография, 1906. - с. 1301.

[6] Список генералам по старшинству. Составлен по 10 июля 1916 г. - Петроград: Военная типография, 1916. - С. 48.

Смирнов Василий Александрович

кандидат физико-математических наук, зам. председателя правления правозащитного историко-просветительского и благотворительного общества «Одесский мемориал»

«Шестьсот»

(По материалам архивно-следственного дела № 26278-П

Паленицы Владимира Ефимовича и Шмуклеровской Сабины Теодоровны)*

Значительно серьезнее, чем у Мисюры, обстояли дела Паленицы В.Е., которого допрашивали так, что он был фактически сломлен и некоторое время выполнял требования работников НКВД. Допросы, начатые в феврале, продолжались до августа включительно. Вначале Паленица на требование следователя признать себя участником контрреволюционной организации отвечал отказом. Так было на допросе 7 марта 1935 года. Но уже 9 марта Паленица заговорил о существовании «контрреволюционной организации». На вопрос уполномоченного 2-го отделения СПО Гороховского Паленица так объяснял причины возникновения его контрреволюционных настроений: «После окончания профшколы в 1927 году у нас заболела сестра в результате небрежного ухода медицинского персонала. Ей сделали операцию, и она умерла. Отец сказал тогда: «Как было при старом режиме, так и теперь». Тогда я настроился на КОНТРРЕВОЛЮЦИОННУЮ ОРГАНИЗАЦИЮ. (Вероятно, уже тогда Паленицу обрабатывали с помощью сексота Гржибовского, который уже в 50-е годы докладывал, с каким следователем ему приходилось работать для оказания «помощи» в фальсификации дел и обвинения ни в чем не повинных жертв ежовщины. В 1935 году в этом отношении велась только подготовительная «пристрелка» - В.С.).

* Продолжение. Начало в №№2(13), 3(14) за 2010 г.

Вопрос: что явилось причиной сближения со Шмуклеровской?

Ответ: Причиной были одинаковые у нас с ней контрреволюционные убеждения. Она дала мне читать стихотворение «600», у меня было «Послание «евангелисту» Демьяну Бедному». Я ей говорил, писал письма, что якобы провожу контрреволюционную работу в Тирасполе, а также около Москвы. Из Раздельной послал 5 писем. Но на самом деле (контрреволюционной работы) - этого ничего не было.

Вопрос: расскажите о Федике Терентии.

Ответ: со своим двоюродным братом я впервые увиделся в 1918 году. В 1930 году он приехал в Одессу учиться. В Одессе он поступил в Строительный техникум, пожил у нас год и вернулся домой. С Федиком у нас были контрреволюционные разговоры о том, что село обнищало и крестьяне умирают с голоду. Говорили, что в этом голоде виноваты советская власть и компартия. В 1934 году Федик оставил пакет со стихотворением о колхозниках, которое осталось у меня.

Вопрос: почему вы скрываете, что у вас изъяли «монте-кристо» (ружье)?

Ответ: я уже говорил, что у него была поломка. Поэтому не считал его оружием.

Вопрос: у вас была националистическая литература?

Ответ: я приобретал украинскую националистическую литературу, которую изучал и переводил.

Вопрос: расскажите, какую литературу вы имели?

Ответ: Огиенко - «История украинской культуры», Грушевский - «История Украины. Пути», Ефимова - «История украинской письменности», Аркас - «История Украины».

Вопрос: у вас была и другая литература?

Ответ: у меня были и другие книги: Скрипник - «Сближення і злиття партії за доби соціалізму», Левицький - «Туга українська душа», «Допомога учителю в національному вихованні учнів».

Вопрос: что вас сближало со Шмуклеровской?

Ответ: я писал Шмуклеровской штук пять писем.

Вопрос: она давала вам читать о массонах?

Ответ: я читал литературу о массонских ложах на русском языке.

Вопрос: расскажите, пользовались ли вы оружием!

Ответ: я не считал «монте-кристо» оружием. «Стеера» у меня нет и не было. Я отдал патроны, которые у меня были, Костецкому, который в Раздельной работает в ГПУ. Он работает на облавах.

Вопрос: о каком деле для вас ставила вопрос в письме Шмуклеровская?

Ответ: она просила, чтобы я и мои товарищи побили учителя, который плохо к ней относился.

На допросе 19 марта 1935 года Паленица говорил о родственниках за границей.

Вопрос: имете ли вы родственников за границей?

Ответ: имею, только в Харбине. Там проживает моя двоюродная сестра по моей матери Войчининой Мария Ивановна, по мужу - Васина. В связи с тем, что муж ее происходит из Харбина, а попал по военной службе в Раздельную, они переехали туда. В Харбине проживает его отец, мать умерла. Петр Васин работает в Харбине машинистом на железной дороге. Мы переписывались до 1928 года. Потом переписка прекратилась. В настоящее время они ведут переписку с Ольгой Ивановной Войчинской, проживающей в Раздельной. Характер переписки мне не известен.

27 марта Паленица на допросе признал, что был контрреволюционно настроен в 1927 году, но активной военной контрреволюционной деятельности не проявлял. «Контрреволюционные настроения заключались в том, что я изучал запрещенную контрреволюционную литературу. Мои антисоветские разговоры касались практики мероприятий Советской власти. Мы считали неосуществимой мечтой советской власти первую пятилетку. Шмуклеровская меня всегда поддерживала».

Вопрос: а с Мисюрой вы также вели контрреволюционные разговоры?

Ответ: такие же антисоветские разговоры мы вели с Мисюрой, только речь касалась села. Мы считали, что только индивидуальные хозяйства могут вывести крестьян на устойчивую почву. И рабочий класс живет очень плохо. Советская система не обеспечивает ни рабочий класс, ни крестьянство. Мисюра считал, что партия установит режим, похожий на НЭП.

Мы с Мисюрой пришли к выводу, что система коллективных хозяйств при советской власти не годна, и необходимо вернуться к системе индивидуальных хозяйств. Я говорил, что в конце концов будет восстание и переворот.

31 марта 1935 года Паленица В.Е. пошел в направлении самооговора дальше.

Вопрос: какая у вас политическая платформа?

Ответ: моя платформа сводится к тому, чтобы заменить через восстание советскую власть на Украинскую национальную республику. Эта республика не должна ни от кого зависеть. Она должна быть в союзе с Россией, но в военном отношении должна быть наиболее близкой к самой Украине.

Вопрос: кто поддерживал такую точку зрения, с кем делился?

Ответ: я не делился. Это моя точка зрения. Я изучал историю Украины профессора Огиенко, и он так изложил, как это делал гетман Богдан Хмельницкий.

Вопрос: для какой цели вы изучали историю Украины профессора Огиенко?

Ответ: я изучал, чтобы знать историю.

Вопрос: назовите товарищей по историческому факультету, которые тоже изучали историю по контрреволюционной литературе!

Ответ: я этого не знаю.

Вопрос: был ли на факультете список рекомендуемой литературы?

Ответ: такой список был, но Огиенко не рекомендовался для работы.

Вопрос: почему вы изучали историю по контрреволюционной литературе?

Ответ: я считал Огиенко наилучшим учебником. В нем материал подается сконцентрированным. А мои взгляды по национальному вопросу у меня укрепились еще дома.

Вопрос: с кем вы говорили по национальному вопросу?

Ответ: я укреплял свое мнение и убеждение самостоятельно. Общения я ни с кем не имел.

Вопрос: но вы вели антисоветские беседы со Шмуклеровской и Мисюрой?

Ответ: да, это было.

Вопрос: это были контрреволюционные разговоры?

Ответ: у меня не было определенной цели при разговорах, во время беседы.

Судя по достаточно смелым высказываниям Паленицы В.Е. и запискам, которые, наряду с «контрреволюционными стихами», хранились в материалах дела, критические взгляды у него сформировались при общении с достаточно широким кругом людей. В 1935 году еще не все население Советского Союза было так запугано, что боялось любого стука в дверь, особенно ночью.

Например, в деле имеется «Загадка», названная следователем «контрреволюционной». Речь шла якобы о постановках в театрах пьес, названия которых расшифровывают смысл всем известных понятий:

Ленин - «Горе от ума».

Сталин - «Не в свои сани не садись».

ГПУ - вечером - «Разбойники», утром - «Искатели жемчуга».

Кооперация - «Бедность не порок».

Народ - «Без вины виноватые».

Рабочий - «Иванушка-дурачок».

«Загадка» завершалась «Постановлением»: когда поставили эти пьесы, то в ЦК постановили: «Закреть все театры, чтобы не ставить бузы».

Помнится, нечто подобное рассказывали и в мое школьное время. Такие сведения приносила с места работы - из Клиники моряков - соседка Елена Константиновна.

Из блокнота Паленицы следователи умудрились выписать фразы, которые они посчитали пунктами «Устава контрреволюционной организации». Всего было выписано четыре пункта:

«1. Підлягати товариству.

2. Хто що знає - передавати Товариству.

3. Один одному допомагати.

4. Всі справи держати в тайні».

Прочитав эти пункты, якобы Устава, я вспомнил далекие школьные годы после окончания войны, и я только сейчас понял всю серьезность непонятого мне допроса, который учинила мне наша «школьная мама» - Галина Саввишна Мисько в связи с этим.

Читая эти пункты, я вспомнил, что и у нас в третьем или четвертом классе школы я лично написал как бы проект как бы «Устава», и мы хотели, помимо партийных всяческих организаций, создать свое, как бы товарищество со своими правилами поведения. Помню, Галина Саввишна была вынуждена каждого из нас поодиночке допрашивать - меня, Рудольфа Протопопова, Юру Некрасова, кажется, Леню Арапова.

Помнится, она похвалила меня моей бабушке за хорошую речь. Но, скорее всего, о наших детских играх стало известно где-то в райкоме, ибо когда я стал уже совсем взрослым, при оформлении так называемой «справки по форме №2» по поводу доступа к секретным материалам, через много лет, от меня вдруг потребовали наиболее подробно описать в биографии именно данное время. Хотя я тогда не понимал, что могло кого-то заинтересовать в играх детей. Только теперь мне стало понятно, почему так строго допрашивала меня Галина Саввишна, и почему я вообще должен был отвечать на вопросы, касающиеся только меня и моих друзей.

Интересно, что среди записок Паленицы были отрывки из сочинений философского характера. Приведем такую запись, которая также использовалась для суда в качестве «вещдока».

«Устремим взгляд на убеждения материалистов, высказанных молодым русским философом Успенским в его книге «Внутренний круг».

Материализм, - говорит он, - это мировоззрение животного, учитывающего материальное отношение к миру естественно и понятно. Животное не может мыслить. Для него нет отвлеченных понятий. Попробуйте войти во внутренний мир собаки.

Такого искреннего и убежденного материалиста, как собака, - иронизирует Успенский, - вы среди людей никогда не встретите, даже среди героев Арцыбашева. Для собаки во внешнем мире вещи разделяются на съедобные и несъедобные. Отдельное и неприятное место занимают в мире палки и камни. Если вещь несъедобная, которая в то же время не палка и не камень, то с ней можно обращаться соответственным образом.

Представьте себе, каким образом представили собаке облака, если б ей рассказать о них.

Собака - полный и цельный материалист. Никаких отвлеченных идей, фантазий поэтов. Только факты, факты, факты. Реальные факты всегда с определенным запахом.

Если б собака могла представить нам в виде афоризмов некоторые положения своего миропонимания, она сказала бы что-нибудь вроде следующего: «Без запахов фактов не существует. Не пахнет - значит не существует. Я пахну, значит я существую. Что-нибудь в этом роде» (см. «Внутренний круг» изд. 1913 г стр. 51, 52).

Приведенный отрывок был также завершен начальником 2 отдела СПО Глебовым.

Допросы Паляницы В.Е. по своему общему ходу очень напоминают допросы Арсения Парфентьевича Клочко.

Действительно, как и у Клочко, в апреле «тональность» допросов Паленицы изменилась: в большей мере он начал давать «признательные» показания. Причина этого выяснилась позже.

1 апреля 1935 года Паленицу спрашивали относительно найденных при обыске чистых учрежденческих бланков.

Вопрос: Каким образом у вас оказались чистые бланки с печатями разных учреждений?

Ответ: эти бланки я взял для работы. Печать была у меня, а бланки я брал. Сам заполнял о причинах моего отсутствия на работе, об увольнении. Например, Шмуклеровская имела бланк общества «Друзей детей». Для того, чтобы объяснить, почему я не был на военке (так называли занятия по военному делу. - В.С.), я показывал запись на бланке, что я работал в этой организации.

Вопрос: для какой цели вы сфабриковали бланк ГПУ?

Ответ: я должен был своему товарищу Михальченко деньги. Я говорил, что меня вызывали в ГПУ, а потому я не мог уплатить деньги Михальскому.

Вопрос: зачем было так много бланков?

Ответ: для составления положенных документов о моем рабочем стаже.

2 апреля допрос носил более политический характер, хотя следователям было достаточно ясно, что Паленица далеко не сформировался как подпольный контрреволюционер.

Вопрос: Какие вы приняли положения, идеи для осуществления вашей платформы?

Ответ: я думал, что будет массовое возмущение населения.

Вопрос: как обстоит дела с вашим участием в восстании?

Ответ: я не задумывался над этим.

Вопрос: в чем заключалась ваша контрреволюционная деятельность?

Ответ: я этим не занимался.

Вопрос: но вы имели планы со Шмуклеровской заняться такой деятельностью?

Ответ: это делалось для рисовки! (Здесь видно, что Паленица заговорил вполне искренно! - В.С.) Я говорил, что советская власть не может обеспечить рабочих и крестьян питанием.

Вопрос: почему вы не говорили об активной советской деятельности в пользу государства?

Ответ: я был настроен антисоветски.

Вопрос: скажите, известны ли вам другие террористические группы помимо той, в которую входила Шмуклеровская и другие?

Ответ: да, известно. Я знаю о существовании группы Мисюры в Индустриальном институте в Одессе.

Вопрос: кто входил в эту группу?

Ответ: в группу входили Мисюра Алексей Ефимович, 1905 г.р., Кондратюк, который был исключен из числа студентов за сокрытие своего социального положения. Работает электриком.

Кроме того, Лейдерман Яков, 1918 г.р. Он живет в одной комнате с Мисюрой в общежитии Индустриального института по Коллонтаевской, 54 или 58.

В последующие дни, особенно начиная с 8 апреля, Паленица все чаще «признается в антисоветской деятельности». Последнее говорит о применении пыточных методов и шантажа с участием провокатора Мартияна Гржибовского.

Вопрос: Какие еще факты известны из вашей антисоветской деятельности? Вы что-то делали в пользу контрреволюции?

Ответ: нет, но я еще искренно не рассказал о своей действительной контрреволюционной деятельности. Я говорил о своих личных только настроениях.

Вопрос: а что вы скрывали?

Ответ: я скрывал от органов НКВД подготовку террористических актов против советской власти и коммунистической партии.

Вопрос: кто входил в контрреволюционную террористическую группу?

Ответ: помимо Паляницы - Шмуклеровская Сабина Теодоровна, студентка 4-го курса Одесского Госуниверситета, беспартийная.

Также входил пилот из Одесской авиашколы Герман. Входил также студент Одесского Консервного института молочного факультета Пчелинцев. Он - высокого роста, русский, носит очки. Шмуклеровская информировала меня о том, что оружие мы можем приобрести через пилота Авиашколы.

Вопрос: какого вида оружие у вас было?

Ответ: у меня было 7 штук патронов, «монте-кристо», кортик. У Шмуклеровской был револьвер и патроны. Мы договаривались добыть оружие дополнительно.

Вопрос: а у вас был револьвер «Стеер»?

Ответ: у меня не было револьвера, но я для рисовки говорил, что есть, чтобы привлечь в нашу группу новых людей (скорее привлечь к себе внимание Шмуклеровской - В.С.).

Вопрос: где вы взяли патроны, которые были у вас и у Шмуклеровской?

Ответ: мне патроны были вручены Шмуклеровской. Она при этом заявила, что «наган я смогу получить позже», что она сможет мне дать револьвер другой системы (Все такие разговоры опять напоминают детскую игру в «революцию» - В.С.).

Допросы были продолжены 11, 19 апреля. Допрашивал уполномоченный Глебов.

Вопрос: как стоял вопрос о терроризме в группе Пчелинцева, Шмуклеровской и др.?

Ответ: я говорил со Шмуклеровской о терроризме еще в 1932 году. Антисоветские настроения начали возрастать. Мы считали путь, по которому шла страна, гибельным. Мы были уверены, что коммунизм ускорит внутреннее восстание. Мы считали, что

восстание в интересах рабочего класса. Мы перешли к террору, так как даже после убийства Кирова восстания не было.

Вопрос: против кого персонально вы хотели применить террор?

Ответ: мы остановились на двух руководителях: Евгений Ильич Вегер и Федор Яковлевич Голуб. Мы готовили их убийство (секретари обкома, согласно сообщения автору от Управления регистрации и архивных фондов ФСБ РФ, были расстреляны 25.06.37 г. и 03.09.37 г. - В.С.).

В 1934 году к нам присоединились студенты Кондратюк и Лейдерман. Кондратюк был исключен из комсомола и из института.

Вопрос: вы только что говорили о терроре, но ничего не сказали о конкретных террористических действиях ваших групп.

Ответ: с Мисюрой мы говорили о действиях. Мы говорили, что теракт нужно совершить над Постышевым, Касиором, Петровским, и рассчитывали выехать в Киев.

Вопрос: вы говорите, что с Федиком Терентием Петровичем у вас не было бесед на политические темы. Но он ваш единомышленник?

Ответ: я не говорил раньше правды на допросах. Он действительно мой единомышленник. Мы обсуждали с ним средства борьбы с Советской властью. Федик производил выпуск антисоветских листовок.

На допросе 10 мая 1935 года Паленица подтверждает уже давно разработанную в компетентных органах версию о существовании контрреволюционной организации.

Вопрос: с кем вы были связаны в своей деятельности?

Ответ: (видно, что список фамилий был составлен следователем НКВД - В.С.) с 1929 года мы были связаны с профессором Слабченко. С 1923 года мы были связаны с профессором Музыкачко.

Также была связь с Аркадием Дмитриевичем Осмоловским (см. очерк о нем в 3-й части «Реквием XX века» - В.С.).

Мы были связаны также с профессором Гордиевским И.М.

У нас была связь с галицийским офицером Лещинским Иваном Львовичем, а также с Навроцким Андреем.

Вопрос: как вы с ними были связаны?

Ответ: больше всего мы были связаны с Андреем Васильевичем Музыкачкой и Аркадием Дмитриевичем Осмоловским, а также Лещинским. Под влиянием Музыкачки мы укрепляли свои мысли по поводу терроризма против Советской власти.

Вопрос: но вовлек вас в организацию Музыкачко? (Об организации уже говорится как о совершившемся факте - В.С.).

Ответ: да, незадолго перед арестом Музыкачко. В 1931 году.

Вопрос: С кем вы были связаны в организации?

Ответ: я был связан с Садковским Петром Михайловичем (фамилия или вымышленная, или подсказанная следователем. - В.С.).

Одновременно с допросами обвиняемых проходили допросы свидетелей. Вызывалась бывшая жена Паленицы Елена Яковлевна Бачинская, его родители, знакомые Шмуклеровской.

(Продолжение следует)

Моторна Ірина Вікторівна

архівист I категорії відділу формування НАФ та діловодства ДАОО

Положення єврейської громади Трансністрії (1941 – 1944 рр.) за матеріалами Державного архіву Одеської області *

Однією з найтрагічніших сторінок історії Другої світової війни без перебільшення стало знищення єврейської громади в Східній Європі. Вивчення Голокосту розпочалося відразу з закінченням воєнних подій і продовжується вивчатися на даний час в багатьох країнах світу. Не оминуло це питання і українських істориків. Особлива увага в останні десятиліття приділяється вивченню питання депортації та знищення євреїв Румунії та України на території Трансністрії, яка була під тимчасовою адміністрацією уряду І. Антонеску.

Дане дослідження є спробою розглянути становище єврейської громади, яка вижила в гетто і не була розстріляна румунськими військами, на основі джерельної бази, що представлена в фондах Державного архіву Одеської області.

Саме в сховищах цього архіву зберігається найбільше документів по історії Трансністрії в Україні, що є зрозумілим, так як Одеса була столицею краю. Тут нараховується 760 фондів, які складають 45632 справ. Тільки зі створенням незалежної держави дані документи відкрили для вивчення. Окрім цього варто відзначити, що документи на румунській мові, що і зупиняє дослідників.

Взагалі проблемі становища єврейської громади Трансністрії присвячували свої роботи вітчизняні та іноземні дослідники, такі як С.Я. Боровой [1], Ф. Вінокурова [2], М.Е. Козирева, Н.В. Сугацька [3], Л. Сушон [4], М. Карп[5], Ж. Анчель [6]. Також друком виходили збірки присвячені питанням Голокосту як в Україні, так і зокрема в Одеському регіоні [7].

Початок гетто та трудових таборів на окупованій румунами території, йде від директиви №22 від 11 листопада 1941 р. Губернатора Трансністрії Г. Алексяну, в якій писалося про поселення євреїв у трудові колонії, де вони повинні працювати, отримувати заробітну плату та продукти споживання. Відповідно до цієї директиви були організовані трудові табори. Ніякої заробітної плати та продуктів ніхто не видавав. Справжнім гетто стало місто Жмеринка, де окрім румунської адміністрації була ще й німецька. Були також гетто в Бершаді, Могилеві-Подільському, Тульчині, Шаргороді. В невеличких містечках, таких як Поповці, Копайгороді, місцеві євреї жили в своїх будинках [8]. Варто зазначити, що саме на цій території проживали євреї, що були депортовані з Румунії урядом, починаючи з літа 1941 р.

Цього ж дня Г. Алексяну видав наказ №23. В ньому зокрема писалося про те, що депортоване єврейське населення повинне розселятися в хатах, залишених місцевим населенням – росіянами чи тими ж євреями, які змогли виїхати. Реєстрація громади повинна була проходити в кожному населеному пункті. Жоден єврей не мав права покидати місце свого проживання. В поселенні мав бути керівник для кожної групи з 20 чоловік та староста табору, відповідальний за порядок в ньому. Вони були зобов'язані виконувати громадські роботи [9].

* Дана стаття була опублікована в La frontierele civilizațiilor: Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios: conferință internațională: Galați, 21-23 octombrie 2010. – Galați: Partener: Galați University Press, 2011. – P. 307 – 314.

За іншим наказом - №28 все місцеве єврейське населення було відправлено до концентраційних таборів. Тільки деякі з української громади євреїв були звільнені від цього випробування. У Могилеві залишалося близько 3733 чоловік, у Шаргороді – приблизно 2000, Тульчині 118 і в Шпикові 27 осіб (Вінницька область). Решту місцевих євреїв спіткала швидка і жахлива смерть [10].

Найбільшими були табори в с. Богданівці Доманівського району та с. Доманівці. В цілому в цих таборах було сконцентровано близько 54 тис. євреїв. За наказом префекта повіту Голта (сучасне м. Первомайськ Миколаївської області) М. Ізопеску, у грудні 1941 р. розпочалися масові розстріли, що проводилися силами німецьких військ та українських поліцаїв Голтянської повітової поліції. Більшість приречених було страчено в ході масових розстрілів 21-23 та 27-31 грудня, а частину спалено в свинарниках. Ця акція носила кодову назву «Подарунок Сталіну» і була приурочена з явним наміром до дня його народження. Число розстріляних було 48 тис. М. Ізопеску наказав спалювати трупи протягом січня-лютого 1942 р. 200 в'язнів спалювали, а потім теж були розстріляні [11].

Знищення євреїв у Доманівському таборі (близько 18 тис.) продовжувалося у січні-лютому 1942 р. Після цього М. Ізопеску наказав створити так звані «табори знищення», де відбувалася ліквідація євреїв ще більшим варварським шляхом – голодом. Найбільш відомі табори у с. Акмечетка та с. Сирітське Голтянського повіту. Євреїв депортовували й з інших регіонів, утримували на фермах, віддалених від населених пунктів, де вони були повністю позбавлені їжі. Так протягом кількох тижнів було знищено майже 4 тис. осіб. На околиці с. Градівка, людей знищували в трьох варницях, де було розстріляно та спалено близько 7 тис. чол. [12].

Таким чином на території Трансністрії були створені табори та гетто, де були сконцентровані як місцеве єврейське населення, так і громада, яка була депортована з Бессарабії, Буковини і румунська із Дорохойського району Румунії. Здебільшого гетто знаходилися в Могилевському повіті, Тульчинському, Балтському та Жугастру (Ямпіль). На вересень 1943 р. тільки в Могилевському повіті було 67 гетто (найбільший з них Шаргород – 2971 чол.) [13].

Документи, що зберігаються в Держархіві Одеської області, показують нам становище єврейської громади в Трансністрії. В більшості вони свідчать про використання євреїв з гетто на роботах і менше висвітлюють кількість померлих від голоду та епідемії.

Великим фондом з періоду румунської окупації є фонд Головної реєстратури Губернаторства Трансністрії – Р-2242, в якому міститься 2181 справа. Вони були передані до Державного архіву Одеської області Обласним державним архівом Повітового Народного Комісаріату внутрішніх справ (ПНКВС) в 1945 р. в неупорядкованому стані (історична довідка від 09.08.1945 р.) [14].

Головна реєстратура Губернаторства Трансністрії, включаючи і архів Губернаторства, була створена в Одесі у 1941 р. Основною метою була реєстрація усієї вхідної та вихідної кореспонденції Губернаторства, а також усе листування між румунськими та німецькими окупаційними військами. Вперше фонд був описаний у 1946 р. та зберігався в відділі таємних фондів. Відкриття справ фонду було проведено в 1957 р., та більша частина справ була переведена на загальне зберігання. На даний час фонд Головної реєстратури повністю відкритий. Мова справ – румунська [15].

Серед представлених у фондах матеріалів знаходимо – листування з адміністративними органами губернії з військовими організаціями про евакуацію євреїв з Одеси в гетто, про їх місцезнаходження в таборах, про звільнення та переміщення населення, листування Дирекції праці з установами в Румунії і з відомствами губернаторства про утримання євреїв з Бессарабії і Буковини у гетто, про використання на роботах, про

переведення з одного міста в інше, з питань переїздів по Трансністрії; листування з питання забезпечення і положення громади, що знаходяться в гетто; листування Фінансової дирекції з адміністративними установами Румунії та Трансністрії і з євреями з Румунії про перекази грошових сум тим, що знаходяться в гетто в Трансністрії, відомості про єврейських дітей-сиріт, листування Головної дирекції економіки з установами в Румунії про постачання продовольства [16].

Так у справах фонду знаходимо прохання губернатора про звільнення з гетто євреїв, які прийняли хрещення [17], про 3000 євреїв, які під час евакуації з Буковини в гетто зупинилися в м. Могилеві-Подільському і залишилися в місті та почали активно займатися комерцією, відкривати свої ательє і листуватися з родичами з Бухареста [18]. Прохання осіб єврейської національності про дозвіл їм на переїзд з одного міста в інше, про призначення на роботу і листування дирекції Адміністрації з адміністративними установами з цього питання [19].

Інтерес представляє також телеграма з проханням про звільнення з гетто євреїв, у яких американське громадянство [20]. Відповідь Дирекції здоров'я на прохання лікарів-євреїв, що знаходяться в таборі в Рибницькому повіті, для надання допомоги в медичних препаратах для хворих в таборі і відповідь, що допомогу хворим може надавати лише центральний єврейський комітет в Румунії [21].

Увага дослідників може бути прикута до фонду Р-2264 - Дирекції праці Губернаторства Трансністрії. Дирекція праці - одна з багатьох установ, яка була створена румунською адміністрацією на території Трансністрії. Основні функції Дирекції полягали в організації трудової повинності серед населення в окупованій зоні [22].

Документи Дирекції праці поступили на зберігання до Державного архіву Одеської області в 1945 р. у неповному складі та зберігалися в відділі таємних фондів. У 1956 р. при масовому відкритті фондів більшість справ була розсекречена, а у 1976 р. знову були засекречені ті справи, що стосувалися людей, які бажали евакуюватися в Румунію [23].

У 53 одиницях зберігання щодо питання становища єврейської громади в Трансністрії - списки осіб, що працювали на фермах, листування про використання їх на роботах, також списки населення, що знаходилися в гетто, списки мобілізованих на роботу євреїв-фахівців, листування з Центральними єврейськими комітетами, що знаходяться в Трансністрії [24].

Безумовно можна говорити про те, що більшість матеріалу - це списки євреїв у гетто Губернаторства, які використовувалися на роботах. Румуни робили класифікацію за статтю, віком, фахівці і нефахівці, ділили на дієздатних та недієздатних. Це списки по таборах Могилівського [25], Тульчинського [26], Балтського [27], Рибницького [28], Тираспольського [29], Ананьївського [30], Голтського [31] повітів.

Так, на 1943 р. у м. Тульчин знаходилося 186 осіб, що працюють, з них 131 чоловік і 55 жінок, недієздатних - 146 (70 чоловіків і 76 жінок). У Брацлавському районі Тульчинського повіту - 272 чол., з них 60 чоловіків працювали, 32 не працювали, з жінок працювали 107 і 73 були недієздатними. Кваліфіковані працівники з освітою - 91 чоловік і 45 жінок [32].

Інформативним є документ в якому префект Голтського повіту надсилав жандармському легіону Голти рапорт претора Врадіївки з пропозицією організувати Бюро праці для єврейської громади, а також імена людей з гетто Врадіївка, що запропоновані як члени цього Бюро [33]. Про організацію саботажу в таборі в Акмечетке представниками комітету євреїв Фаллендером і Крештіну [34].

Розгляд прохання єврейки Дори Рознер з гетто Ямполь, в якому вона просить привезти свого племінника Добберга Монфельдта, який знаходиться в Бершаді Балтського повіту, в гетто Ямпіль [35]. Зустрічаємо і повернення з гетто додому румуномовних євреїв. Так є дозвіл Дирекції праці префектурі повіту Жугастру (Ямпіль) на повернення Буркаса Еліаса з гетто Ямполь до Чернівців, так як він був інвалідом Першої світової війни [36].

Певний масив документів свідчить про звільнення з гетто тих людей, які мали освіту, а особливо технічну. Їх відправляли на заводи, які мали потребу в кваліфікованих спеціалістах. Свідченням цього є документ про звільнення з гетто Могилева-Подільського Гербера Германа, Гербер Пауліни, Сабата Германа для переведення їх на цукровий завод у м. Спіка Тульчинського повіту, які мали потребу в них [37]. Чи наприклад, кавова фабрика зверталася до Відділу праці про звільнення від трудової повинності робочого кавової фабрики Синяка Вацлава, який сааме працював апаратником на відповідальній машині [38].

Цікавим є повідомлення префекта Овідіопольського повіту до Дирекції праці про те, що на території повіту немає комітета та бюро єврейського населення, тому що немає в наявності самих євреїв [39]. Це є одним зі свідчень повного виселення єврейської громади певних територій Трансністрії.

Величезний масив інформації про роботу в Трансністрії Центрального єврейського комітету Румунії. Документи свідчать про те, що допомога приходила в ті повіти, де в гетто проживали євреї з Румунії, і там у них залишились родичі, які через банк перераховували кошти та передавали продукти. Місцевим євреям така допомога майже не надходила. Зокрема в справах фонду знаходимо перерахування колоній і суми грошей, які були надано Центральним єврейським комітетом Румунії [40], доповідні записки від колоній про використання грошей [41], про допомогу Центрального комітету повітовим бюро організації, про розподіл продуктів комітетом м. Чернівці по комітетам у м. Тульчині, Балті, Бершаді, Ободівці, Могилеві, Шаргороді, Копайгороді, Джурині [42].

Підводячи підсумки, можна говорити про те, що більшість документів датується 1943 р. Цей рік став переломним для румунського уряду і зокрема для політики по відношенню до єврейської громади. Це було спровоковано багатьма чинниками, і одним з них став невдалий похід румунських військ на Сталінград. Можна побачити послаблення в політиці румунського уряду щодо єврейської громади в Трансністрії. В першу чергу про це свідчить більш розгалужена діяльність єврейських комітетів, створення по повітам бюро праці, послаблення в гетто, можливість переходити до родичів з одного гетто в інше. Але всі документи здебільшого представляють гетто, в яких проживали румунські євреї та євреї з Бессарабії і Буковини. Гірше було становище місцевих євреїв, яких відправляли в табори смерті – Акмечетку, Доманьовку та в Березівський повіт.

Представлені два фонда не є межою по вивченню становища єврейської громади в Трансністрії. Більшість фондів містять документи по єврейській проблематиці, і це ще більше спонукає до вивчення архівних джерел, що дає змогу на даному етапі створити в історичній науці реальну картину подій, дати відповіді на багато питань, що дотепер залишаються відкритими для історичної науки.

[1] Боровой С. Гибель еврейского населения Одессы во время румынской оккупации // Катастрофа і опір українського єврейства (1941–1944): Нариси з історії Голокосту і Опору в Україні. – К., 1999.

[2] Винокурова Ф.А. Фонди Державного архіву Вінницької області як джерело з історії долі євреїв під час німецько-румунської окупації. – Дисертація на здобуття ступеню кандидата історичних наук. – К., 2003. – 225 с.

- [3] Козирева М.Е., Сугацька Н.В. Масове знищення єврейського населення на території Миколаївщини під час фашистської окупації // Єврейское население на Николаевщине /Сб. документов и материалов. – Т.2. – Николаев: «Атолл», 2004. – С. 27 – 32.
- [4] Сушон Л. Транснистрия: евреи в аду. Черная книга о Катастрофе в Северном Причерноморье (на воспоминаниях и документах). – Одесса, 1998. – 432 с.
- [5] Carp M. Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România 1940 – 1944. – Vol. III. Transnistria. – București: Diogene, 1996. – 529 p.
- [6] Ancel Jean. Transnistria 1941-1942. The Romanian Mass Murder Campaigns. –Tel-Aviv University: The Goldstein – Goren Diaspora Research Center, 2003. – Vol. 1: History and Document Summaries. – 861 p.
- [7] История Холокоста в Одесском регионе / Сб. ст. и док-тов. – Сост. М. Рашковецкий. – Одесса: Негоциант, 2006. – 372 с.; Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941 – 1942 годах / Сост. А. Круглов. – К.: Ин-т иудаики, 2002. – 486 с.
- [8] Додик С.Д. Судьба евреев Транснистрии. // Корни. – Москва-Киев. – №24. – октябрь-декабрь.
- [9] Державний архів Одеської області (дані ДАОО). – Ф. Р-2357. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 46.
- [10] Фишер Ю.С. Транснистрия: забытое кладбище. – Сокр. перевод с англ., составление и предисловие Д. Розенфельда. Предисловие Д. Забарко. – Одесса: Друк, 2002. – С. 55.
- [11] Козирева М.Е., Сугацька Н.В. Вказ. Праця. – С. 29 – 30.
- [12] Там само. – С. 30.
- [13] Винокурова Ф.А. Вказ. праця. – С. 157.
- [14] ДАОО. – Ф. Р-2242. – Оп. 4с.
- [15] Там само. – Оп. 4с.
- [16] Там само. – Оп. 1 – 4с.
- [17] Там само. – Оп.1. – Спр. 1486. – Арк. 15, 17, 18, 21.
- [18] Там само. – Арк. 53.
- [19] Там само. – Оп. 1. – Спр. 1490
- [20] Там само. – Арк. 173.
- [21] Там само. – Оп. 1. – Спр. 1915. – Арк. 13.
- [22] Там само. – Ф. Р-2264. – Оп. 2с.
- [23] Там само.
- [24] Там само. – Оп. 1 – 2с.
- [25] Там само. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 179-183.
- [26] Там само. – Арк. 5-7.
- [27] Там само. – Арк. 19.
- [28] Там само. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 188.
- [29] Там само. – Арк. 85.
- [30] Там само. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 3.
- [31] Там само. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 52.
- [32] Там само. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 7, 12.
- [33] Там само. – Арк. 55-57.
- [34] Там само. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 132.
- [35] Там само. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 56.
- [36] Там само. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 141, 144, 146.
- [37] Там само. – Арк. 212, 216.
- [38] Там само. – Арк. 229.
- [39] Там само. – Арк. 168.
- [40] Там само. – Арк. 209.
- [41] Там само. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 67.
- [42] Там само. – Арк. 69, 111, 112, 113; Спр.6. – Арк. 130.

ГЕНЕАЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ**Синюгін Юрій Юрьевич**

член Историко-родословного общества Москвы *

**РОДСТВО И СВОЙСТВО «КОЗЬМЫ ПРУТКОВА»
(Цикл «Семейство Арцимовичей»)****Адам Антонович Арцимович — основатель
Новороссийского университета**

Цитируя и употребляя в обиходе мысли и афоризмы Пруткова, мы обычно мало задумываемся о реальных людях, сочинивших и записавших эти высказывания и сентенции об их окружении. Между тем, окружение это не только формировало взгляды и характеры «родителей Пруткова», но и позволяло им занимать собственную жизненную позицию, благодаря дружбе с известными и часто выдающимися людьми своего времени. Следуя поговорке «Расскажи мне кто твой друг, и я скажу тебе — кто ты», настало время пролить свет на Прутковский круг. Возможно, он покажется читателю довольно отдаленным «от центра», но генеалогия давно уже показала, что нет в родах случайных связей, и даже самое отдаленное родство влияет на мировоззрение, окружение, ход мысли. Настало время в некоторой степени разрушить информационный дефицит и познакомить любителей генеалогии и отечественной истории с персонами, семьями и родами, которые стояли наиболее близко к Прутковскому кружку, причем не только в период создания его образа, а и после, когда «Сочинения...» уже увидели его почитатели. И начнем мы с семейства Арцимовичей, а именно с Адама Антоновича Арцимовича.

Но прежде хотелось бы сказать несколько слов о герое нашего цикла — Козьме Пруткове. Напомним читателю, что человека с таким именем и фамилией никогда не существовало, и уж тем более он не занимал никогда пост Директора Пробирной Палатки. По сути — это собирательный образ, имя которого было заимствовано у денщика, черты характера взяты от разных «родителей», портрет списан с нескольких лиц, а род деятельности просто выдуман. Сами вирши Пруткова — это плод веселья и баловства высокообразованной, как бы сейчас сказали — креативно мыслящей молодежи, которая находила выплеск своей энергии и своего ума, способностей врожденных и приобретенных в литературных изысках и опытах. Писались они сначала для себя, шутки ради. И уж потом, когда в кругу своем стали пользоваться заслуженным интересом и популярностью, приобрели вид рассуждений, шуток и наставлений для

* Синюгін Юрій Юрійович у минулому — працівник Державного архіву Одеської області, до якого він потрапив майже зі школи, ставши співробітником відділу забезпечення фізичної збереженості документів. І хоча, відслуживши в армії, Юрій Юрійович вже не повернувся до архіву, архівна справа завжди присутня в його житті. Юрій Юрійович вступив до історичного факультету Одеського державного університету імені І.І.Мечникова, який успішно закінчив. Зараз є членом російського генеалогічного товариства в Санкт-Петербурзі, членом дворянських зборів Росії. Як нащадок роду Жемчужникових, Юрій Юрійович займається дослідженням історії своєї сім'ї. Своїми здобутками дослідник ділиться з читачами нашого журналу у наступній статті.

более широкого круга лиц. До нас они дошли исключительно благодаря стараниям одного из «родителей», Владимира Михайловича Жемчужникова, который до конца дней своих уделял образу Пруткова и «Сочинениям» большое внимание и подготовил несколько полных его изданий. Итак, - «Козьма Прутков» был создан в имении А.К.Толстого Пустынька под Петербургом стараниями Александра Михайловича Жемчужникова – будущего Пензенского, Псковского и Виленского губернатора, Алексея Михайловича Жемчужникова – будущего русского поэта и академика, графа Алексея Константиновича Толстого – великого русского поэта и писателя, Владимира Михайловича Жемчужникова – коллекционера и мецената, будущего издателя и редактора «Сочинений Козьмы Пруткова» и Льва Михайловича Жемчужникова – будущего русского и украинского живописца, создателя вместе с Л.Ф.Лагорио и А.Е.Бейдеманом портрета Козьмы Петровича. Интересно, что многие черты в образе Козьмы Петровича списаны с самого Льва Михайловича. Немного участвовал в создании образа и знаменитый русский сказочник П.П. Ершов.

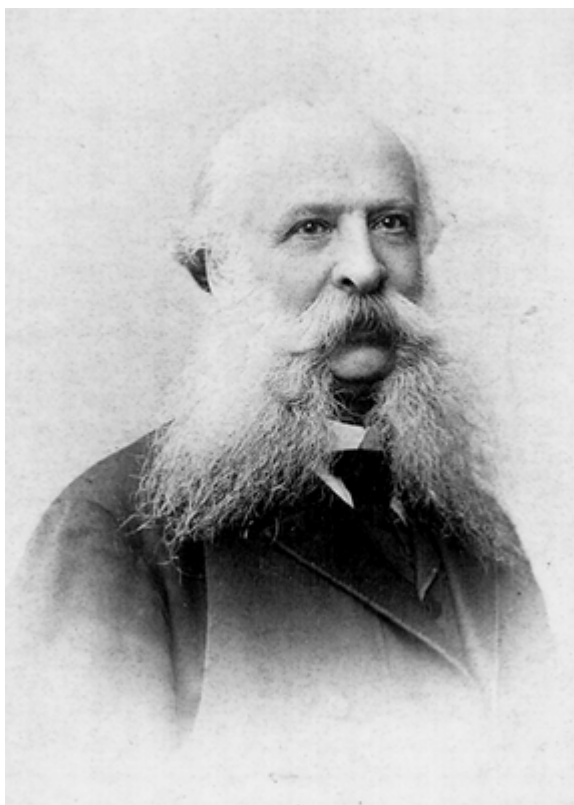
Родная сестра братьев Жемчужниковых Анна Михайловна (04.05.1831 - 04.07.1908) в 1854 году вышла замуж за близкого друга семьи Жемчужниковых – Виктора Антоновича Арцимовича (19.04.1820 - 02.09.1893), будущего сенатора и знаменитого Калужского губернатора [1].

Род Арцимовичей герба ДОЛЭНГА был древним, и происхождение имел польское. В начале XIV столетия представители рода сражались с рыцарями Тевтонского ордена и участвовали в знаменитом сражении при Грюнвальде. «Воеводство Виленское в Великом княжестве Литовском заключало в себе лежащий на севере от Вильны и граничащий с Курляндией уезд, или повет Брацлавский, позднейший – Дисненский, который после разделов Польши был присоединен сначала к Минской, а впоследствии к Виленской губернии. В этом Брацлавском повете имелась околица или оседлость АРЦИМОВИЧИ, населенная сплошь мелкопоместной шляхтой того же наименования». [2]

С 1532 года род расселился по другим уездам и губерниям. Не всегда было возможно членам рода, не занесенным в дворянские книги, приписываться к записанным уже прежде в эти книги своим однофамильцам, представляя метрические записи и иные доказательства. Между тем, менее хлопотным было возведение данного лица в дворянское достоинство по полученному им чину. Так и поступил Антон Федорович Арцимович (23.05.1786 - 18.11.1857), признанный дворянином белостокским в 1835 году. В 1852 году он получил в награду за усердную службу свою 2000 десятин удобной земли в Новгородской губернии из казенных пустопорожных земель. Будучи католиком, Антон Федорович и женат был на римской католичке, польской дворянке Ефросинье Антоновне, урожденной Врубель [на фото], внучатым племянником которой был знаменитый русский художник Михаил Александрович Врубель (5.03.1856 - 1.04.1910). [1]

К слову молвить, родным племянником же Ефросиньи Антоновны и двоюродным дядей М.А. Врубелю приходился знаменитый русский офтальмолог, писатель, историк и автор известного в свое время монументального труда «Крестьянское дело в царствование Императора Александра II» Александр Ильич Скребницкий (2.05.1827 - сентябрь 1915). [1, 3] Труд его был удостоен премии Уварова Петербургской академии наук.

Представители рода Арцимовичей: Антон Антонович (слева) и Виктор Антонович (справа)

В семье Антона Федоровича было много детей, девять. И вторым его сыном был будущий действительный статский советник и Самарский губернатор Адам Антонович Арцимович (28.12.1829 - 15.01.1893, Одесса). [4] Именно с его именем связаны в Одессе большие преобразования в воспитательно-образовательной сфере, и именно ему мы обязаны открытием в Одессе Новороссийского университета, нынешнего Одесского национального университета имени И.И. Мечникова.

Никоим образом не умаляя заслуг великого русского анатома и хирурга Николая Ивановича Пирогова (13.11.1810-23.11.1881) [5] на поприще служения отечеству и в деле создания Новороссийского университета, следует все-таки отметить, что знаменитый русский ученый лишь впервые поднял вопрос о необходимости создания подобного заведения на юге России. Три письма, отправленные им из Одессы в Министерство народного просвещения, содержали, главным образом, размышления и известные доказательства целесообразности такого преобразования не в Николаеве — (на чем настаивал Министр внутренних дел П.А. Валуев) [6]. Эту же идею широко поддерживали М.М. Могилянский [7] и гр. Строганов [8], бывший в то время генерал-губернатором Новороссийского края. Находя именно Одессу наиболее приспособленной и обустроенной для создания в ней университета, они приводили множество доводов Александру II о пользе открытия не высшего технического или сельскохозяйственного учебного заведения в городе, а именно университета на базе Ришельевского лицея. Однако, как мы знаем, между идеей и реальным ее воплощением — бездна.

Огромное число революционных по своему содержанию идей и проектов зачастую не могут воплотиться, прежде всего, потому, что сами должны быть насыщены, пропитаны и наполнены энергией, влиянием и духом лиц, берущихся за их реализацию. Пирогов и Могилянский обратили внимание не только на состояние дел в образовательной сфере

в Одессе, но и на ее главный форпост — Ришельевский Лицей. Задумав преобразовать это высшее учебное заведение в университет, Пирогов стал неуклонно добиваться осуществления исполнения ряда мер, нацеленных на повышения статуса этого учебного заведения. Он прилагал все старания поднять лицей до того уровня, чтобы на его основе в дальнейшем было возможно создать университет. Во многом ему это удалось. Для приобретения физических и химических приборов, минералов и прочего был послан за границу профессор химии Христиан Генрихович Гассгаген. По инициативе Пирогова студенты лицея устроили кабинет для собственного чтения. За время управления Пироговым кабинеты лицея — минералогический, физический, астрономо-геодезический, зоологический, технологический, земледельческих орудий, нумизматический и химическая лаборатория — составляли предмет его постоянных забот. С увольнением Пирогова от должности Попечителя Одесского учебного округа в 1859 году дела во многом пришли к своему исходному состоянию и задача открытия университета на юге России так и осталась нерешенной. Профессор Могилянский приложил немало сил, поддерживая идею Пирогова после его ухода. Между тем, вернулся к этой мысли, насытил ее и напитал новым содержанием с указанием и обоснованием места основания и времени открытия этого учебного заведения именно Адам Антонович Арцимович, назначенный на эту должность Попечителя Одесского учебного округа в 1861 году.

Учился будущий Попечитель Одесского учебного округа в Белостокской гимназии и привилегированном Императорском училище правоведения (1849). [9] Благодаря учёбе в этом училище, Адам Антонович получил высокий чин титулярного советника и начал службу с 10 июня 1849 года в 1-м Департаменте Правительственного Сената. С 1857 г. его деятельность проходит чиновником при оренбургском и самарском генерал-губернаторе. В те годы генерал-губернатором Оренбурга и Самары был граф Василий Алексеевич Перовский (1794—1857), родной дядя Анны Михайловны Арцимович, урожд. Жемчужниковой — жены брата Виктора. Позже, после смерти Перовского, Арцимович стал управляющим канцелярией при этом же губернаторстве, а в дальнейшем чиновником по особым поручениям и (с 25 марта 1860 г.) временно исполняющим обязанности самарского губернатора Константина Карловича Грота. [10] На этой должности Адам Антонович проявил великолепные административные способности в деле подготовки по освобождению крестьян от крепостной зависимости, принимал участие и в ревизии Западной Сибири. 1 января 1861 г. Адам Антонович назначен управлять Самарской губернией вплоть до 23 мая 1862 г.

При Арцимовиче началось формирование в заволжских степях Самарской губернии района товарного земледелия, что позволило обеспечить колоссальный рост самой Самары — с 1861 по 1897 гг. число самарских жителей увеличилось на 226,1 %. Были открыты телеграфная контора (24 октября 1860) и городской общественный банк (14 марта 1861 г.) [11]. При нем в Самаре в 1861 году был построен новый Кафедральный собор во имя Покрова Пресвятой Богородицы. Адам Антонович поощрял строительство в городе большого числа церквей и каменных построек.

Но уже 17 апреля 1862 г. Адама Антоновича Арцимовича переводят на должность попечителя Одесского учебного округа вместо действительного статского советника Могилянского, назначенного членом главного правления училищ [12], и, дав 2 мая 1862 года прощальный обед, семейство Арцимовичей навсегда перебирается в Одессу. Здесь вплоть до 1866 года Адам Антонович и будет занимать пост попечителя и плодотворно трудиться, активно занимаясь вопросами образования во всем Новороссийском крае, ставя во главу угла цель создания сети воспитательно-образовательных учреждений и в их числе Новороссийского университета.

Приступив к новым обязанностям, Адам Антонович недолго вникал в суть дела. 25 июня 1862 года, уже после увольнения Могилянского, на основании программы преобразований в Ришельевском лицее и отношений бывшего попечителя округа в Министерство Просвещения (М.М. Могилянского), Указом Е. И. В. предписывалось: «...учредить Новороссийский университет в Одессе, преобразовав для сего в университет тамошний Ришельевский Лицей». Началась длительная подготовка проектов Устава университета, архитектурных планов перестройки зданий, порядка перепрофилирования лицея. Адам Антонович писал в то время, что «...Новороссийский университет... предполагается учредить с тремя факультетами, и на перестройки и единовременные расходы по оному можно ассигновать до 75000 рублей серебром». [13]

Для разработки устава университета Совету Ришельевского лицея предлагалось воспользоваться составленным д.с.с. К.К. Фойгтом [14] проектом устава для предполагавшегося университета в Николаеве и представить свои соображения на рассмотрение Попечителя. В 1863 году в России был принят новый университетский устав, благодаря чаяниям и кропотливой работе Министра народного просвещения Александра Васильевича Головнина [15]. Студенческие волнения, приведшие в 1861 году к временному закрытию Петербургского университета, выдвинули на первый план уже осознанную правительством необходимость нового университетского устава. Студенческие беспорядки Головнин объяснял упадком научной деятельности университетов и недостатками университетской организации, уничтожавшей всякую нравственную связь между профессорами и студентами. Для пополнения персонала профессоров Головнин отправил много молодых людей за границу, а руководство ими поручил Н.И.Пирогову. Также для ознакомления с университетскими порядками за границей командированы были опытные лица, в том числе К.Д. Кавелин, а в самой России опрошены были все лица, которые могли считаться сведущими в этом деле. Проект нового устава в переводе был обсуждаем лучшими европейскими авторитетами. Результатом этой всесторонней деятельности стал университетский устав 1863 г., который ввел приват-доцентуру, университетское самоуправление, университетский суд над студентами, умножил число кафедр, увеличил вознаграждение профессоров. Именно этот Устав позволил Арцимовичу активно лоббировать в Правительстве вопрос внутренней структуры университета, порядка и системы обучения в нем. В 1864 году Попечитель провел Первый Одесский педагогический съезд, который поднял множество вопросов организации учебного процесса и воспитательно-образовательной работы в Крае, легших в основу будущего формирования учебного процесса в Университете.

В бытность свою Попечителем Адам Антонович уделял большое внимание работе приходских училищ, всячески акцентируя внимание на положении и доходах учителей и их статусе. Акцентируя внимание на открытии для их переквалификации педагогических курсов, Арцимович считал крайне необходимым создание в Одессе специального печатного издания - «Вестника», роль которого и сводилась бы к освещению дел в педагогической сфере края. Продумывая структуру работы будущего университета, Попечитель много внимания уделял всей системе экзаменовки и приема студентов в учебные заведения. Радуя за повышение качества учебного процесса и знаний студентов, Адам Антонович выступил с предложением открытия при гимназиях и при приходских училищах специальных подготовительных классов, задача которых сводилась бы к подготовке абитуриентов к поступлению в высшее учебное заведение. Особенный упор он делал на создание таких классов при 1-й Одесской (Ришельевской) и Керченской гимназиях. Предлагая новые формы учебного процесса, Арцимович настаивал на пересмотре самих уставов гимназий и приведения их в унифицированную форму, приближенную к университетской. [16]

Большим новшеством для образовательной системы было предложение и введение Арцимовичем системы конкурса преподавателей, суть которой сводилась к повышению уровня самого преподавания в гимназиях и училищах за счет отбора педагогического состава через переэкзаменовку раз в два-три года. В этой связи Арцимович предлагал пересмотр преподавания ряда предметов и удаления из образовательной программы тех дисциплин, которые не являлись профильными или не соответствовали уровню восприятия [16].

Важным достижением в крае стали регулярно проводимые педагогические советы. Акцентируя вопрос на политике открытости и общедоступности образовательных процессов, Арцимович считал важным элементом, влияющим на повышение качества самого образования, введение во всех учебных заведениях системы присутствия на экзаменах, уроках и педагогических советах родителей или представителей общественности. Он справедливо полагал, что приглашение сведущих и заинтересованных в этих вопросах лиц даст большой всплеск творческим инициативам в этой сфере и позволит выявить дельцов и дилетантов, повысить качество самого обучения студентов. [17]

Инициативность Арцимовича и в вопросах развития библиотек, введения литературных бесед и диспутов, системы открытых уроков, публичных чтений, литературных вечеров были широко поддержаны не только педагогическим составом края, но и общественностью и самим Министром народного просвещения Головниным. Попечитель активно занимался вопросами финансирования архитектурных проектов, открытия в округе дополнительных училищ, гимназий. Ему мы обязаны созданием отдельного Ботанического сада при университете, под который у Одесского градоначальника испрашивался городской Дюковский сад вместо прежнего - у Калиш(?)ковского фонтана, где был недостаток в воде. [18]

Можно сказать, что комплекс мер, предпринятых Арцимовичем и направленных на открытие Новороссийского университета, носил системный и, как сейчас бы сказали, многовекторный характер. Подготавливая почву к правильному функционированию этого высшего учебного заведения, Адам Антонович не обходился вниманием и предуниверситетское обучение - ту систему образования, которая, по сути, формировала бы будущих студентов.

(Продолжение следует)

- [1] Родословная дворян Жемчужниковых. Рукопись. Частный архив Ю.Ю.Синюгина.
[2] Арцимович В.А. Воспоминания, характеристики. - СПб., 1904. - С.63.
[3] http://ru.wikipedia.org/wiki/Скребицкий,_Александр_Ильич
[4] Даты жизни сообщены М.В. Арцимовичем (16.06.1922 - 24.12.2003)
[5] Отец Михаил. Настоятель русской церкви в Медоне, под Парижем. Родился в Берлине. В Париже с 1926 года. Жил в Медоне. Родился 29 июня 1922 г. в Берлине в дворянской семье (внук сенатора и шталмейстера императорского двора). Семья эмигрировала в Германию, а затем во Францию. Около 1926 г. переехал с семьей в Париж. Окончил русскую гимназию в Париже (1940). Состоял в юрисдикции РПЦЗ. Иподиаконовал у митр. Серафима (Лукьянова) в Знаменской кафедральной церкви в Париже. Служил иподиаконом в течение 52 лет. Член Национальной организации витязей (НОВ). После Второй мировой войны переселился в Аргентину. В 1955 г. был упомянут как мирянин, иподиакон кафедрального собора Воскресения Христова в г. Буэнос-Айрес (Аргентина) в юрисдикции РПЦЗ. Вернулся в Европу в 1970-х гг. и поселился в Германии. Дякон (1980). Священник (1980) (принял священство в возрасте 60 лет). Рукоположение совершил архиепископ

Германский Павел (Павлов). Настоятель Св.-Елисаветинского храма в Висбадене (1980-1982). В 1982 г. упомянут как священник, член епархиального совета Германской епархии Русской Православной Церкви Заграницей (РПЦЗ), клирик Св.-Елисаветинского храма-усыпальниці Великой Княгини и Герцогини Нассауской Елизаветы Михайловны в г. Висбаден (Германия), настоятель церкви св. преподобномученицы Евгении в г. Саарбрюкен (Германия). Обслуживал также церкви Казанской иконы Божией Матери при старческом доме и церкви св. Марии Магдалины в г. Дармштадт (Германия). Помощник настоятеля (1982-1984), затем настоятель (1984-2003) храма Воскресения Христова РПЦЗ в г. Медон (Франция). Протоиерей (1988). Член епархиального совета и духовного суда Западно-Европейской епархии РПЦЗ. Придерживался ориентации митр. Лавра. Похоронен на кладбище Сен-Женевьев-де-Буа. Женат на баронессе Софье Петровне, урожд. Бильдерлинг. Потомки живут за границей.

[6] Николай Иванович Пирогов (13 (25).11.1810-23.11.(5.12) 1881) – русский хирург и анатом, естествоиспытатель и педагог, член-корреспондент Санкт-Петербургской академии наук, Попечитель Одесского учебного округа с 1856 по 1858 гг.

[7] Граф Пётр Александрович Валуев (22.09.1815 - 27.01.1890) – русский государственный деятель, министр внутренних дел, председатель комитета министров.

[8] М.М. Могилянский - профессор, Попечитель Одесского ученого округа с 1859 по 1861 гг.

[9] Граф Александр Григорьевич Строганов (31.12.1795-2.08.1891) – товарищ министра внутренних дел, затем управляющий Министерством внутренних дел, генерал-адъютант (1834), генерал от артиллерии (1856), член Государственного совета. Кавалер ордена св. апостола Андрея Первозванного (6 октября 1881, в день 50-летия службы в офицерских чинах). Новороссийский и Бессарабский генерал-губернатор. В 1862 году стал первым (до 1893 года оставался единственным) почётным гражданином Одессы. В бытность в Одессе граф Строганов интересовался деятельностью местного Общества истории и древностей России, был его президентом и сделал очень много ценных пожертвований в музей. Интересно отметить, что гр. А.Г.Строганов был женат на Наталье Викторовне, урожденной Кочубей, дочери Министра внутренних дел князя Виктора Павловича Кочубея (11 (22).11.1768 - 3 (15).06.1834) и Марии Васильевны, урожд. Васильчиковой (10.09.1779 - 12.01.1844). Наталья Викторовна вышла замуж за Строганова в 1820 году. Влицейские годы учебы Н.В.Кочубей был страстно увлечен А.С.Пушкин, который посвятил ей несколько стихотворений. Наталья Викторовна держала блистательную министерскую гостиную. По родственным отношениям Наталья Викторовна Кочубей приходилась «родителям» Козьмы Пруткова – Жемчужниковым и Толстому – троюродной сестрой по матери. Ее бабушка, графиня Анна Кирилловна Разумовская (1754-1808) и министр народного просвещения граф Алексей Кириллович Разумовский, дед Жемчужниковых и Толстого, были родными братом и сестрой. Соответственно Наталья Викторовна приходилась троюродной сестрой и Анне Михайловне Арцимович. Таким образом потомки Строгановых, Жемчужниковых и Арцимовичей являются кровными родственниками.

[10] Государственный архив Одесской области (ГАОО). - Ф.44. - Оп.3. - Д. 93. - Л. 1.

[11] Константин Карлович Грот (31.12.1814 [12.01.1815] - 18 [30].10.1897) – российский государственный и общественный деятель, самарский губернатор в 1853-1861, основатель и создатель системы попечения над слепыми в России.

[12] Пашенный Н.Л. Императорское Училище Правоведения и Правоведы в годы мира, войны и смуты. – Мадрид: Издание Комитета Правоведской Кассы, 1967. - 457 с.

[13] http://ru.wikipedia.org/wiki/Арцимович,_Адам_Антонович

[14] ГАОО. - Ф. 44. - Оп. 3. - Д. 93. - Л. 5-6; Российский государственный исторический архив. - Ф. 733. - Оп. 5. - Д. 209. - Л. 16.

[15] Карл Карлович Фойгт (1808 - 1873) — педагог и писатель. В 1853 г. ректор в Харьковском университете, в 1859 г. назначен помощником попечителя харьковского учебного округа, в 1863 г. — попечителем, затем членом совета министра народного просвещения и председательствующим в ученом комитете министерства. Составил «Историко-статистические записки об Императорском харьковском университете и его заведениях, от основания университета до 1859 г.» (Харьков, 1859). В 1862 году он составил Проект устава и штата Императорского Новороссийского университета в городе Николаеве.

[16] Головнин, Александр Васильевич (25.12.1821 — 3.11.1886) — русский государственный деятель (статс-секретарь, действительный тайный советник). Министр народного просвещения в 1862-1866 гг.

[17] ГАОО. - Ф. 1. - Оп. 249. - Д. 503. - Л. 45-48, 49-55.

[18] Там же. - Л. 55-69.

[19] ГАОО. - Ф. 44. - Оп. 3. - Д. 93. - Л. 1, 5-6, 14, 17-29, 39-42об.

ІСТОРИЯ ОДЕСИ У ПРЕСІ

Чилей Александр Павлович (составитель)

внештатный сотрудник отдела религиозного образования миссионистов и катехизации Одеско-Измаильской епархии

Дюк де Ришелье в памяти одесситов

(публикации на страницах «Одесского вестника» за 1827 г.)

Памятник герцогу Ришелье. «Основание памятника покойному Дюку де Ришелье здесь, на Новом бульваре сооружаемого, заложен будет в будущую субботу, 30 июля, в 10 часов утра».[1]

«30 июля (11 августа) 1827 года в 10 часов утра, на здешнем, Приморском бульваре, произведено торжественное заложение основания, на коем будет поставлена статуя покойного герцога Ришелье. Для сей церемонии предварительно устроено было крытое возвышение и сделаны удобные сходы к фундаменту. В назначенный час собрались на сем месте Духовенство города с церковными хоругвями, Господин, исправляющий должность Одесского градоначальника, Гражданские чиновники, Директор, Профессоры, воспитанники Ришельевского лицея, члены Комиссии, составленной для сооружения памятника, Консулы иностранных Держав, почетнейшее купечество и множество других посетителей.

По совершении молебствия и освящения места, Духовенство и главное Начальство спустилось вниз к фундаменту, и в углублении самого большого камня положили различные медали и монеты, принадлежащие к царствованиям пяти Государей, которым покойный Герцог имел счастье служить в продолжении своей жизни, т.е. в царствование Людовика XVI, Екатерины II, Павла I, Александра I и Людовика XVIII.

К сим памятникам присовокуплена была медаль коронования Государя Императора Николай Павловича, несколько серебряных монет 1827 года и бронзовый медальон с изображением покойного Герцога, выбитый по случаю смерти его в Париже, в 1822 году. Все сии медали накрыты сверху медной доской, на коей вырезана надпись, содержащая обстоятельства сооружения сего памятника. Вслед за сим, Протоиерей здешнего собора (Спасо-Преображенского) отец Нестор (Святенков) произнес речь, в которой, обозрев бегло состояние нашего края, прежде и после присоединения онаго к России, он изобразил высокие качества покойного Герцога и благотворное действие его управления, память которого предназначить увековечить воздвигаемым ныне монументом». [2]

Надпись, вырезанная на медной доске, положенной в основной камень памятника, покойному Дюку де Ришелье сооружаемого. «Лета 1822, в Царствование Императора Александра I, при Новороссийском Генерал-Губернаторе Генерале от Инфантерии Графе Ланжероне и Одесском Градоначальнике Графе Гурьеве, жители Одессы и Губерний: Екатеринославской, Херсонской и Таврической, в ознаменование благодарности своей к незабвенным трудам Герцога Эммануила де Ришелье, родившегося в Париже 14 (25) сентября 1766 года, управлявшего Одессою с 1803 года, а Губерниями Новороссийскими с 1805 по 1814 год, положившего основания благосостоянию сего города и края мудрым и отеческим попечением, скончавшегося в Париже 5(17) мая 1822 года, единодушным стремлением определили соорудить сей памятник с бронзовым его изображением, посредством добровольных приношений от всех сословий. Предприятие сие совершено, и сей основной камень памятника положен в Царствование Императора Николая I лета 1827, июля 30, при Новороссийском Генерал-Губернаторе Генерале от Инфантерии Графе Воронцове, а за отсутствием при правящем его должность Одесском Градоначальнике Тайном Советнике Графе Палене и при правящем должность Градоначальника Действительном Статском Советнике Могилевском, члены комиссии о сооружении памятника были: Полковник И.Стемпковский, коммерции Советники: Барон И. Рено, К. Сикард, И.Ф. Лучич, Одесские Купцы: И. Амвросио, А. Попов, С. Андросов, И.А. Мавро. Статуя и барельефы работы Ректора Императорской Академии Художеств Действительного Статского Советника И. Мартоса; из бронзы отлил в Санкт-Петербурге Академик Якимов. При сооружении памятника находился Одесский Архитектор Боффо. Подножие из гранита берегов реки Буга отделал художник П. Дженари». [3]

Памятник Дюка д`Ришелье.

«В прошедшую субботу, 24 сего месяца (октября), статуя покойного Дюка д`Ришелье поставлена на гранитном пьедестале, ныне совершенно уже оконченном. Памятник останется закрытым до дня освящения онаго. Между тем, отделка нижней части пьедестала приведена будет к окончанию». [4]

[1] Одесский вестник. – Одесса, 1827. - № 58. – С. 231-232.

[2] Одесский вестник. – Одесса, 1827. - № 60. – С. 239.

[3] Одесский вестник. – Одесса, 1827. - № 71. – С. 283.

[4] Одесский вестник. – Одесса, 1827. - № 76. – С. 303.

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ**До 90-річчя одеського зоопарку**

У 2012 році одеському зоопарку виповнюється 90 років. Редакційна колегія журналу та всі архівісти вітають його працівників з ювілеєм і бажають, щоб наступні 90 років були ще більш яскравими та цікавими. З нагоди ювілею друкуємо документ, що стосується реконструкції зоопарку, рішення про яку було прийнято виконавчим комітетом одеської обласної ради депутатів трудящих 18 жовтня 1947 року.

**Решение
исполнительного комитета Одесского областного совета
депутатов трудящихся**

гор. Одесса

№1893

18 октября 1947 г.

**О мероприятиях по развитию и реконструкции
Одесского зоопарка**

На основании постановления Совета Министров УССР от 29 августа 1947 г. за №1504, учитывая, что Одесский зоопарк не имеет научно-разработанного экспозиционного плана, вследствие чего пополнение его экспонатами животных проводится бессистемно, что экспозиция фауны неудовлетворительно отражает эволюционное учение Дарвина и построена оторвано от задач пропаганды плана восстановления и развития животноводства в УССР и области, а также и то, что зоопарк не используется как база для научно-исследовательских учреждений, исполком областного совета депутатов трудящихся

РЕШИЛ:

1. Обязать Областной отдел культурно-просветительной работы /тов. Загоруйко/ и директора Одесского зоопарка /тов. Святенко/:
 - а) провести на протяжении 1947-1948 гг. пополнение зоопарка животными, разместив их на основе научно-обработанных экспозиционных планов, в соответствии с задачами пропаганды государственного плана восстановления и развития животноводства в СССР, УССР и области;
 - б) организовать научно-исследовательскую работу в зоопарке, особенно в области акклиматизации и гибридизации и обеспечить коренное улучшение работы по научно-просветительной пропаганде;
 - в) организовать отдел сельскохозяйственных животных с отражением в нем достижений животноводческих ферм колхозов и совхозов;
 - г) организовать аквариумы рыб Черного моря и Днестра;
 - д) организовать Дом юннатов, подготовить образцовые детские игровые площадки и наладить постоянную связь со школами, техникумами, ВУЗами для использования парка в научно-просветительных целях;
 - е) провести до I.XI-1947 г. полную заготовку грубых и сочных кормов на зимний период 1947-1948 гг., а также обеспечить ремонт зимних помещений для животных и завести топливо.

2. В связи с необходимостью значительного расширения территории зоопарка, считать целесообразным парк имени Ильича перевести на другую земельную зону по усмотрению исполкома горсовета, а занимаемую в настоящее время площадь парком им. Ильича, присоединить к Одесскому зоопарку.

Одесскому горсовету прием и передачу обеих площадей парков произвести к 1 января 1948 г.

3. В целях приближения руководства исполкома одесского горсовета к зоопарку передать в ведение исполкома Одесский зоопарк по балансу на 01.01.1948 г. со взятием в 1948 г. на бюджет гор. Одессы.

4. Обязать исполком Одесского городского совета /тов. Карпов/:

а) спланировать всю территорию зоопарка с учетом новой площади и составить генеральный план реконструкции зоопарка, предусмотрев зону с животноводческой, сельскохозяйственной выставкой, детскими площадками, Домом юннатов, а также определить объекты строительства /павильоны, вольеры, бассейны, птичники т.д./ на 1948 г.

б) заслушать во второй половине октября на заседании исполкома горсовета вопрос о подготовке зоопарка к зиме и реконструкции, предусмотрев вопросы благоустройства, окончания ограды, организации ресторана и буфетов, освещения, радиофикации, организации зоокомбината и восстановления зоомагазина.

5. Обязать Областное управление сельского хозяйства /тов. Гуреев/ выделить в ближайших районах области для кормовой базы Одесского зоопарка сенокосных угодий – 100 га и пахотной земли – 30 га.

6. Обязать Облсельхоззонаб /тов. Кузнецова/ выделить зоопарку необходимый сельхозинвентарь: сенокосилку – 1, жатку – 1, сеялку – 1, плугов – 2, борон – 4, арбы – 2, а также инкубатор и 300 метров металлической сетки для птиц.

7. Обязать Облзаготсено /тов. Данилевский/ выделить зоопарку сена – 50 тонн и соломы – 20 тонн.

8. Обязать ОблФО /тов. Степаненко/ после составления отчета исполнения бюджета за 9 месяцев 1947 г., рассмотреть вопрос о выделении Одесскому зоопарку дополнительных ассигнований на приобретение и прием новых экспонатов, выделяемых постановлением Совета Министров УССР, и представить свои соображения исполкому облсовета.

9. Обязать облотдел культпросветработы /тов. Загоруйко/ представить к I.XI с.г., согласованные с Облпланом, ОблФО и горисполкомом соображения для внесения в народно-хозяйственный план и бюджет 1948 г., предусматривающие обеспеченность Одесского зоопарка:

- а) материалами, необходимыми в связи со строительством на новой территории;
- б) расчетами по финансированию;
- в) предложениями по штатным изменениям.

Председатель Одесского исполкома
Облсовета депутатов трудящихся

/подпись/

К. Караваев

Секретарь исполкома Одесского
Облсовета депутатов трудящихся

/подпись/

Н. Никифоров

Державний архів Одеської області
Ф. Р-2000. – Оп. 3. – Спр. 206. – Арк. 297-299

РЕЦЕНЗІЯ

Корецька Олена Анатоліївна

головний спеціаліст відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО

Сталінські депортації очима постраждалих *

Ніточко І.І. Остання депортація. До 60-річчя примусового переселення 1951 року. – Одеса: Астропринт, 2011. – 240 с. – (Праці Державного архіву Одеської області; т.30).

Після здобуття Україною незалежності тема злочинів сталінського режиму вивчається істориками та перебуває у центрі уваги української громадськості. З'явилися праці істориків, присвячені вивченню причин депортації населення, їх наслідків, впливу на життя простих українців і країни в цілому. Значну увагу приділено вивченню архівних документів, доступ до яких був закритий у радянські часи.

Однією з праць, що зробила значний внесок у розширення та збагачення джерельної бази вивчення сталінських злочинів проти українського народу, стало дослідження директора Державного архіву Одеської області І.І. Ніточки «Остання депортація». Видання, яке є XXX томом серії «Праці Державного архіву Одеської області», у серпні 2011 року отримало диплом VIII конкурсу «Одеса на книжних сторінках» у номінації «Центры издательской деятельности».

Книгу присвячено 60-річчю примусового переселення українців у 1951 р. - останній депортації на території колишнього Радянського Союзу.

У виданні вперше на Одещині розглянуто проблему депортації українського населення з території, приєднаної до Польщі 15 лютого 1951 року за договором №121 про обмін ділянками державних територій, у результаті якого тисячі українських сімей було переселено до інших областей та населених пунктів без права повернення до рідних домівок. Широкий загал мешканців України не знайомий з наслідками депортації, оскільки подібна інформація приховувалася керівництвом Радянського Союзу. Тому автор книги, ствши у дворічному віці безпосереднім учасником трагедії, вирішив ознайомити читачів Одещини саме з темою переселення 1951 року, адже ця тема розглянута невеликою кількістю дослідників на Україні загалом, і жодним на території Одеської області.

Видання належить до краєзнавчої літератури, отож має специфічну побудову розповіді, у якій переплітаються роздуми автора, архівні документи, думки інших дослідників та спогади очевидців подій – простих українців, які на собі відчували тягар депортації.

* Рецензію було опубліковано на сторінках журналу Архіви України. – Вип.1 (січень-лютий). – Київ, 2012. – С. 249-251.

Представлено документи, що засвідчують факти переселення, невиконання наказів місцевим керівництвом щодо підготовки до прийняття переселенців, витрачання коштів на інші потреби; доповідні записки про етапи підготовки, хід будівництва нового житла для переселенців, рішення Березівського виконкому, накази Міністра сільського господарства стосовно розподілу майна тих колгоспів, мешканців яких було переселено; плани розселення колгоспників, тощо. Окрему главу присвячено спогадам переселенців.

У вступній статті автор подає власне бачення подій, що відбувалися на території Березівського району після підписання договору №121, та тих, які передували переселенню.

Основну увагу автор приділяє переселенцям, що потрапили до села Маринове Березівського району Одеської області з села Устянове Нижньо-Устрікського району Дрогобицької області: їх звичаям, мові, побуту, негараздам, які їм довелося долати. На початку основної частини вміщено розповідь про меморіал, встановлений у 2010 році в селі Мариновому Березівського району на честь переселенців. Детально описано його зовнішній вигляд, вказано мету спорудження, названо всі 159 прізвищ переселенців, викарбуваних на гранітних брилах (усього до Одеської області було переселено 1933 родини у 18 колгоспів). У самому Мариновому до моменту переселення 1951 року мешкало з десяток місцевих сімей. Як свідчать архівні документи, це були добровільні переселенці з Київської та Волинської областей, Румунії; також біженці з місцевостей, де не вистачало продуктів харчування, і навіть особи з кримінальним минулим, які не хотіли повертатися до попереднього місця проживання. Протягом розповіді читачі дізнаються, як змінилося життя Маринового, що нового запровадили переселенці, як поставилися до чужих обрядів, звичаїв, чого навчили корінних мешканців Маринового.

У главі «Спогади переселенців» подано розповіді про життєвий шлях багатьох устянівських родин, кожна з яких запам'ятала подробиці переселення, оскільки ця подія повністю змінила їх життя. Для таких сімей воно почалося з чистого аркуша: інша місцевість, інша мова, інший клімат, інший спосіб ведення колективного господарства, новий будинок, нові друзі, сусіди, вороги, керівництво. У спогадах березівчани постійно порівнюють своє життя на території Устріччини і Березівщини. Кожен із переселенців пройшов нелегкий етап становлення особистості у новому колективі. Пристосувавшись до нового життя, кожен знайшов своє місце в ньому, зберігши спогади про минуле, рідне. Автор не ставив перед собою мету знайти підтвердження думки, що в Устріччині людям було жити краще – головним у виданні є акцент на невмирущості народної пам'яті про своє минуле.

Видання дозволяє читачеві порівняти опубліковані в радянські часи матеріали, присвячені темі переселення, його причинам і наслідкам з архівними документальними свідченнями, доступ до яких був заборонений, та свідченнями очевидців, розповіді яких до 1991 року опублікувати було неможливо.

У книзі використано документи Державного архіву Одеської області, матеріали інших авторів, спогади очевидців. Ілюстративний матеріал підібрано з особового фонду І.І. Ніточки (Держархів Одеської обл., ф.8233), його домашньої колекції. Фото містять різні моменти життя переселенців Березівського району до переселення і після нього.

У додатках подано витяги з документів Державного архіву Одеської області стосовно переселення; документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, документи з історії села Устянове, знайдені у записах отця Василя – служителя Устянівської церкви.

Книга буде цікавою як професійним історикам, що вивчають цю тему, так і краєзнавцям, учням шкіл, вчителям, всім березівчанам, які прагнуть знати минуле своєї родини та країни в цілому.

ПРИВІТАННЯ

*Укладач рубрики - Скальська Зоя Олександрівна
головний спеціаліст відділу організації і координації архівної справи,
кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади ДАОО*

Державний архів Одеської області щиро вітає своїх колег з днем народження!

*Хай буде яскравим майбутнє
Без ліку прожитим рокам,
В цей радісний день незабутній
Ми щиро бажаємо Вам:*

*Щоб молодість Ваша тривала,
Щоб часу сповільнився плин,
Щоб доля Вам подарувала
Багато щасливих хвилин!*

ВІТАЄМО У СІЧНІ

- Бабко Ольгу Миколаївну** - головного спеціаліста відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;
- Виногловську Світлану Володимирівну** - заступника начальника відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО;
- Деречіну Валентину Петрівну** - головного спеціаліста відділу науково-довідкового апарату ДАОО;
- Закревську Ларису Іванівну** - секретаря-друкарку відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади ДАОО;
- Ксендик Олену Іванівну** - начальника відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів виконавчої влади ДАОО;
- Філіппович Ольгу Борисівну** - реставратора архівних та бібліотечних матеріалів лабораторії з фізичного збереження документів та страхового фонду ДАОО;
- Лису Тетяну Володимирівну** - начальника архівного відділу Татарбунарської РДА;
- Ляховецьку Лирису Михайлівну** - начальника Любашівського трудового архіву;
- Манжоса Олега Олексійовича** - завідуючого трудовим архівом Ширяївської райради;
- Панченко Оксану Павлівну** - начальника архівного відділу Любашівської РДА;
- Руденко Катерину Олександрівну** - директора КУ «Трудовий архів» Біляївського району.

ВІТАЄМО У ЛЮТОМУ

- Маковецьку Алефтину Андріївну** - провідного спеціаліста відділу науково-довідкового апарату ДАОО;
- Бахтій Тетяну Петрівну** - завідуючу відділом трудового архіву виконавчого апарату Овідіопольської райради;
- Іскрову Тетяну Едуардівну** - заступника директора - начальника відділу формування, обліку та використання документів департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;
- Маврову Олену Олександрівну** - головного спеціаліста архівного відділу - начальника трудового архіву Білгород-Дністровської РДА;
- Моор Віолету Володимирівну** - начальника архівного відділу Красноокнянської РДА;
- Орлову Людмилу Василівну** - начальника архівного відділу Овідіопольської РДА;

Потапову Світлану Борисівну – заступника директора – начальника відділу документів трудового архіву департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Тетенко Валентину Федорівну – начальника Южненського міського архіву.

ВІТАЄМО У БЕРЕЗНІ

Хромову Варвару Олександрівну – головного спеціаліста відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;

Моряк Лілію Петрівну – начальника архівного відділу Березівської РДА;

Щербініну Анжелу Леонідівну – провідного спеціаліста відділу документів трудового архіву департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради.

ВІТАЄМО У КВІТНІ

Коліна Олександра Петровича – головного спеціаліста з питань режимно-секретної роботи ДАОО;

Литвинова Олександра Михайловича – зберігача фондів відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО;

Теличка Євгена Миколайовича – слюсаря-електрика ДАОО;

Філімонову Тетяну Дмитрівну – старшого зберігача фондів відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО;

Штепко Олену Юріївну – головного наукового співробітника відділу науково-довідкового апарату ДАОО;

Ахремову Олену Михайлівну – спеціаліста архівного відділу Саратовської РДА;

Коваленко Ірину Георгіївну – начальника архівного відділу Фрунзівської РДА;

Лоскутнікову Валентину Іванівну – завідувачу відділом трудового архіву Березівської РДА;

Люльку Тетяну Богданівну – директора КП «Трудовий архів» Савранського району;

Михайленко Інну Володимирівну – спеціаліста I категорії з питань трудового архіву Ананьївської райради;

Небогу Лілію Вікторівну – начальника архівного відділу Арцизької РДА;

Романенко Анатолія Валентиновича – начальника архівного відділу Білгород-Дністровської міської ради;

Савчук Юлію Олександрівну – головного спеціаліста відділу документів трудового архіву департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Середу Олександра Дмитровича – завідуючого архівним відділом КП «САРАТА-ГОСПФАРМ»;

Цельник Людмилу Борисівну – завідувачу Теплодарським міським архівом.

ВІТАЄМО У ТРАВНІ

Желяскова Степана Андрійовича – заступника начальника відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків ДАОО;

Корецьку Олену Анатоліївну – головного спеціаліста відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО;

Волосян Тетяну Сергіївну – директора КП «Трудовий архів» Балтської райради;

Жукову Каріну Віталіївну – головного спеціаліста відділу документів трудового архіву департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Кващу Ніну Іванівну – головного спеціаліста відділу формування, обліку та використання документів НАФ департаменту архівної справи та діловодства Одеської міськради;

Костицьку Інну Володимирівну – начальника міського архіву м. Котовськ;

Лапіну Майю Олександрівну – начальника архівного відділу Роздільнянської РДА.

ВІТАЄМО У ЧЕРВНІ

Ніточко Івана Івановича – директора Державного архіву Одеської області;

Паніван Ганну Михайлівну – провідного спеціаліста відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків ДАОО;

Аврамчук Валентину Володимирівну – головного спеціаліста Котовського міського трудового архіву;

Денисюк Аллу Анатоліївну – спеціаліста I категорії трудового архіву Котовської райради;

Матвєєву Тетяну Володимирівну – завідувачу КУ «Трудовий архів» Ренійського району;

Усік Тетяну Василівну – головного спеціаліста департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Фатєєву Наталію Іванівну – головного спеціаліста департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради.

ВІТАЄМО У ЛИПНІ

Бубликову Людмилу Павлівну – завідувачу канцелярією відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю за виконанням документів органів влади ДАОО;

Герасимову Світлану Миколаївну – архівіста I категорії відділу науково-довідкового апарату ДАОО;

Гюмюшлю Тетяну Іванівну – директора комунального підприємства «Трудовий архів» Арцизької райради;

Кузенко Галину Андріївну – бухгалтера районного комунального підприємства «Трудовий архів» Арцизької райради;

Малюченко Ольгу Володимирівну – головного спеціаліста архівного відділу з питань трудового архіву Ізмаїльської міської ради;

Мінькову Марію Йосипівну – директора КУ «Трудовий архів» Великомихайлівської райради;

Патлатюка Євгена Миколайовича – начальника архівного відділу Кілійської РДА;

Піддубну Ніну Яківну – прибиральницю відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення ДАОО.

ВІТАЄМО У СЕРПНІ

Дворницьку Юлію Ігорівну – провідного спеціаліста відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків ДАОО;

Кухаренко Людмилу Петрівну – головного спеціаліста відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення ДАОО;

Ратушну Тамару Василівну – методиста I категорії відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;

Онопрієнко Валентину Федорівну – начальника відділу наукового-довідкового апарату ДАОО;

Мхатварі Наталю Вікторівну – старшого зберігача фондів відділу зберігання, обліку документів та страхового фонду ДАОО;

Дмітрієву Родіку Олександрівну – зав.сектором трудового архіву Болградської райради;

Ждан Наталію Анатоліївну – архівіста КП «Трудовий архів» Арцизької райради;

Квітко Ірину Анатоліївну – головного спеціаліста відділу формування, обліку та використання документів НАФ департаменту архівної справи та діловодства Одеської міськради;

Ковальову Олену Олександрівну – головного спеціаліста архівного відділу Іллічівської міської ради;

Моряк Тетяну Іванівну – начальника архівного відділу Комінтернівської РДА.

ВІТАЄМО НАШИХ ЮВІЛЯРІВ

Войтенко Ольгу Миколаївну – начальника архівного відділу Котовської РДА;
Галущенко Ірину Олексіївну – начальника архівного відділу Анаїївської РДА;
Гульпу Ольгу Пантелеївну – головного спеціаліста трудового архіву Татарбунарської райради;
Денесюк Ольгу Анатоліївну – спеціаліста I категорії трудового архіву Котовської райради;
Козачок Олену Володимирівну – начальника архівного відділу Іллічівської міськради;
Салюк Тетяну Денисівну – начальника архівного відділу Савранської РДА;
Салфетенко Аллу Юрійівну – начальника відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення ДАОО;
Скальську Зою Олександрівну – головного спеціаліста з питань кадрової роботи та державної служби ДАОО;
Чапир Степана Васильовича – директора КУ «Трудовий архів» Тарутинської райради.

**Державний архів Одеської області
щиро вітає своїх колег з ювілеєм!**

*У цей святковий світлий день,
Коли настав ваш ювілей,
Ми щиро вас вітаємо,
Добра і щастя вам бажаємо.*

*Хай обминають вас тривоги,
Хай Бог дасть щастя на путі,
Хай світла, радісна дорога
Щасливо стелиться в житті!*

Козачок Олена Володимирівна
начальник архівного відділу Іллічівської міської ради
(архівний стаж 8 років)

Олена Володимирівна призначена на посаду завідуючої архівним відділом виконкому Іллічівської міської ради у вересні 2007 року.

З 2004 по 2007 рік обіймала посаду головного спеціаліста архівного відділу.

За час роботи в архівному відділі проявила себе дисциплінованим, грамотним спеціалістом. Творчо підходить до організації праці. Відрізняється глибокими професійними знаннями, умінням системно мислити і оперативно вирішувати складні завдання. Постійно працює над підвищенням професійних знань. Завжди підтримує нове у професійній галузі. Велику увагу приділяє роботі по захисту соціальних прав громадян. Займає активну професійну та громадську позицію.

За сумлінну працю, вагомий особистий внесок у збереження і поповнення історико-культурного надбання українського народу, високий професіоналізм О.В. Козачок нагороджена Почесною грамотою Одеської обласної ради та Почесною грамотою виконавчого комітету Іллічівської міської ради.

Войтенко Ольга Миколаївна
начальник архівного відділу Котовської райдержадміністрації
(архівний стаж 9 років)

Архівний відділ Ольга Миколаївна очолює з травня 2003 року. За період роботи проявила себе дисциплінованим, відповідальним працівником, творчо підходить до виконання окремих завдань. Має системні знання для виконання посадових обов'язків.

Трудову діяльність розпочала у м. Котовськ після закінчення Одеського технологічного інституту харчової промисловості ім. Ломоносова: в 1984 р. начальником консервного цеху Котовського таро-консервного комбінату, з 1986 р. призначена на посаду інструктора оргвідділу міськкому комсомолу, з 1988 р. економіст на місцевому заводі продтоварів, з 1991 по 2001 р. завідувача відділенням соціальної допомоги в управлінні праці та соціального захисту населення райдержадміністрації, з 2001 року по 2003 рік директор Котовського районного центру соціальних служб для молоді.

Котовський районний державний архів під такою назвою діє з 16 квітня 1963 року. Архівний відділ Котовської районної державної адміністрації діє з травня 1992 року.

Основні напрямки роботи відділу – це забезпечення зберігання та облік документів НАФ, консультації з питань діловодства, прийом громадян, виконання запитів.

За період роботи в архівному відділі, відповідно до Плану розвитку архівної справи, виконуються планові завдання в повному обсязі, у 2008 р. прийнято участь в частині підготовки, подання матеріалу до облдержархіву для видання обласної Книги Пам'яті «Голодомор 1932-1933 років в Україні. Одеська область», видання «Національної Книги Пам'яті жертв Голодомору в Україні. Одеська область». Про Котовський район вміщено інформацію на аркушах 821-828, 1007. Проведено комплекс заходів з збирання матеріалу для створення 2-х фондів колекцій, яких раніше в архіві не було, а саме: фонду «Колекція документів «Голодомор 1932-1933 роки. Котовський район», фонду «Колекція документів «Герої Соціалістичної Праці Котовського району».

У 2004 році, на виконання заходів Державного архіву Одеської області здійснено запровадження районної програми «Архів-захист історичної пам'яті Одещини».

У 2005 році, на виконання розпоряджень облдержадміністрації та Державного архіву Одеської області в районі створено Трудовий архів, що суттєво змінило напрямки роботи архівного відділу, було передано на зберігання до трудового архіву 1500 справ з особового складу. Станом на звітний період на зберіганні у архівному відділі 71 фонд, всього 9533 одиниць зберігання, у тому числі виборчі документи з особового складу у кількості 49 справ.

Войтенко О.М. відзначена почесними грамотами:

«Почесна грамота» 10.02.2002 р. голови Державного комітету молоді та спорту В.І.Довженко, м. Київ, з нагоди ювілею.

«Почесна грамота» 16.10.2002 р. директора Київського Державного центру соціальних служб для молоді С.В. Толстоухової до Дня працівника соціальної сфери.

«Подяка» 24.12.200р. директора Державного архіву Одеської області І.І.Ніточко до Дня працівників архівних установ.

«Подяка» 07.09.2005 р. голови Котовської районної державної адміністрації С.М. Паламарчук за участь у підготовці видання.

«Почесна грамота» 24.12.2005 р. голови Котовської районної державної адміністрації С.М. Паламарчук та голови Котовської районної ради О.М. Бордюжа.

«Почесна грамота» 10.02.2012 р. директора Державного архіву Одеської області І.І. Ніточко з нагоди ювілею.

Галущенко Ірина Олексіївна

начальник архівного відділу Ананьївської райдержадміністрації
(архівний стаж 17 років)

Ірина Олексіївна очолює архівний відділ з січня 1995 року.

За період роботи проявила себе дисциплінованим, відповідальним працівником. Посадові обов'язки виконує сумлінно, а свою роботу виконує вчасно і якісно, набула навичок архівної та діловодної справи.

З метою вдосконалення архівної справи відділом проводяться численні наради з працівниками архівних служб організацій, установ та підприємств району з питань організації роботи по складанню описів документів постійного зберігання та з особового складу, номенклатур справ.

Установа працює ритмічно, велика увага приділяється роботі з громадянами по захисту їх соціальних прав. Документи архіву користуються великим попитом.

Ірина Олексіївна займає активну професійну та громадську позицію, уміє відстояти свою точку зору.

Особисті досягнення: нагороджена грамотою директора Державного архіву Одеської області, почесною грамотою голови обласної державної адміністрації, почесною грамотою Державного комітету архівів України.

Салюк Тетяна Денісівна

начальник архівного відділу Савранської райдержадміністрації
(архівний стаж 10 років)

Архівний відділ Тетяна Денісівна очолює з квітня 2002 року. За час роботи проявила себе відповідальним, дисциплінованим, ініціативним, творчим працівником.

Архівний відділ був утворений як Савранський районний державний архів виконкому Савранської районної ради депутатів трудящих Одеської області у 1967 році.

Архівний відділ Савранської районної державної адміністрації починався з 22-х фондів, прийнятих від різних організацій, установ, підприємств району. Перші документи, що надійшли до архіву, датовані 1944 роком.. До 1944 року документи в районі не збереглися.

В 1969, 1974 та 1982 роках здійснено передавання документів на зберігання до Державного архіву Одеської області (передано 19 фондів повністю та 25 фондів частково).

Станом на 01.01.2012 р. в архівному відділі зберігається 71 фонд, з них 3 колекції та 1 фотофонд. Започатковано фотоколекції «Золотий фонд Савранського району», «Історія Савранського району в особах»; колекції «Анкета ветерана Великої Вітчизняної війни», «Рекламна виборча продукція»; колекції документів та історичних матеріалів «Визволення Савранського району від німецько-румунських загартників», «Діяльність партизанського загону «Буревісник» в роки Великої Вітчизняної війни». Архівний відділ тісно співпрацює з засобами масової інформації – виходять з друку в районній газеті статті на різну тематику.

Установа працює ритмічно, велика увага приділяється роботі з громадянами по захисту їх соціальних прав. Документи архіву користуються великим попитом.

Салюк Т.Д. нагороджена Почесною грамотою районної державної адміністрації за вагомий особистий внесок у розвиток Савранського району, успішне виконання службових обов'язків, Дипломом районної державної адміністрації та районної ради як переможець районного конкурсу «Людина року» у номінації «Державний службовець», Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації за вагомий внесок у поповнення Національного архівного фонду України документами з історії Голодомору 1932-1933 років в Одеській області.

У 2008 році підвищувала кваліфікацію у Одеському регіональному інституті державного управління національної Академії державного управління при Президентіві України.

Скальська Зоя Олександрівна

**головний спеціаліст з питань кадрової роботи та державної служби
відділу організації і координації архівної справи, кадрових питань та контролю
за виконанням документів органів влади
(архівний стаж 17 років)**

Скальська Зоя Олександрівна почала працювати у Державному архіві Одеської області у серпні 1995 року на посаді реставратора. З 1 квітня 1997 року – головний спеціаліст з питань кадрової роботи та державної служби, голова профспілкової організації Державного архіву Одеської області. Відповідає за роботу з кадрами: ведення та облік особових справ, трудових книжок, графіки відпусток, облік та присвоєння чергового рангу, підвищення % за вислугу років на державній службі та за роботу в архівних установах, кадровий резерв, проведення конкурсу на заміщення вакантних посад, підготовку документів та організацію роботи колегії архіву, оформлення документів для призначення пенсій, надання звітів та листування з сектором кадрової роботи Державної архівної служби України та облдержадміністрації, організацію привітань та нагороджень. Результатами роботи можна користуватися, володіє системними знаннями для виконання завдань професійного рівня, здатна позитивно впливати на людей, плідно співпрацює з іншими, пропонує допомогу, правила внутрішнього розпорядку виконує без порушень.

За багаторічну роботу в архіві проявила себе дисциплінованим, відповідальним, ініціативним спеціалістом в організаційній та кадровій роботі. Вміє оперативно приймати рішення та виконувати покладені на неї обов'язки.

Підвищувала кваліфікацію: в 1997, 1998 рр. у центрі підвищення кваліфікації соціально-економічних досліджень за програмою «Трудове законодавство», «Пенсійне забезпечення». В Центрі підвищення кваліфікації кадрів при ОРІДУ НАДУ при Президентіві України за професійною програмою підвищення кваліфікації державних службовців у 2000 р, 2003 р, 2007 р. За програмою «Правові засади запобігання прояв корупції» у 2010 р. За програмою «Організація системи контролю та забезпечення виконавської дисципліни – 2011 рік. В 2004 та 2006 роках – в інституті післядипломної освіти Міністерства культури і мистецтва, м. Київ, за програмою законодавче, нормативне-правове та кадрове забезпечення роботи архівних установ.

За багаторічну сумлінну працю двічі нагороджувалася грамотою Державного архіву Одеської області та Почесною грамотою голови Одеської обласної організації профспілки працівників державних установ.

.....ОФІЦІЙНИЙ ВЕБ - САЙТ

.....: ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Одеська обласна державна адміністрація

RDA.ODESSA.GOV.UA ::: WWW.ODESSA.GOV.UA ::: REGION.ODESSA.GOV.UA ::: PROVINCE.ODESSA.GOV.UA

КОРПУС № 1
65026, м. Одеса
вул. Жуковського, 18

КОРПУС № 2
65012, м. Одеса
вул. Пироговська, 29

телефон: (+380 48) 722-93-65
тел/факс: (+380 48) 722-80-25

телефон: (+380 48) 718-92-01
тел/факс: (+380 48) 718-93-57

e-mail (головна адреса електронної пошти): initchko@te.net.ua

поштова адреса (для листів) / поштовий адрес (для писем):
65026, Україна, м. Одеса, вул. Жуковського, буд.18

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ
ДЕРЖАРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ - НА ВЕБ-САЙТІ АРХІВУ:

www.derjarhiv.odessa.gov.ua

ОДЕСЬКІ АРХІВИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ВИПУСК XVI

№№ 1-3

СІЧЕНЬ-СЕРПЕНЬ

2012